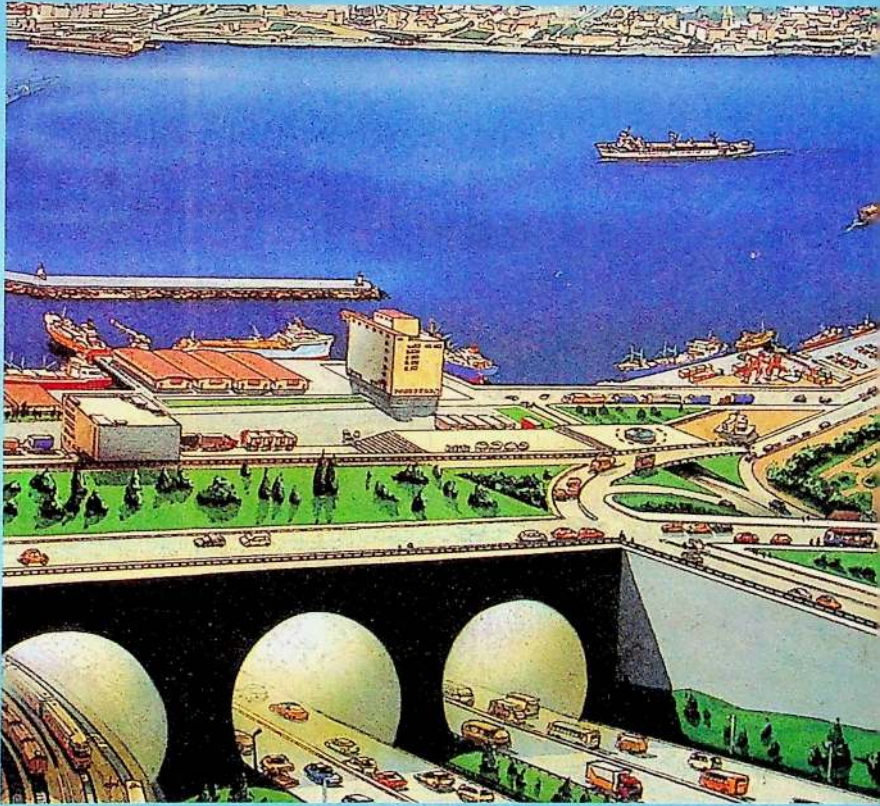

BANKA VE EKONOMİK

AYLIK DERGI
YIL : 35
NISAN 1998
•
450.000 LİRA

YORUMLAR 4

- KAYIT DIŞI EKONOMİ VE EKONOMİK BÜYÜMEDEKİ YERİ
- AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK PARASI EURO
- MODERN ENDÜSTRİ İŞLETMELERİ İÇİN UYGULANACAK STRATEJİLER

Otomobil kavramını değiştiren otomobil.

Üstteki firmamız, önceden belirlenmeden model, renk, tavan yüksekliği, 47 gman ve aksesuar değişikliği hakkındaki bilgileri, sahibidir.

Kim demiş emniyet artıktıkça sürüş zevki azalır diye? Mégane size bir otomobilde aradığınız bütün emniyet unsurlarını getirdi. Üstelik yüksek performans, etkileyici dış görünüş, ergonomik tasarım, yüksek konfor düzeyiyle birlikte... Mégane, otomobil kavramını değiştirdi. Artık hem içiniz rahat, hem sürüş zevkiniz tam!

Mégane'yi kullanmaya başladığımızda, önce **yeni tasarım motorunun** gücünü avuçlarımızda hissediyordunuz. **Hidrolik direksiyon, yükseklik ve eğim ayarlı sürücü koltuğu, "akıllı" silcekler** sürüş zevkinizi doğruya çıkarıyor. Mégane'in üstün emniyet unsurları ise bu mükemmel tabloyu tamamlıyor: göğüs kafesinizi

koruyan **"emniyetli" emniyet kemerleri...** otomobilin taşıyıcılığında olduğu ağırlığı kilosuna hissedemeyeceğiniz bir sistemin sağladığı **"süper kısa" fren mesafesi... yolcu hava yastığı... ABS...** kaza anında **yakıt akışını kesen** sistem... çalınmaya karşı motorun çalışmasını önleyen **"immobilizer"...**

Renault Mégane

Renault Mégane ile ilgili ayrıntılı bilgi için BİLGİ RENAULT-MAİS' in (0212) 293 26 26 numaralı telefonunu arayın, sırasıyla 1-1-9 numaralı tuşlara basın.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR

NİSAN 1998 • YIL: 35 • SAYI:4 • 450.000 LİRA (KDV DAHİL)

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Adına

İmtiyaz Sahibi

BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASI ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay • Dr. Orhan Altan • Tevlik Altınok • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursalı • Yavuz Canevi • Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Mehmet Gün Çalka • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cümhur Ferman • Prof. Dr. Atilla Göncüli • Prof. Dr. Emre Göncensay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Haluk A. Kabalıoğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalm • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kalkış • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Alp Orçun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özanslan • M. Celalettin Özgen • Ertan Özgür • Tunçay Özilhan • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özöl • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poyroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Prof. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Mehmed Tarık Yaşar • Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Prof. Dr. T. Güngör Uras

Genel Yayın Yönetmeni
MUSTAFA BARIŞ

BU SAYIDA

EKONOMİK YORUMLAR 3

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN
PROF. DR. OSMAN ALTUĞ
A. AYDIN DÜNDAR
DOÇ. DR. BUMİN DOĞRUSÖZ

Doç. Dr. Suat Oktar

Avrupa Birliği'nin Ortak Parası

EURO 33

Yrd. Doç. Dr. Nihat Aydeniz

Modern Endüstri İşletmeleri İçin
Uygulanacak Bir Esnek Üretim
Sistemi, Tesis Planlamasında
İzlenecek Strateji ve Adımlar 41

Ekonomik Göstergeler (Dış) 52

Doç. Dr. Mehmet Bolak

Sermaye Piyasası 53

Abone Formu 64

İdare Yeri: Binbirdirek Mah. Suterazisi Sok. No 6/2; 34400 Sultanahmet – İstanbul • Tel: (0212) 518 17 32 • Faks: (0212) 518 66 43 Yazışma: P.K. 769; 80005 Karaköy – İstanbul • Açıklama: Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • 1998 Yıllık Abone (KDV dahil): 5.400.000 TL; Öğrenciler: 3.240.000 TL • Banka Hesap Numaraları (İstanbul): Akbank Nişanca Şubesi 10469-5, İş Bankası Cagağoğlu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • T. Ticaret Bankası Nuruosmaniye Şubesi 21345 • Baskı: Kurtiş Matbaacılık, Telefon: 518 11 28 • Cilt: Dostlar Cilti, Tel: 526 59 24 • Baskı Tarihi: 15 Nisan 1998

• Genel Dağıtım: Yaysat •

gelenek

gö**r**erek

Akbank Görüntülü Ev&Ofis Bankacılığı ile görerek bankacılık

Duyduğunuza mı inanırsınız, gördüğünüze mi? Aktel sahipleri, duyduklarına değil, gördüklerine inanırlar. Akbank'tan alacağınız Aktel ile 100'e yakın bankacılık işlemi isterseniz evinizden, isterseniz işyerinizden "görerek", aracı olmadan

yaparsınız. AkPC ile de aynı işlemleri yapmanız mümkün. AkPC kullanmak için İnternet'e bağlanmanıza, dolayısıyla İnternet ücreti ödemenize gerek yok!

Siz de Aktel ya da AkPC ile geleceği içeri alın!

Ayrıntılı bilgi için: Akbank şubelerine
dönüşebilir ya da Müşteri Hizmet Merkezini
(0212 282 44 44) arayabilirsiniz.

AKBANK
Güveninizin Eseri

Ekonomik Yorumlar

AÇIK OTURUM

KAYIT DIŞI EKONOMİ VE EKONOMİK BÜYÜME

KATILANLAR:

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof. Dr. Osman ALTUĞ
- Doç. Dr. Bumin DOĞRUSÖZ

YÖNETEN:

- A. Aydın DÜNDAR

DERGİNİN NOTU: Aşağıda sunulan "Açık Oturum" Türkiye Yöneticiler Vakfı (TÜYÖV) tarafından 10 Mart 1998 günü düzenlenmiştir. Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olarak görülen bu konuyu, siz değerli okuyucularımıza çok yararlı olacağı inancı ile aynen yayınlıyoruz.

DÜNDAR – Sayın Başkan, değerli konuklar hepinize hoşgeldiniz diyorum. Türkiye Yöneticiler Vakfı (TÜYÖV)'nin düzenlemiş olduğu ve bugün tartışacağımız konu "Kayıt Dışı Ekonomi ve Bunun Ekonomik Büyümedeki Yeri". Kayıt Dışı Ekonomi derken, Nasreddin Hoca'nın hikayesi gibi sonunda hırsızın hiç mi kabahati yok olayı çıkacak. Hep biz bu işe karamsar, kötümser bakarız. Bunun acaba iyi bir tarafı var mı? Sayın panelistlerden bunları da rica edeceğim. Bugünkü çalışmamızın metodu olarakta seminer

havasından çok, tartışma havasına döndürmek istiyorum bu paneli. Bu nedenle, sanıyorum siz değerli dinleyici arkadaşlarımızın katkılarında büyük olacak. Çalışmayı bu şekilde planladım. Birinci seansta üç değerli uzman hocamızı kendi ölçülerinde sizlere takdim edecekler. Muhtemelen yirmişer dakikalık bir süre olacak. Ama bir zaman limitimiz yok. Daha sonra soru cevap şeklinde paneli sürdüreceğiz. Değerli konuklar, şimdi size panelimizi onurlandıran sizlere ve bizlere fikri katkıda bulunacak değerli panelistleri kısaca

tanıtmak istiyorum. Esasen siz kendilerinizi çok iyi tanıyorsunuz. Çünkü değerli panelistlerimiz Türkiye'de medyada da yazıp, çizip, Türk kamuoyuna devamlı kendi konularında bilgi aktaran, aydınlatan arkadaşlarımız. Ama yine de bir hatırlatma olsun diye, sizlere panelistlerimizi kısaca tanıtmak istiyorum.

Sağ tarafımda Sayın Prof. Dr. Osman Altuğ Bey oturuyor. Sayın Altuğ Marmara Üniversitesi, Muhasebe Finansman Ana Bilim Dalı Başkanı. Yozgat 1946 doğumlu. İstanbul Cankurtaran İlkokulunu bitirmişler. Yalnız bu arada parantez içinde hep birinci sözcüğü var. Hocam hep birincilikle bitirmiş. Vakitten tasarruf etmek için o kısmını atlayacağım. Orta tahsil İstanbul Erkek Lisesi, Lise tahsili Beyoğlu Ticaret Lisesi, daha sonra da İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Maliye, Muhasebe bölümü mezunu. Doktorası aynı fakülteden. Doçentlik, profesörlük ve Marmara Üniversitesi. Hocamızın 18 kitabı ve binin üzerinde de makalesi var. Sanayici ve Yeminli Mali Müşavirlik sıfatları var. Köln Üniversitesinde de Muhasebe ve Finansman hukuku konusunda ders vermişler. Hocam aynı zamanda T.C. Başbakanlık Baş Danışmanı olarak 1996 ve 1997 yıllarında görev almış durumdadır. Hocamızı kısaca sizlere tanıtmış oldum. Birazdan konuşmalara ve tartışmalara başıadığımız zaman sanıyorum hocamızı siz daha yakından tanıyacaksınız.

Sol tarafımda Sayın Prof. Dr. Erdoğan Alkin Bey bulunuyor. Alkin hocam benim sınıf arkadaşım. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu. 1936 İstanbul doğumlu. Hocam 1964'de Hollanda'daki Sosyal Bilimler

Enstitüsünden de mezun olmuş ve 1973 yılında Profesör olmuştur. 24 yıldır hocamız İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde İktisat Bölüm Başkanı olarak görevini sürdürüyor. Kitap ve makale dediğim zaman sayısız. Bunları burada saymama imkan yok. Sanıyorum her hafta köşesinde sizlere seslenme imkanı var. Diğer köşede oturan Sayın Doç. Dr. Bumin Doğrusöz 1958 İstanbul doğumlu, 1979 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuş. 1989 yılında Maliye Hukuk dalında doktorasını tamamlamış, aynı yıl Marmara Üniversitesi Mali Hukuk bölümünde Öğretim Üyesi olarak işe başlamış. Konusuna ilişkin yayınlamış üç kitabı ve çok sayıda makalesi var. Ayrıca Dünya ve Türkiye gazetelerinde köşe yazarlığı yapıyor. Kendi konusuyla ilgili devamlı yazılar yazıyor. Şimdi çok kısa olarak üç değerli panelisti sizlere tanıtmış oldum. Vaktimizi iyi kullanmak için dilerseniz konunun özüne girelim ve "Kayıt Dışı Ekonomi ve Bunun Kalkınmadaki Yeri" konusunda ilk sözü Sayın Altuğ'a verelim. Buyurun Sayın Altuğ.

ALTUĞ – Sayın Başkan ve değerli Vakıf yöneticileri bana bu imkanı verdiğiniz için teşekkürlerimi arz etmek istiyorum. Kayıt dışı ekonominin benim isim babasıyım, ilk defa bu tabiri kullanan kişiyim. 1971 yılından beri bu konuyla meşgulüm. Hatta ilk kitabım "Muhasebede Vergi Yönünden Dene-tim" adlı kitaptır, 1968 yılında neşrettim. 1971 yılından beri bu kayıt dışı ekonomi üzerinde çalışıyorum. Batıda bu tabir kullanılmaz. Onlar, " Under Ground" ekonomi, "Break Down" derler, ama kayıt dışı demezler. Ekonomiyi çeşitli açılardan sınıflandırmak, gruplandırmak mümkün. İşte makro ekonomi, mikro ekonomi, kapitalist,

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru;
Prof. Dr. Osman Altuğ (Marmara Üniversitesi, Muhasebe Finansmanı Ana Bilim Dalı Başkanı),
A. Aydın Dündar (İktisatçı - Bayraktar Holding Yönetim Kurulu Üyesi),
Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölüm Başkanı),
Doç. Dr. Bumin Doğrusöz (Marmara Üniversitesi Mali Hukuk Bölümü Öğretim Üyesi);
 "Kayıt Dışı Ekonomi ve Ekonomik Büyüme" konulu toplantıda bir arada görülmüşlerdir.

sosyalist v.b. gibi gruplandırmalar yapılabilir. Bir de ekonominin kayıt altına alınıp, alınmamasına göre; kayıtlı ekonomi ve kayıt dışı ekonomi şeklinde ayırma tabii tutumak mümkündür. Matematik bir bütünlük içinde kayıtlı ekonominin toplamı ile kayıt dışı ekonominin toplamı o ülkedeki ekonomik yapıyı ve hacmi verir. O halde bu kayıt dışı ekonomi nedir? Kayıtlı ekonomi nedir? Kayıt dışı ekonomi, ekonomik olayın belgeye bağlanmamasıdır. Ya da ihtizaza sahip olmayan belgeler kullanılması yoluyla ekonominin kayıt dışı-

na taşınmasıdır. Kayıtlı ekonomi ise, ekonomik faaliyetin geçerli belgelere bağlanmasıdır. Asıl olan; ekonomik faaliyetin kayıt altına alınıp, alınılmamasında saklıdır. Çünkü bir ülkede kayıt dışı ekonomi büyüdükçe, kayıtlı ekonomi küçülür. Matematik denklik içerisinde bunun başka bir izahıda mümkün değildir. Kayıt dışı ekonominin büyümesi, kayıtlı ekonominin küçülmesi demektir. Kayıtlı ekonominin küçülmesi vergisizlik demektir. Vergisizlik borçlanma demektir. Borçlanma faiz demektir. Faiz enflasyon demektir. Enf-

lasyon paradaki sıfırların artması demektir. Paradaki sıfırların artması da yeni rejim arayışları demektir.

"bir ülkede kayıt dışı ekonomi büyüdükçe, kayıtlı ekonomi küçülür; kayıtlı ekonominin küçülmesi vergisizlik, borçlanma, faiz ve enflasyon demektir; türkiye 17 yıldır tek ayak üstünde, tek ayaklı serbest pazar ekonomisi ile kalkınma süreci içerisinde girmiştir"

Olaya sadece vergisel yönden bakmak ise doğru değildir. Aslında vergi yönü kayıt dışı ekonominin en sonunda gelen bir husustur. Çünkü vergiyi doğuran olay, nasıl ki ekonomik faaliyet vergiye bağlanmamışsa, vergiyi doğuran olay da belgeye bağlanmamış olur. Eş zamanlı olarak aynı anda hem vergiyi doğuran olay kayıt dışı kalmış olur, hem de ekonomik faaliyet kayıt dışı kalmış olur. Burada sadece o ülkede vergisizlik gelmez kayıt dışı ekonominin boyutları büyümesiyle. Aynı zamanda tüketici haklarını koruyamazsınız. Çünkü tüketici fatura almaz, fatura almayınca tüketiciyi koruma kanunundan yararlanacak çeşitli hukuk yollarına başvuramaz. Çünkü mahkemeye gittiği zaman hakim faturayı getir der. Tüketicinin aldığı mal bozuktur, çürüktür, son kullanma tarihi geçmiştir, korsandır, taklittir çok şekilli bozukluklar-

la karşı karşıya kalır. Tüketici hakkını arayamaz. Ekonomik olay kayıt altına alınmadığı zaman, faturasız mal satan tacir karşılığında vadeli çekler almıştır veya günlük çekler almıştır. Bu çekleri vadesinde tahsil edemediği takdirde o da hakime gidemez. Çünkü hakim faturanızı getirin, defterlerinizi getirin yani alacağınızı ispatlayın der. Türkiye’de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre 20 milyondan yukarıya borç alacak ilişkilerinde (alış - verişlerde) şahit dinletilemez. Demek ki şahitlede ispat imkanı hemen hemen yok. O zaman ne yapacak alacağını zamanında alamayan tacir -herşey ihtiyaçtan kaynaklanır sözü içerisinde- yeni bir sektörün gelişiminde bizzat kendisi kurucu olarak, ya da kurulmuş sivil toplum örgütlerine başvuracaktır. Yani mafyaya gidecektir. Mafyada aslında bir sivil toplum örgütüdür. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuştur. Hakime gidemeyen işadamları o zaman mafyaya gidecektir. Çünkü hakime gitmeye yüzü yoktur.

Bakınız tüketiciyi koruma hakları çalışmıyor. Borçlar kanunu, ticaret kanunu, çek hamillerinin korunması hakkındaki kanun onlar da çalışmamaya başlıyor. Onun yerini bir başka müesseseye oluşturuyor. Zaten kayıt dışı ekonomi, Batıda ikinci ekonomi olarak adlandırılır. Second ekonomi olarak adlandırılır. Bir yerde kayıtlı ekonomi var. Öte yanda ikinci bir ekonomi var. Yani kayıt dışı ekonomi var. Bunların ikisi ilk bakışta birbirinin rakibi durumuna girerler. Daha sonrada bir bütünleşme görürüz. Her ikisinin kolkola girdiğini görürsünüz. Bu kayıt dışılıkta yepyeni bir rekabet başlar. İşletmeler fiyatlarını maliyetlerine göre belirlerler. Maliyetleri etkileyen unsurlar nelerdir, bir kere vergiler. Kayıt dışı çalı-

şırsanız, vergiden kaçmış olursunuz. Sosyal güvenlik primleri, onları da kayıt dışı istihdam yoluyla sosyal güvenlik primlerini ödemekten kurtulursunuz. Hatta kaçak elektrik kullanırsınız. Belediye yasaklarına uymayarak çevre kirliliğine neden olucu ekonomik faaliyetlerde bulunursunuz. Böylece ekonomik kalkınma eşittir toplumsal yozlaşmaya doğru giderken öte yandan kayıtlı çalışan işletmelerle, kayıt dışı çalışan işletmeler arasında bir haksız rekabet ortamı gelişir. Çünkü kayıt dışı çalışan devletin resmi olarak alacağı ve kendi açısından maliyet teşkil eden unsurları ödemez. O zaman kayıtlı çalışan işletmenin maliyetleri yüksek olur. Kayıt dışı çalışanın maliyetleride düşük olur. O halde siz işadami olarak önünüzde bir tercih silsilesi ile karşılaşılırsınız. Ya sizde kayıt dışı çalışacaksınız veya kayıtlı çalışmakta ısrar ederseniz batacaksınız. İşte bütün bunlar birikir, serbest pazar ekonomisi nedir sorusuyla bizi başbaşa bırakır.

24 Ocak 1980'de Türkiye serbest pazar ekonomisi içerisinde kalkınma modelini tercih ettiğini o zamanki ağzıyla herkese duyurdu. Serbest pazar ekonomisi nedir? Serbest pazar ekonomisi bir kere rekabete dayanır. İkincisi serbest pazar ekonomisi iki ayaklıdır. Ayaklardan birisini serbest bırak. Yani müteşebbisin önündeki engelleri kaldır, müteşebbis rahatça yatırım yapsın, üretim yapsın, istihdam sağlasın ve böylelikle işsizlik azalsın, gelir dağılımında nisbide olsa bir denge kurulsun. Birinci ayak serbest bırakma ayağıdır. Bir de ikinci ayak vardır. O da kontrol ayağıdır. İşte Türkiye 24 Ocak 1980'de kontrol ayağını yavaş yavaş, tamamen ortadan kaldırmıştır. Nelerdi bunlar? Bir senet beyannamesi müessesesi var-

dı. Gerçekten o gün için müteşebbisin önünde engel teşkil ediyordu. Ancak bu müessese kaldırılıp yerine günün koşullarına uygun bir müessese getirilmedi. Gider esasına göre kontrol sistemi vardı. Servet beyannamesi ile birlikte çalışan, kamuoyunda kısaca "nereden buldu" kanunu olarak tanınan bir esastı. O da kaldırıldı, onun da yerine yenisi getirilmedi.

"Türkiye aslında serbest pazar ekonomisi görünümü altında, kayıt dışı ekonomi ile kalkınma modelini tercih etmiştir; sizin modeliniz bu ise, bu modelden şikayet etmeye de hakkınız yoktur; yıllardan beri hükümetler, vergi alma oy al, vergi alma borç al politikasını gütmüşlerdir"

Üçüncüsü ise Türk parasının kıymetini koruması hakkındaki kanundu. Bu işleme hale getirildi. Çokda masumane ve haklı gerekçelere dayanıyordu. Cebinde 1 dolar bulunanı veya cebinde bir paket sigara bulunanı karakol karakol, savcılık savcılık, mahkeme mahkeme dolaştırıyoruz. Dolayısıyla bu Türk parasının kıymetini koruması hakkındaki kanunu kaldıralım. Ama cebinde 1 dolar bulunanı bir yerde rahat bırakırken, cebinde 1 milyon dolar bulunanıda rahat bıraktılar, hatta cebinde 1 milyar dolar bulunanıda rahat

biraktılar. Halbu ki dünyanın hiçbir yerinde sınırsız özgürlük yoktur, özellikle gelişmiş ülkelerde. İşte Amerika'da 10 bin dolarlık bir sınır vardır, Almanya'da 20 bin Marklık, Hollanda'da 25 bin Goldenlik bir takım sınırlar vardır. Türkiye'de sınırsız bir döviz bulundurma, döviz kullanma, döviz alım - satma müessesesi geliştirilmiş oldu. Böylece serbest pazar ekonomisinin kontrol ayağı kalktığı için, tek ayaklı bir serbest pazar ekonomisine dönüşmüş oldu. Bir insan ne kadar bir süre tek ayak üstünde durabilir. Herhalde 10 dakikadan fazla duramazsınız. Türkiye 17 yıldır tek ayak üstünde, tek ayaklı serbest pazar ekonomisi ile kalkınma süreci içerisine girmiş sözüm ona. Peki bu nereye getirdi Türkiye'yi. 24 Ocak 1980'de 1 milyon Türk Lirası ile 4 ton et alıyorduk. Bugün 1 milyon lira ile 1 kg. et alamıyoruz. Çünkü Türkiye as-

lında serbest pazar ekonomisi görünümü altında, kayıt dışı ekonomi ile kalkınma modelini tercih etmiştir. Şimdi sizin modeliniz bu ise, bu modelden şikayet etmeye de hakkınız yoktur. Türkiye'nin modeli halen de kayıt dışı ekonomi ile kalkınma modelidir. Bu modelin hem tertipçisi, hem teşvikçisi, hem destekçisi, hem de şikayetçisi T.C. hükümetidir. Neden tertipçisidir, ekonomisi hamiline yazılıdır.

1998 yılında T.C. hükümeti 6 katrilyon iç borç faizi ödeyecektir ve Devlet Borçlanma Senetlerinin tamamı hamiline yazılıdır. Öyle bir devlet düşünün ki, kimden ne kadar borç aldığını bilmiyor. Öyle bir devlet düşünün ki, kime ne kadar faiz ödediğini de bilmiyor. Demek ki bunun tertipçisi devlet. Memuruna 4 katrilyon ücret ödüyor. Memura diyor ki, ben size resmi kayıtlı ücret ödüyorum. Ama siz bunu gidin kayıt dışı harcayın. Çünkü memurun masrafını, vergi matrahından indirme hakkını vermemişsin, versede fark etmez. Biraz sonra değineceğim, gelecek ilkesi yönünden olaya yaklaşmak lazım. O zaman kontrolü kaldırmış iseniz, bunun sonucunda başka olay karşınıza çıkacak. Yani kontrolsüz bir serbest pazar ekonomisinde vergiyi isteyen versin, istemeyen vermesin diyorsunuz. Tüketiciyi koruma kanunlarını isteyen uysun, istemeyen uymasın diyorsunuz. Bu basın kuruluşlarının promosyonlarından dolayı İstanbul'da her gün bin adet dava açılıyor. Tüketiciyi koruma kanunları çalışmıyor, rekabeti koruma kanunları çalışmıyor, vergi kanunları da çalışmıyor. Çünkü siz kontrolü kaldırmışsınız. Adalet de gereğince çalışmıyor. Kontrolü kaldırdıysanız, vergi vermemek bir centilmenlik suçu haline geliyor. Hoş görülen bir suç, yeni bir suç anlayışı beliriyor. O zaman kamu

A. AYDIN DÜNDAR

finansmanını nasıl gerçekleştireceksiniz? Önünüzde iki tane temel unsur var. Bir tanesi özkaynaklarınız, vergi kaynaklarınız. Ötekisi de borç kaynaklarınız. O zaman diyorsunuz ki; biz en iyisi vergi alma, borç al. Vergi alma, oy al politikası güdelim. O halde şu soruyu da sormanız gerekiyor. Vergi alma, borç al. Vergi alma, oy al politikası içerisinde borç parayı kim verebilir. Kim verir, parası olan verir. Kimde para var, kayıt dışı ekonomi erbabında var. Yani bir başka deyişle kara paracılar da var. Çünkü kara paranın uluslararası genel kabul görmüş genel tanımı, kanunların suç saydığı fiillerden elde edilen her türlü ekonomik menfaat ve değer kara para şeklindedir.

O zaman kamunun finansmanını siz borç vericilere yaptırıyorsunuz. Borç vericiler diyor ki, biz bu kadar parayı veriyoruz. O zaman biz sizden yüksek faiz isteriz, bizden zinhar hesap kitap sormayacaksın. Mademki biz kamunun finansmanını yapıyoruz, o halde kamuyu yönetecek siyasi kadroları, istediğimiz siyasi kadroları iktidara getirebilmek için siyasetin finansmanını da biz yaparız ve siyasetin finansmanına girerekten istedikleri siyasi kadroları iktidara getiriyorlar. Böylece hakimiyet kayıtsız şartsız kimindir sorusuyla karşı karşıya kalıyoruz. Türkiye'de hakimiyet kayıtsız şartsız borç vericilerindir. Türkiye'de gerçek anlamda savunabileceğiniz bir demokrasi yoktur. Neden yoktur, gerçek demokrasilerde vatandaşın üç tane görevi vardır. Birincisi oy vermek, Türk halkı öylesine iştahlı değil oy vermeye. Hem seçim sandıklarına çok gönüllü olarak gitmiyor, katılımlar çok düşüktür. Hem de apartman yönetim kurulu toplantısına dahi gitmiyor. Üyesi olduğu derneğin toplantısı-

na gitmiyor, para veriyor kooperatifin toplantısına gitmiyor. Demokrasi halkın katılmadığı, kolay kolay katılmak istemediği bir türe dönüşmüş. Demokratik anlamda oy vermek gereği kadar işlemiyor. İkincisi, kanunlara itaat etmek. Kanunlara itaat etmek ile etmemek eş anlamlı hale gelmiş. Hatta kanunlara itaat edenler yoksullaşmış, etmeyenler varsız hale getirilmiş. İşte orman yağması, imar yasalarına aykırılıklar, gecekondu afları sayın sayabildiğiniz kadar.

Üçüncüsü ise vergi vermektir. Kanunlara itaat etmek çok geniş anlamdadır. Tüketici kanunlarından tutun, hızsızlığa kanunlarına varıncaya kadar bir bütün halinde. Bu üç halka eş zamanlı olarak ve eş anlamlı olarak birlikte yürümüyorsa o ülkede demokratik bir düzenden söz edemezsiniz. Onun içinde vergi alma, borç al. Vergi alma, oy al politikasının bir gereği olarak Türkiye'de 37 milyon seçmene karşılık, vergi dairesinin kapısından girmiş, cinde çantayla vergi yatıran mükellef sayısı 3 milyondur. Gelir ve kurumlar vergisinden bahsediyorum. Demek ki vergi vermeyenlerin belirlediği bir yapı var. Bu niye böyle olmuş? Çünkü Türk siyasetçisi gayri memnun bir seçmen kitlesi oluşturmaktan çekinmiş. O siyasetçiler kimlerdir, belki vakit olursa onlara da birazdan değinirim. Çekinmiş çünkü ben her kesimi, vergi mükellefi yaparsam gayri memnun bir seçmen kütlesi oluşur. Dolayısıyla ben istediğim gibi oy alamam. Peki şimdi seçmen memnun mu? Seçmen memnun değil, neden seçmen memnun değil? Çünkü bir rejimin topluma karşı iki temel görevi vardır. Bir tanesi işsizliği önlemek, yani insanlara iş bulmak. İkincisi ise gelir dağılımında adaleti sağlamak. Bu iki un-

surda bırakın yeterinceyi, hemen hemen kurulmamış. 11.5 milyon işsizimiz var, 2000 yılına kadar 20 milyon kişiye iş bulmak zorundasınız. Kim iş bulacak. Diyoruz ki, devlet kötü yatırımcıdır, kötü sanayicidir, kötü üreticidir, kötü yöneticidir tamam hepsi kabul. Devlet insanlara nasıl iş bulacak. Peki kim iş bulacak, özel sektör. Özel sektöre ne yapmışsınız, onlarda faizci olmuş, repocu olmuş, çok şekilli parasal konularla meşgul.

Ekonominin reel yanından fazla, parasal yanı ağırlık kazanmaya başlamış. Peki bu insanlara kim iş bulacak. Biraz önce bahsettim, paradaki sıfırlarla rejimler arasındaki ilişkiyi. Hitler öncesi Almanya'da bir ekmek 1 Milyar Mark. Hitler herkese iş, herkese aş diyerek iktidar olmuştur. Paradaki sıfırlar Hitler öncesi iktidarı alıp götürmü-

PROF. DR. OSMAN ALTUĞ

tür. Aynı olayı Yugoslavya'da görüyoruz. 1989 sonu 1990 başı oradaydım. 2 Milyon Dinarlık tek küpürlü para başlamışlar. Bir toplantıda sordular, hoca ne olur dediler. Dedim ki, şenlik başladı. Bir yıl sonra gittiğimde dört sıfır atmışlar, 2 milyon Dinar 200 Dinara dönüşmüş. Büyük bir kargaşa ve Yugoslavya Maliye Bakanlığı Müsteşarı Saviç diyordu ki, bizim Dinarın konvertibilitesini muhafaza edebilecek çok güçlü bir rezervimiz var. Şimdi sizin yasalarınızı bilmiyorum. Yanlış bir beyanda da bulunmuş olabilirim. Ama Almanya örneğini vereyim dedim. O örneği verdim, ondan sonra orada durdum. Tekrar ısrar ettiler, sordular. Dedim ki Yugoslavya'yı bekleyen bölünme, parçalanma ve iç savaştır. Ne kadar sürer? Münecim değilim ama paranın bir tarihi varsa, tarihte tekerrürden ibaretse Yugoslavya'nın maalesef geleceği bunu gösteriyor. Ama öte yandan işçilere ücretleri, özelleştirme hisse senetleri ile ödeniyordu ve işçilere aynı ücret ödemesi başlamıştı. Yani demir fabrikası demir veriyor. Al kardeşim sana iki tane demir. Konserve fabrikası konserve veriyordu. Şimdi bizde de başladı. İşçi ve memurlardan kesilen zorunlu tasarrufların, neredeyse işçi ve memurların borçlu çıkarılacağı zorunlu tasarrufların ana paralarının ve nemalarının özelleştirme hisse senetleri ile işçilere ödenmesi resmen teklif edildi.

Döviz rezervlerimizde iyi. Ama çok ilginç, bu rezervler aslında bir enflasyonist bir etki de oluşturuyor. O konuda da dikkatinizi çekmek istiyorum. Çünkü siz zaten borç alıyorsunuz. Aldığınız dövizlerde borç para. Şimdi siz hepiniz mali yönetimde, endüstri yönetimlerinin üst kademesinde bulunmuş insanlarsınız. Bir bankadan kredi almışsınız, 100 milyar lira kredi almışsınız-

nız, 30 milyar lirası ile bir cemekean yaptırmışsınız veya saklıyorsunuz, üst-lerinede yenilerini koymuşsunuz pırıl pırıl gelen geçen bakıyor. 100 milyar liraya 100 milyar lira faiz veriyorsunuz. Ama kullandığınız para 100 milyar lira değil, sadece 70 milyar lira. Şimdi bunun adı nedir? Paraları gösterip alacaklıları umutlandırmak. Bu faiz ödemelerimizde olumsuz etkiliyor. O zaman bizim akılcı devlet anlayışı içinde olayları yeniden değerlendirmemiz lâzım.

"türkiye'de hakimiyet kayıtsız şartsız borç verenlerindir, türkiye'de gerçek anlamda savunabileceğimiz bir demokrasi yoktur; bir rejimin topluma karşı iki temel görevi vardır, bir tanesi işsizliği önlemek, ikincisi ise gelir dağılımında adaleti sağlamaktır"

Türkiye'nin bir numaralı sorunu kayıt dışı ekonominin, kayıt altına alınmasıdır. Türkiye'de kayıt dışı ekonomi, kayıt altına alınmadıkça Türkiye hiçbir sorununu çözemez. Bilinçli olarak bu böyle yapılmış, parası olan düdüğü çalsın sistemi hakim. Düdük sanıldığı gibi tepedekilerde değil, düdük parası olan- da. Bana Türkiye'nin en üst düzeyde politikacısı olan bir tane milletvekilinin beyanı; önümüzdeki seçimlerde 70 milyar liranız yoksa istediğiniz bir yerden,

istediğiniz bir partiden aday olamazsınız dedi. Peki o zaman ne yapıyoruz biz? Siyasetle finansman arasında bir açmazımız var ve Türkiye'de siyasetçi mescesine geliyoruz. Siyasetçilik bir meslek değil, siyaset izlenen yol demek. Yolu izleyebilmek için yol lâzım. Türk siyasetçisinin sermayesinde bir tane, air condection. Air condection devamlı açık, devamlı hava basıyor. Dolayısıyla yanında bilen adam istemiyor. Çünkü bilen adam itirazcı olur. Bilen adam teslimiyetçi olmaz. Bilen adam devamlı o air condectionu açık tutan politikacının balonunu ne zaman patlatır, hiç belli olmaz. O nedenle de yanında bilen adam istemiyor. Aslında yanına bilen adamın gelmesini istemeyen -biraz önce söylediğim, bu hakimiyet kayıtsız şartsız borç vericilerdedir sistemi içerisinde- borç vericilerdir.

Demek ki siyasetin finansmanını yeniden irdelememiz lâzım. Onun içinde Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkan halka hitap ederken "Hey Vergi Mükellefleri" diye söze başlıyor. Türkiye'de bizim siyaset adamlarımızın ve devlet yöneticilerimizin halkımıza nasıl hitap ettiğini hepimiz biliyoruz. Bizim bir açmazımız var demektir. Nasıl ki bir ailede disiplin yoksa, aile birliğini muhafaza edemezsiniz. Okulda disiplin yoksa, eğitmeden yeterli randımanı alamazsınız. Kışlada disiplin yoksa, güvenlik gereğince yapılamaz. Camide disiplin yoksa, ibadet yerini bulmaz. Camide imam ne diyor, saflarınızı devamlı ve sık tutun. Şimdi herşeyde bir disiplin var ama ekonomide disiplin olmasın. Ekonomide disiplin olmazsa paradaki sıfırlar artıyor. Çünkü kayıt dışı ekonominin can damarı nakit para, al gülüm ver gülüm ekonomisi. Malı veriyorsunuz, parayı alıyorsunuz. Parayı verip,

malı veya hizmeti alıyorsunuz. Yanınızda hiç kimse yok, devlet yok vergi alacağını alamıyor. Sosyal güvenlik kurumları yok, onlar alacağını alamıyor. Tüketiciyi koruma kanunları çalışmıyor, rekabeti koruma kanunları çalışmıyor. Sebebi nakit para. O halde bizim bu nakit para işine mutlaka bir çözüm getirmemiz lâzım. Yani nakit para ile ödemeyi zorlaştırmamız lazım. Hemen bu noktadan gireyim. Birincisi, herkesi ve her kesimi vergi mükellefi yapmak zorundasınız, istisnasız herkesi ve her kesimi.

Şimdi münferit hadiselerle meşgul olduğunuz için kimi mükellef yaptıysanız o şikayet ediyor, mükellef olmayan keyifleniyor. Böylece münferit bir atmosfer doğuyor. Çeşitli baskı grupları ortaya çıkıyor. İkincisi herkesin, her türlü masrafını vergi matrahından indirme hakkı vermeliyiz. Türkiye'de vergi sistemi topaldır. Neden topaldır? Ya alıcı vergi mükellefi değildir, ya da satıcı vergi mükellefi değildir. Çoğu zaman ikisinde vergi mükellefi değildir. O zaman bir an için birisinin vergi mükellefi olduğunu varsayarsak, alıcı fatura almayarak devletin en azından Katma Değer Vergisi (KDV)'nden doğan alacağını gasp ediyor. Satıcı fatura vererek, satış bedeli içerisindeki kazancına isabet eden gelir ya da kurumlar vergisini ödemekten kurtuluyor. Yani kazanç vergisini gasp ediyor. O zaman alıcı ile satıcı devlete karşı bir çıkar birliği içerisinde giriyorlar, bir mali ittifak oluşturuyorlar, bir şer cephesi oluşturuyorlar. Tek bir hedefleri var, devletin vergi alacağını gasp etmek. Bütün değer yargıları da başlıyor allak bullak olmaya.

"Türkiye'nin bir numaralı sorunu, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıdır; Türkiye'de kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmadıkça, Türkiye hiçbir sorununu çözemez; herkesi ve her kesimi vergi mükellefi yapmak zorundayız"

O zaman ne yapmalıyız biz. Biz devlet olarak veya sistem olarak alıcıya satıcıdan daha fazla menfaat sağlamalıyız. Menfaat sağlamanın da yolu, bir herkesi ve her kesimi vergi mükellefi yapacaksınız. İki herkesin her türlü masrafını vergi matrahından indirme hakkı vereceksiniz. Böylece satıcı alıcıya % 15 menfaat temin ederken, siz alıcıya % 100 menfaat temin edeceksiniz. Hiçbir satıcı alıcıya % 100 menfaat temin edemez. Ama siz böyle bir sistem kurarak alıcı ile satıcıyı kontrol edersiniz. Tek sayık ile, menfaat sayıkı ile, öyle polisiye v.s. değil. Adamın fatura almakta menfaati varsa alır, menfaati yoksa almaz. Şimdi Türkiye'de fatura almamakta menfaati var. O nedenle, Türkiye'yi yönetenler hep populist yaklaşım içerisinde oldukları. Kayıt dışı ekonominin bizzat kendisi popülizmdir. Mesela ne yapıyor; defter tutma sınırlarını arttırıyor, kimse defter tutmasın diye. Fatura sınırlarını arttırıyor, fatura kesmesin diye.

Şimdi de basitlik hikayesi çıktı. Basite indireceğiz ki daha fazla kayıt dışılık gelişsin gibi senaryolar düşün-

lüyör. Çünkü Türk vergi sisteminin to-pallığı herkesi memnun ediyor. Çünkü siyasetçinin sermayesi o. Onun elinden o sermayeyi aldığınız zaman, siyasetçinin bütün arızası ortaya çıkacak. Çünkü siyasetin finansmanını kayıt dışı yapıyor. Onun elinden ekmeğini almış olacaksınız. Böylece alıcı ile satıcıyı kontrol sistemine gireceksiniz. Tüketici ile üreticiyi kontrol sistemine gireceksiniz. Bir anlamda işçi ile işvereni kontrol sistemine gireceksiniz. Böylece hem sosyal güvenlik sistemi gereği gibi işleme başlayacak. Dünyanın hiçbir yerinde % 35 gibi bir sosyal güvenlik primi yok. % 25'de gelir vergisi, etti % 60. Bir de vadeli ekonomidesiniz, vadeli satıyorsunuz. Çekleri, senetleri alıp kır-dırıyorsunuz, işçiyi peşin ödüyorsunuz. Vergiyi bir anlamda daha kısa bir vadede ödüyorsunuz. Dolayısıyla maliyetlerinizi büyük ölçüde arttırıyor.

Halbuki herkesi ve her kesimi vergi mükellefi yaparsanız, vergi oranları aşağıya doğru çekilecektir. Vergi oranları aşağıya böyle çekilir, başka türlü çekilmez. Peki Türkiye'de ne yapmışlar, vergi alamadıkça vergi verenlere yüklenmişler. SSK primleri alamadıkça, SSK primlerine yüklenmişler. Faizleri düşüremedikçe, faizleri serbest bırakmışlar. Döviz kurlarında istikrar sağlayamadıkça, serbestliğin görüntüsü altında ç işi de serbest bırakmışlar. Borçları ödeyemedikçe, öyle bir imaj belirmişki "Türkiye'de en büyük devlet adamı, Türkiye Cumhuriyeti'ni en çok borçlandıran devlet adamı. Türkiye'de en büyük devlet adamı, enflasyonu en çok azdıran devlet adamı" nereye kadar bunu tutacaksınız. Şimdi gelelim üçüncü unsura, bir herkesi ve her kesimi vergi mükellefi yapmalıyız.

İki, herkesin her türlü masrafını

vergi matrahından indirme hakkı vermeliyiz. Türkiye'de sanki işadamı uzayda yaşıyor, yemez, içmez, yatmaz, kalkmaz, çoluğuna çocuğuna bakmaz, annesine babasına bakmaz, giyinmez, seyahat etmez hiçbir masrafını devlet kabul etmiyor, özel masraf diye. Niye etmiyorsun, onlar özel gider. Bunun anlamı şu, ey işadamları aranızda kırışın, siz kendi dalganıza bakın, ben kendi dalgama bakayım. Böylece hen borç harç bu devleti idare ederim. Sizde keyiflenirsiniz, bundan payınızı alırsınız. Nasıl veririm size payınızı, enflasyon vergisi olarak, senyör vergisi olarak verirsin. 24 Ocak 1980'de 1 milyon liraya 4 ton et alınıyor. Bugün 1 kg. anca alınıyor. Para değeri 4 bin misli düşmüş. Diyeceksiniz ki, enflasyon var onun için düştü. Peki enflasyonu hesaplayalım. Her yıl % 100 enflasyon olduğunu varsayalım. 17 yılda % 1700 yapar. Demek ki kabaca 1700 kg. et enflasyonun tahribatına uğradı. Peki geriye kalan 2300 kg. et ne oldu? İşte o 2300 kg. et alt gelir grubundan üst gelir grubuna haksız bir transfer olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani vergiyi alan değişmiştir. Vergiyi normalde devlet alıyor. Türkiye'de vergiyi devlet almıyor, alt gelir grubu üst gelir grubuna ödüyor ama çeşitli görüntüler altında.

Üçüncüsü ekonomiyi hamiline yazılı olmaktan, nama yazılı olmaya geçireceğiz. Türkiye'de herşey hamiline yazılıdır. Çekler, senetler, finansman bonoları, devlet tahvilleri aklınıza gelen herşey hamiline yazılıdır. Yani hamiline yazılı ne demek, kimdeyse onda. Peşinen ben sizden hesap sormayacağım demek. Peki ne yapmalıyız? İşte bu ne yapmalıyız sorusunu 15 Ağustos 1991 yılında rahmetli Adnan Kahveci sordu. Bu hoca kısmı çok konuşuyor, sen bana

bir cümle söyle ki ben sana Osman hocasının diyeyim. Bir cümle söyledim, ekonomiyi hamiline yazılı halden nama yazılı hale dönüőtürmeliyiz dedim. Yaz dedi, o gün yazdım. 7 Eylül 1991 tarihinde süratle kanun mecliste görüşüldü ve 7 Eylül 1991 yılında yürürlüğe girdi. Vergi Usül Kanununun mükerrer 241. maddesi. Aynen şöyle; çekler, senetler, finansman bonoları, devlet tahvilleri, özel sektör hisse senetleri ve tahvilleri benzeri menkul kıymetler ve kambiyo evrakının devlet tarafından bastırılması, dağıtılması, bunlara sıra numarası verilmesi, ilgisinin adı, soyadı, adresi ve bağlı bulunduğu yer, vergi dairesi yazılması mecburiyetini getirmeye Maliye Bakanlığı yetkili ve görevli kılınmıştır. Yıl 7 Eylül 1991, iktidar Anavatan Partisi idi. Yıl 1998 o gün, bugün hiçbir Maliye Bakanı bunu tatbik mevkine koymadı. İşte geldiğimiz nokta hamiline yazılılıktan, nama yazılı ekonomiye geçiş noktasıdır. Bunu ekstra bir örnek olarak verdim. O zamanki ortamda belki biraz daha sert, radikalim demek. Onun için devlet bassın, devlet dağıtsın diye bir düşünceye de sahip olabilirim, tartışılabilir.

"türk ekonomisi hamiline yazılı olmaktan çıkarılıp, nama yazılı olmalıdır; türkiye'de her şey hamiline yazılıdır; çekler, senetler, finansman bonoları, devlet tahvilleri aklınıza gelen her şey hamiline yazılıdır"

Ama şunu söylemek istiyorum. Ekonomiyi hamiline yazılılıktan, nama yazılı hale getirebilmek için de iki kanat var. Bunlardan bir tanesi büyük küpürlü para basılmaması lâzım. 5 milyon liralık, 1 milyon liralık, 250 bin liralık küpürlü banknotların hukuken olmasa da, fiilen tedavülden kaldırılması lâzım. Yani devlet artık büyük küpürlü para basmamalı. Bunun nişanelerini son günlerde görmeye başladık. Çünkü 250 bin liralık banknotların yenisi basılıyor. Büyük küpürlü para basmayacaksınız. Böylece insanlar küçük küpürlü para ile ödemek mecburiyetinde kalacak. Düşünebiliyor musunuz bin liralık demir para ile 1 milyar lira ödeyeceksiniz. Hadi bakalım ödeyin, mümkün değil. Niye, sayması zor, saklaması zor, taşıması zor. O zaman ister istemez elinizi cebinize sokup çek defterini çıkarıp çek ile ödeme yapacaksınız. Veya kredi kartı ile ödeme yapacaksınız. Böylece hem alıcıyı hem de satıcıyı kayıt altına almış olacaksınız.

Efendim bir de personel reformu meselesi var. Amerika'da bir kuruluşta 50 bin kişi çalışıyor. Bütün yurtiçi, yurtdışı bütün Amerika'lıları anında izleyebiliyor. Bizde 2 milyon kamu personeli çalışıyor. Bunların bir kısmı ordu personeli fakat Maliye Bakanlığı'nda da 100 bin kişi çalışıyor ama hiçbir şey yapamıyorsunuz. Niçin; ekonomiyi hamiline yazılı olmaktan, nama yazılı olmaya dönüőtürmek istemiyoruz. Böyle bir devlet düzeni düşünün, anında insanların sabıkasızlığını öğreniyor. Geçmişte hangi suç işlemişseniz, maddesi ile yazıyor. Bankaların on line sistemleri var, her yere girmiş durumda. Kredi kartları her yere girmiş durumda. O halde ne yapmalıyız. İşte onun cevabını 21 Haziran 1994'de o zamanki hükümetin isteği üzerine 74 maddelik hazırladığım ka-

yıt dışı ekonominin kayıt altına alınması hakkındaki kanun tasarısını verdim. Bunun bir maddesinin, bir cümlesi yasalardı. O da herkese bir vergi numarası. Vergi usul kanununun 8. maddesine girdi. Herkese bir vatandaşlık belgesi, işin özü bu. Nereden başlayacak, nüfus dairesinden başlayacak. Amerika'da nüfusun % 88'i vergi mükellefi, yani gerçek anlamda vergi mükellefi. Bu vatandaşlık belgesi aynı zamanda vergi kimliği, nüfus kimliği, sosyal güvenlik kimliği, adli kimlik, ve aynı zamanda da banka kimliği yani kredi kartı olarak kullanılması söz konusudur. Uluslararası standartlara göre 16 rakamdan oluşuyor. Bunun sadece her gerçek kişiye bir vergi numarası şeklindeki kısmı yasalardı. O kanunun çıkmasında o zamanki Bütçe Plan Komisyonu Başkanı Sayın İlyas Aktaş'ın katkıları çok büyük olmuştur. Gece saat 03:30'da hükümet tasarısında olmamasına rağmen bu o zamanki hükümetin katkısıyla kanunlandı.

Ben başka bir şey yaptım. Madem ki sen kayıt dışılığın karşısında bir insansın, ama karşısında olmak demek onun yararları varsa, onu da anlatmak değil. Kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almanın çok çeşitli sayıkları var. Ben menfaat sayıkiyle kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması yöntemini o tasarıda irdelemeye çalıştım. Kayıt dışılığın hoş olmadığını bildiğim için Türkiye'de en ucuz konu bilim adamının emeği, göz nuru ve yetişmesidir. Telif hakları hırsızlığı, hırsızlık olarak kabul edilmez. Orada da büyük bir kayıt dışılık vardır. Tuttum o tasarımı hükümete teslim etmeden önce gittim Ankara'da 26. Notere teslim ettim. Bakıyoruz şimdi o tasarı bugün Türkiye'de günün konusu. Ama telifi bana aitmiş, değilmiş

hiç önemli değil. Önemli olan fikirlerin tartışılır olması.

O tarihlerde Türkiye'de kayıt dışı ekonomi yok diyenler. Bazı bilim adamları çok ilginç, benden nokta nokta bilim adamı diye söz ediyorlardı. Kimileri bir bilim adamı diyorlardı, ismini anmak bile istemiyorlardı. Bayağı ilginç, hem bürokraside hem de akademik çevrelerde ilginç engellemelerle ve beni yolumdan döndürme çabaları ile karşı karşıya kaldım. İnsanların bir amacı, bir ideali vardır. Benim idealimde bozkırın çocuğu olarak Türk halkının daha mutlu yaşayabilmesi için düzensizliğin bir düzen olmadığını ortaya koymak ve bir ülkenin mutluluğunu o ülkedeki en mutsuz kişinin mutluluğu kadar olduğunu bilerekten paradaki sıfırların insanları çok daha mutsuz edeceğini, dolayısıyla ekonomi politikaları ile para politikalarının ve vergi politikalarının bir orkestra disiplini içerisinde işlemesi. Vivaldi'nin dört mevsim konçertosu; biliyorsunuz ilk zamanı programlayan, birincisinde ilkbahar, kuşlar v.s. ikincisinde, üçüncüsünde ve dördüncüsünde dört tane mevsimi canlandıran kişinin acılığını, acımasızlığını ortaya koyan bir olaydır. Ancak bu Vivaldi'nin dört mevsim konçertosu bir başka yerde de kullanılıyor. O da ineklerin süt verimliliğini arttırmada. İnekleri sağarken Vivaldi'nin dört mevsim konçertosunu çalıyorlar ve böylece ineklerin süt verimliliği artıyor. Belki bizde bu kayıt dışı ekonomiyi çaldıkça, bizim halkımızın verimliliği artar, yani enayiliği artar. Çok teşekkür ediyorum.

DÜNDAR – Sayın Prof. Dr. Osman Altuğ Beye çok teşekkür ediyorum. Çok renkli bir konuşma yaptılar. Daha işimiz bitmedi. Değerli iki arkadaşımızdan sonra sizlerle tartışmayada

gireceğiz. Ben bir tespit yaptım. Sayın Altuğ siz diyorsunuz ki, kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı gelir. Kayıt içi; az gelir, daha az vergi. Daha az vergi, daha çok açık. Daha çok açık, daha çok borçlanma. Daha çok borçlanma, daha çok faiz. Daha çok faiz, daha yüksek fiyat. Daha yüksek fiyat v.s. gidiyor iş sonunda rejim arayışlarına kadar dayanıyor çok ilginç. Şimdi sözü Sayın Erdoğan Alkin Beye veriyorum. Buyurun Sayın Alkin.

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN

ALKİN – Kayıt dışı ekonomi konusunu tartışmaya başlamazdan önce, çok yaygın olan tanım sorununu çözmek gerekiyor. Çünkü birçok yorumcu, farklı anlamları olan işlem ve alanları, kayıt dışı ekonomi tanımı kapsamına sokma eğiliminde.

Örneğin kara para, yasadışı ekonomi, paralel ekonomi, yeraltı ekonomisi gibi çeşitli başlıklarla adlandırılan

faaliyeti kayıt dışı ekonomi olarak tanımlama hayli yaygın. Oysa bunların farklı anlamları olduğu açık. Gerçi söz konusu faaliyet alanları ile kayıt dışı ekonominin sınırları bazen iç içe girebilmektedir. Ama bu durum, olayların birbirine benzetilmesini gerektirmez. Mesela asalak sektör olarak adlandırılan bir faaliyet alanının üretime hiç katkıda bulunmadan gelir yarattığı için kayıt dışı ekonomi kapsamında sayılması yanlıştır. Çünkü bu tür faaliyet üretime katkıda bulunmasa bile, gelir yarattığından kayda girmektedir.

Kayıt dışı ekonomi deyiminin tanım ve kavram açısından neden olduğu diğer bir tartışma, bu gibi faaliyetin yasa dışı mı, gayri safi milli hasıla oluşumu dışı mı, yoksa salt vergileme dışı mı olduğu konusudur.

Kayıt dışı ekonomiyi yaratan nedenler dikkate alındığında, tanım ve kapsam konusundaki tartışmaları bir sonuca bağlamak mümkün olabilir.

Doğal olarak kayıt dışı ekonomiyi yaratan en önemli etkenler vergileme sisteminden kaynaklanmaktadır. Vergi oranlarının yüksek oluşu, tarifelerde dilimlerin mesela enflasyona göre düzeltilmemesi, vergi tabanını genişletme çabalarının yetersiz olması, vergi türlerinin karmaşık bir yapı oluşturması, çeşitli muafiyet, istisna ve tevkifler, vergi denetiminin yetersiz oluşu, ceza sisteminde mükellef açısından beyanda bulunmanın külfeti ile beyanda bulunmanın nimet ve cezası arasında optimal risk dengesinin kurulamamış olması ve bunun gibi birçok olumsuz etken kayıt dışı ekonominin ortaya çıkışında önemli rol oynamıştır. Bugün vergilemenin en etkin olduğu savunulan Batı ülkelerinde dahi kayıt dışı ekonominin önem-

li boyutlara varması aslında vergi sisteminin çağa ayak uyduramamasından kaynaklanmaktadır. Ağırlıklı olarak üretimi, yatırımı, istihdamı ve tasarrufu vergilendirmeye yönelik bu vergi sistemlerine bugünkü iktisadi ve sosyal sorunlara uygun bir yapı kazandırılmadıkça, kayıt dışı ekonomiyle mücadele etmek mümkün olmayacaktır.

Tabii ki, kayıt dışı ekonomik faaliyet, yalnızca vergileme sisteminden kaynaklanmamaktadır. Vergileme dışı faktörler de söz konusu olup bu faktörleri de iki grupta toplamak mümkündür.

"kayıt dışı ekonomiyi yaratan en önemli etken vergileme sisteminden kaynaklanmaktadır; vergi sistemine iktisadi ve sosyal sorunlara uygun bir yapı kazandırılmadıkça, kayıt dışı ekonomiyle mücadele etmek mümkün olmayacaktır"

Birinci gruba kısaca mikro faktörler adı verilmekte olup, bu grup kişisel eğitimi, ahlak, kültür, gelenek ve görevleri kapsamaktadır. Eğitimin yeterli olmaması, bu yüzden kültürün zayıf ve dolayısıyla ahlaki ilkelerin gevşek kalması kişileri kolayca kayıt dışı faaliyete itebilmektedir.

İkinci grup vergi dışı etkenlere ise makro faktörler denmektedir. Bunlar da, yanlış ekonomi politikası, yaygın yolsuzluk ve zayıf toplumsal kültür, uygun olmayan gelenekler gibi olumsuzlukları kapsamaktadır. Yoğun bürokrasi, aşırı kuralcılık, koyu devletçilik ve benzeri faktörleri de bu kapsama sokmak mümkündür.

Kayıt dışı ekonominin neden olduğu olumsuzlukların başında vergi kaybı gelmektedir. Ancak diğer olumsuzlukları da gözardı etmemek gerekir. Mesela bugün hemen bütün ülkelerde giderek yaygınlaşan ve boyutları büyüyen yolsuzlukların temel kaynağı kayıt dışı ekonomidir.

Bunun yanında kayıt dışı ekonominin gerçek boyutlarının tahmin edilememesi nedeniyle lehte ve aleyhte abartılı rakamlar söz konusu olmaktadır. Böylece gayri safi milli hasıla büyüklüğünün paydada yer aldığı ve ölçüm açısından çok önemli olan, mesela kamu kesimi borçlanma gereği, ulusal tasarruf, ulusal yatırım, vergi yükü vs. gibi oranların analitik özelliği zayıflamaktadır. Ayrıca kayıt dışı ekonominin aynı zamanda kayıt dışı tüketim, kayıt dışı yatırım, kayıt dışı finans faaliyeti vs. anlamına geldiği de unutulmamalıdır.

Kayıt dışı ekonominin neden olduğu olumsuzlukları önlemenin tek yolu bu tür faaliyeti sınırlayacak önlemlerdir. Literatürde önlem olarak sayılanlar aslında pek karmaşık değildir. Mesela bürokrasinin azaltılması, vergileme sisteminin islahı, sistemde dolaylı vergileme ve stopaja daha çok ağırlık verilmesi, vergilemede alıcı-satıcı veya üretici-tüketici çıkarlarını çakıştırma vs. kayıt dışı ekonominin boyutlarını önemli ölçüde sınırlayabilir.

Ancak bu önlemlere karar vermenin de, uygulamaya koymanın da kolay olmadığı açıktır. Üretimin etkinliğini arttırılması, vergi tabanının yaygınlaştırılması gibi önlemler için de hem teknik ve mali, hem de politik ve bürokratik bazı sınırlamaların olduğu unutulmamalıdır.

Özet olarak kayıt dışı ekonomi, ciddi bir devlet yapısına, çağdaş iktisadi yapıya uymayan bir faaliyet dalı olup, kısa sürede kayıt içine alınması zorunlu görölmektedir.

DÜNDAR – Sayın Alkin'e çok teşekkür ediyoruz ve sözü Sayın Doç. Dr. Bumin Doğrusöz'e veriyorum. Buyurun Sayın Doğrusöz.

"bütün vergi tasarıları demokrasilerde parlamentoya balık gibi girer, kılçık gibi çıkar; faiz verenin en büyüğü devlet olduğuna göre, kendi verdiği faizden vergi alır mı; kayıt dışı ekonomi ancak alıcı ile satıcının çıkar ilişkisi sonunda önlenebilir"

DOĞRUSÖZ – Hepinizi saygıyla selamlayarak başlamak istiyorum. Hukukçu olunca, biraz daha kasvetli bir konuşma yapacağım gibi geliyor. Diğer konuşmacılar gibi canlı olmayacak. Ben konuyu vergi dışı bırakılmış ekonomi adı altında ele alacağım. Yani ya-

sal olarak faaliyette bulunan, fakat vergi dışı bırakılmış bir ekonomiyi ele alacağım. Değerlendirmelerimi daha ziyade vergi mevzuatı ile sınırlı tutacağım. Konuyu mevzuatı tutabilmek için. Vergi mevzuatına geçmeden önce de, bir ke-re vergi zaten üst bir olay, konunun altı esas özel hukuka dayanıyor. Vergi hukuku ve vergilendirme, özel hukukta olan, ekonomide olan olayları kavlıyor. Dolayısıyla başarılı bir vergi sistemine sahip olabilmenin temel koşulu çok sağlam, sağlıklı bir özel hukuk sistemine sahip olmaktan geçiyor. Yani vergi kanunu iyimış, kötüymüş, düzenliymiş, düzensizmiş bunlar önemli değil. Altta-ki özel hukuğun üstünlüğü yeterli mi. Buna bakmak lâzım. Ama baktığımız zaman maalesef hayal kırıklığına uğruyoruz.

Örneğin, Ticaret Kanunu 1958 yılında Alman, İsviçre kanunlarına göre uyarlanmış. Bizim kanunumuz hâlâ 1958 yılının kuralları ile ticari yaşantıyı yönlendiriyor. Bakıyorsunuz bütün borç ilişkilerinin tamamı 1926 yılının Borçlar Kanununa göre yürüyor. Trilyonluk yatırımlar yapan, iş ortaklığı adını verdiğimiz kurumları inceliyorsanız, bu trilyonluk yatırımlarda niza çıkarsa ne olur diye bakıyoruz. Gideceğimiz yer 1926 yılındaki Borçlar Kanunu hükümleri. Bu hükümler niye getirilmiş. Bu hükümler, bakkal Mehmet Efendi, manav Hüseyin Efendi ile ortaklaşa bir kahvehane açarlarsa, hatta aralarında yazılı bir sözleşme bile yapmazlarsa kavgayı nasıl çözeceğiz diye getirilmiş. 1926 yılının bu hükümleri ile biz trilyonluk yatırımları yapmaya çalışıyoruz. O zamanda ne oluyor. Yabancı geldiği zaman ben sizin hukukunuzu tanımam, iş ortaklığı yaparken sözleşmeye hüküm koyarım, herhangi bir ihtilaf çıkarsa Fransa Uluslararası Tica-

ret Odasının hakem heyetinde ihtilaf çözülecek. Neye göre çözülecek, İsviçre hukukuna göre çözülecek. Bu şartı kabul edersen iş ortaklığını yaparım. Mecbursun kabul etmeye.

Sayın Altuğ Bey değindi hamillik müessesesi var. Herhalde dünyanın hiçbir yerinde bizimki kadar hamiline ekonomi, hamiline sistem yoktur diye düşünüyorum. Özel hukukumuzda yeterli yeni ekonomik gelişmeler bizim hukukumuzda da aksettilmediği için çok boşluklar var. Örneğin, banka kartları var. Hepimiz parayı herhalde banka kartları ile çekiyoruz. 10 milyon lira çektiniz, bankamatik 50 milyon lira çektiniz yazdı. Ya da 50 milyon lira çektiniz, bankamatik 1 milyon lira çektiğinizi yazdı. Ne yapacaksınız, neyi nasıl ispat edeceksiniz. Kredi kartlarına ilişkin hiçbir hukuksal bir dayanak yok. Yine factoring müessesesi, hiçbir hukuksal dayanak yok.

Bütün ihtilafları halen 1926'nın borçlar kanununun alacağın temlik hükümlerine göre çözüyoruz. Bugün bankalar kadar büyük bir ekonomik yere sahip olan özel finans kurumlarının yasal dayanağı yoktur. Bütün özel finans kurumları, bir Bakanlar Kurulu kararına dayanmaktadır. Yine ekonomide çok önemli bir yer tutan faks delil midir, tartışılıyor. Ses bantı delil midir, tartışılıyor. Batı artık bunları aşmış, biz halen tuvalete gittiğimizde kapıdaki adamın verdiği fişte neler yazacak, çay bahçesine gittiğimizde çaycının masanıza bırakacağı adisyonun sağ alt köşesi kaç santim olacak, sevk irsaliyesine kamyon yola çıkarken kaç lastikli olduğu yazılacak, saati yazılacak bunlarla uğraşıyoruz. Bugün Batıda belge tartışmaları bitti. Batı artık belgesiz ekonomiye gidiyor. Belgesiz ekonomiyi nasıl

belgelendireceksiniz. Bugün giriyorsunuz İnternet'e, Migros'a bile sipariş veriyorsunuz. Adam malları kapıya getiriyor. Nasıl vergilendireceksiniz. İnternet'ten girin veya çeşitli programlarla girin Londra borsasından kahveyi alın, üç gün sonra İtalyan borsasında satın. Ortada kahve yok, imza yok, belge yok. Sadece Londra bankasına bloke edilmiş paranz var. Nasıl vergilendireceksiniz, nasıl belgelendireceksiniz. Yoklama memuru bilgisayarların başında bekleyecek, imkan yok buna. Dolayısıyla sistemimizi galiba buna uyarlamak gerekiyor.

DOÇ. DR. BUMİN DOĞRUSÖZ

Tabii vergi yükü ağır meselesi getirildi, doğrudur. Enflasyon zaten sermayeyi götürürken, hiç kimse kazancının % 60'ını getirip vergi diyede vermez, böyle bir kimseyide bulamazsınız. İda-reye güven kaybolmuştur. Bugün mükellef kesinlikle idaresine güvenmemektedir. Süründürüleceği için güven-

memektedir. Çünkü bugün yeterli eğitim verilemediği vergi idaresi tarafından her zaman için haksız ve yanlış tahribatlarla karşılaşılabilecektir. Az önce Sayın Alkin en güzel örneğini verdi. Telif kazançları dediler, doğrudur. Daha bunun gibi birçok örnek vermek mümkün. Konu bununlada kalmıyor, sürpriz vergilerle karşılaşmak imkanı da vardır. Mükellef olduğunuzda her an yeniden bir net aktif vergisi gelebilir. Her an bir ekonomik denge vergisi gelebilir. Sayın Maliye Bakanı geçenlerde gelmeyecek dedi. Güvencilerimiz, hayır güvenemeyiz. Çünkü biz geçen sene Başbakan'ımıza güvendik, Başbakan Yardımcısına güvendik. Sayın Necmettin Erbakan ile Sayın Tansu Çiller dediler ki, -beğenirsiniz, beğenmezsiniz, seversiniz, sevmezsiniz bu beni ilgilendirmez- repo gelirleri bir yıl ertelenecek, faiz gelirleri ertelenecek.

Bugün milletin çoğu o zamanın Başbakan'ına güvendi, Maliye Bakanına güvendi, bugün vergi ödeyecekler. Güvencilerinin cezasını çekecekler. Peki o zaman bugünkü Maliye Bakanının net aktif vergisi, ekonomik denge vergisi gibi sürpriz bir vergi gelmeyecektir biçimindeki Siyaset Meydanı programında yapmış olduğu açıklamasına niçin güveneyim, ne sebeble güveneyim. En azından, herşeyden önce bizim bu güveni toplumda hakım kılmamız gerekir. İnsanlar bu yüzden vergi numarası almak istemiyor. Herkes vergi numarası alacak, vergi mükellefi olacak denildiği zaman herkeste bir tepki doğuyor. Neden, çünkü bugün Türk insanı vergi dairesinin kapısından içeri girmek istemiyor.

Bizim ilk önce belli bir vergi kültürünü yerleştirmemiz lâzım. Bu kültür yerleşene kadar vergiyi stopajlamı alır-

sınız, başka bir yollamı alırsınız bunlar tartışılabilir. Ama ilk önce bir geçiş devresini yaşamamız gerekiyor. Mevzuat karmaşık, doğru karmaşık. Ama bugün bizim sorunumuz, mevzuatın karmaşıklığından kaynaklanmıyor. Mevzuat basite indirgensin deniliyor. Ben bu görüşe katılmıyorum, mevzuat niye basite indirgenecek. Herşeyin iyi olması için basite indirgersek, tıbbıdamı basite indirgeyeceğiz, mimarlığıdamı basite indirgeyeceğiz. Ben bina yaparken proje çizemiyorum, eşimin karnı ağrıdığı zaman oturup açıp apandistini alamıyorum. Dolayısıyla beyannameyi de dolduramayacağım. Her mesleğin kendine özgü meslek erbabı var, gidersiniz danışırsınız. Bizim toplum olarak bilgiye saygı duymamız lâzım. Meslek erbabına saygı duymamız lâzım. Uzmanla saygı duymamız lâzım. Adamın reposu varsa, faizi varsa gitsin mali müşavire sorsun. Beyanname verecek miyim, vermeyecek miyim, parasını da ödesin. Nasıl ki karnı ağrıdığı zaman alacağı ilacı doktora soruyorsa.

Fakat bizim mevzuatımızdaki sorun karmaşıklık değil. Biz 1980 sonrası öyle bir alışkanlık yarattık ki, özellikle 1980 sonrası gelen her Maliye Bakanı bir reform yapma sevdasına tutuldu. Vergi kanunlarının iki maddesi değişirken, reform adı altında -bence hiçbir tanesi reform değildi, katma değer vergisi kanunu hariç- o kadar karmaşık bir mevzuata hakim olduk ki, bu mevzuat kendi içerisinde çelişik, boşlukları var, olmayan maddeleri var, olmayan maddelere yapılan atıflar var. Bunların hepsini siz biliyorsunuz, yazılıyor, çiziliyor. 1.1.1994 yılından sonra 3946 sayılı kanunla kurulan sistemde iddia ediyorum ki, bana en iyi beş hesap uzmanını getirin, bir vergi problemi vereyim, beyannameyi doldurun diyeyim. Beşide

dolduracaktır ama eminim ki beşide farklı dolduracaktır. Yalnız işin kötü tarafı biri doğru, dördü yanlış değil, beşide doğrudur. Böyle bir vergi sistemi-miz var. Danıştaya göre başka, incele-me elemanlarının bir kısmına göre baş-ka , Maliye idaresine göre başka, hoca-lara göre başka, bir kısım yazarlara gö-re başkadır.

"türkiye'de vergi yükü ağırdır; enflasyon sermayeyi götürürken, hiç kimse kazancının % 60'ını getirip vergi diye vermez; idareye güven kaybolmuştur, bugün mükellef kesinlikle idaresine güvenmemektedir"

Böyle bir vergi sistemi ile eğer biz bu kadar vergi alabiliyorsak, bu son derece başarılıdır. Biz 100 Lira vergiyi 93 kuruşa topluyoruz. Bugünkü vergi idaresi 93 kuruşa bu kadar vergi toplayabiliyorsa, bu kadar maliyetle toplayabiliyorsa bu da çok çok büyük bir başarıdır. Mevzuatın kendisinde kayıt dışılığa yol açıyor. Bunu devlet, devlet politikası olarak kendisi istiyor. Neden dersiniz, hayat standardı getirilmiş. Kazan kazanma vergi ödeyeceksin. Atıyorum, 2 milyar kazansamda, kazanmasamda bu 2 milyarın vergisini ödeyeceğim. Bu miktara kadar faturayı keserim. Biz zaten memurumuzun kazanacağından daha fazlasını harcayacağını kanun olarak kabul ediyoruz. Özel gider indirimi

getirmişiz. Beş konuda belge toplamayı kabul etmişiz. (Kira, sağlık, eğitim, gıda, giyim). Devlet bana diyor ki, ben sana 100 lira para veriyorum, sen bana 105 liralık belge getir. Ben sana özel gider indirimi yapacağım diyor. Bana bu 5 lirayı nereden buldun diye sormuyor. Demek ki biz zaten kayıt dışılığı kabul ediyoruz. Şimdi yeni bir moda daha çıktı, matrah kiralaması. Bordrosunda-ki ücrete tekabül eden belgeyi toplama-yıyor. Öbür tarafta fazla belge topla-yan, sizin üzerine yazsam olur mu di-yor. Bugün bütün işyerlerinde bu yapı-lıyor. Devlet götürü sistemi icat etti. Götürü sistem var olduğu sürece belge-siz ekonomi hiç şüphesiz var olacaktır.

Bunun dışında Bakanlığında çok çeşitli görüşleri var, aklımızın ermediği. İhracatta, ihracat hasılatınızın binde beşini götürü gider olarak yazabilirsiniz. İlk önce Maliye Bakanlığı dedi ki, ihracattan döviz hasılatının binde beşini beyannamede düşün dedi. Son derece güzel, olumlu. Sonra görüş değişti. Bir kasa veya banka hareketi olacak. Bir başka deyişle gerçekten bu gideri yapmış olacaksınız. Ama belgesi olmadı için kanunen kabul edilmeyen gider kaydedeceksiniz. Sonra bir kısmını kârınızdan düşeceksiniz. Dolayısıyla bu aşamada bizim mevzuatı taramamız ve değiştirmemiz gerekiyor. Zannedersen sorunun temel literatürü özel hukuka dayanıyor. Maliye Bakanlığı'nın mut-laka iyi niyetli bir takım girişimleri var. Mutlaka vergi mevzuatıyla özel hukuka ulaşılmadığı için vergi mevzuatı ile siste-mi kavramaya çalışıyor. Vergi mevzu-atı ile sistemi kavrayamazsınız. Özel hukuk ile ekonomiyi düzenleyemez-siniz.

Şimdi deniyor ki, çeklere vergi nu-marası yazılacakmış, yazamazsınız.

Şimdi yeni tasarıda bir madde var. Bir kısım ödemelerin banka üzerinden geçirilmesi şartını getirme yetkisi veriyor Maliye Bakanlığı'na. Bunu gerçekleştirmezsiniz, mümkün değil. Çünkü neden, bunun yeri özel hukuktur. Özel hukukların bunları düzenlemesi gerekir. Eğer siz banka üzerinden geçirilmediği zaman "şimdi adam bana mal satacak, 1 milyar liralık açık fatura kesecek, ertesi gün gideceğim adama 1 milyar lira vereceğim, düz bir kağıda yazacak, makbuzu verecek 1 milyar lirayı aldım diye "siz bu ödemeyi, makbuzu geçerli saymayacaksınız. Şimdi benim elimde bu yazılı kağıt varken, adam beni icrayamı koyacak. Bunu nerede düzenlersiniz. Bunu Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlersiniz. Bu ödeme geçerli olmaz. Ben eğer düz beyaz kağıda makbuzu alıyorsam, adam beni icraya koyduğu zaman benim elimdeki bu makbuzu icra dairesi veya mahkeme geçerli saymayacaktır. Ama siz bunu vergi kanununa yazarsanız, benim elimdeki bu makbuz hâlâ geçerli olacaktır. Dolayısıyla bir takım düzenlemelerin yeri özel hukuktur. Ama biz özel hukuku vergi mevzuatı ile düzenlemeye kalkarsak, hiçbir başarı şansı da olmayacaktır. Onu baştan söylemekte yarar görüyorum.

DÜNDAR – Sayın Doğrusöz bu çeklere vergi numarasını yazamazsınız derken, ticaret kanunundaki çekin tarifinden mi bahsediyorsunuz?

DOĞRUSÖZ – Evet, çünkü çekin özel organik mevzuatı ticaret kanunudur. Artı 3167 sayılı Çek Hamillerinin Korunması hakkındaki kanundur. Onun da arkasında Brüksel Konvansiyonu vardır. Şimdi adam Euro çekini düzenleyecek, İngiltere'den bana gönderecek. Valla beyefendi bu çekin üze-

rinde vergi numarası yok deyip, ben çeki İngiltere'ye iade edeceğim. Bu mümkün değil. Çünkü bu uluslararası hukukta ortaya konmuştur. Ama biz bunu kendi çek konumuzda değiştirirsek olur. Başımın üstünde yeri var, saygıyla karşılıyorum. Ticaret kanununda değiştirirsek olur. Ama vergi kanununa yazarsak, Yargıtayda kusura bakmayın vergi kanununuz beni ilgilendirmez, ben 3167 sayılı kanuna bakarım, diğer hükümlere bakmam derse biz bunda başarıya ulaşamayız.

"vergi idaresi 100 lira vergiyi 93 kuruşa topluyor, bu kadar maliyetle toplayabiliyorsa, bu çok büyük bir başarıdır; götürü sistem var olduğu sürece, belgesiz ekonomide hiç şüphesiz var olacaktır; kanunla kayıt dışı ekonomiyi önleyemezsiniz"

Bunun dışında, en son Sayın Alkin Bey değindi. Son tasarı konusuna çok kısa olarak değinmek istiyorum. Tasarının amaçlarından bir tanesi kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılması. Kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılması amacı sebep olarak gerekçelerde var ama tasarıda bu konuda hiçbir hüküm yok. Tasarıya hüküm koysanız da, pek fazla hüküm ifade etmez. Çünkü eğer siz kanun maddesi ile kayıt dışı ekonomiyi ortadan kaldıracak olsaydınız, üç maddelik kanunu yazardınız. Kayıt dışı ekonomi yasaktır. Yapanlar içeriye

10 sene atılırlar. Madde 3 bu kanunu Bakanlar Kurulu yönetir. Demek ki kanunla kayıt dışı ekonomiyi önlüyemezsiniz. Kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılmasının yolu idaredir, idarenin etkinliğidir, idari yapının gerekli alt yapı ve sistemlerine ulaşmasıdır.

Ben size Doğu Anadolu'dan örnek vermeyeceğim, İstanbul'dan örnek vereyim. Beşiktaş vergi dairesi yazı yazıyor, Sarıyer Tapu Sicil Muhafızlığına; şu borçlunun sizdeki gayrimenkulünü haciz ettim. Gelen cevap şu; ada, pafta ve parsel numarasını bildirmezseniz haczi tatbik etme imkanımız yoktur, bu nedenle yazının iadesine. İstanbul'un göbeğindeyiz, halen daha bizim tapu kayıtlarımız düzgün değil, bilgisayara yüklenmemiş. Sabıkalar yüklenmemiş, trafik sicili yüklenmemiş, gayri menkul-ler tapuya geçmemiş. Bana vergi numarası verseniz ne olur, vermeseniz ne olur. İşin ilginç tarafı, herkese çok kolay vergi numarası veriyorlar, fakat ikametgah almıyorlar. Yalnız mükellefiyet tesis ediyorsanız alıyor. Ama tapuda bir işlem yapmak için bir vergi numarası alıyorsanız, ikametgah senedi aranmaz. Standart bir uygulama yok, Maliye Bakanlığı'nın aranacak belgeler listesinde ikametgah yok. Bundan yaklaşık iki sene önce bir tanıdığım yardım istedi. Dar mükellef, yurt dışında yaşıyor. Geçici bir süre için sekiz aylığına Türkiye'de montörlük yapmak üzere bir şirketi temsilen gelmiş. Vergi dairesine kayıt olmak istemiş, ondan da ikametgah istemişler. Adam zaten dar mükellef, yurt dışında yaşıyor, otelde kalıyor. Ondan da ikametgah istiyorlar. Telefon ettim, bana bizim işlem genel-gemiz var, burada ikametgah aranacak diye yazı var, kusura bakmayın veremeyiz diyorlar. Sonra zamanın defterdarı yardımcı oldu da, olayı çözdük. Dar

mükelleften ikametgah istenemeyeceğini de anlatmış olduk.

Dolayısıyla herşey idarenin etkinliğine, idarenin denetimine ve denetim yeteneğine dayanıyor. Hukuk kurallarını başarıya götüren şey idarenin otoritesidir. Hukuğu başarıya götürecektir olan insanın içerisindeki korkudur. Ceza korkusudur veya sosyal bir takım yaptırımlardır. Ama siz denetim yeteneğini ortadan kaldırırsanız, kişide yakanırsam ne olacak görüşü hakim olursa bu takdirde siz en başarılı uygulayabileceğiniz hükümleri dahi uygulayamaz hale gelirsiniz. Bu nedenle bizim ilk önce nasıl bir vergi sistemine sahip oluruz, nasıl ekonomiyi daha iyi vergilendiririz sorusunu bir kenara bırakmamız lâzım. Biz ilk önce bu idari yapı ile ne yapabiliriz, ona bakmak lâzım. Ticari kazancımı vergilendirebiliyorum, serbest meslek kazancımı vergilendirebiliyorum. Bırakın kiralardan vergi almayalım, bırakın faizden vergi almayalım, bırakın borsadan vergi almayalım. Fakat efendi gibi ticari kazançtan, serbest meslek kazancından vergi alalım.

Ertesi gün siz oturupta ben borsaya vergi getiriyorum dediğiniz zaman, sizin denetim yapmanıza gerek yok. Eğer gerekli otorite tesis edilmiş olursa, herkes kendiliğinden getirip vergisini verecektir. Bu nedenle bizim herşeyden önce devlet otoritesini yeniden tesis etmemiz gerekir. Bizim bugün için vergi idaresi ve vergi uygulamalarındaki zaafımız, otoritenin kaybolmuş olmasıdır. Temel sorunlardan bir tanesi de budur. Vergi tasarılarını tartışıyoruz, vergi tasarısının tartışılmasının anlamı yok, havanda da su dövüyoruz. Çünkü bu Bütçe Plan Komisyonunda görüşülüyor, Maliye Bakanı doğal olarak -saygıyla karşılıyorum- tasarısını sa-

vunuyor. Niye tartışıyoruz o da belli değil. Vergi tasarılarının tartışma zamanı, daha meclise gitmedendir. Tasarının demokratik bir süreç içerisinde oluşturulması, gönderirsiniz üniversiteye, borsaya, TURMOB'a, bankalar birliğine, aracı kurumlar birliğine v.s. oralardan alacağınız görüşlerle ortaya çıkacak tartışma platformu ile tasarı hazırlanır. Tasarı ne zaman hazırlanır? Tasarı Ahmet Bayrak'ın geçenlerde yazısında yazdığı gibi siyasi partiler muhalefette iken hazırlanır. İktidarda iken vergi tasarısı hazırlanmaz. Teşekkür ediyorum.

DÜNDAR – Efendim görüşlerinden dolayı Sayın Doğrusöz'e teşekkür ediyoruz. Sizi bilmiyorum ama ben çok önemli şeyler öğrendim, değerli konuşmacılarımızdan. Sizin de öğrendiğinden veya hatırladığınızdan eminim. Şimdi panelimizin ikinci bölümünde siz değerli dinleyenlerin de soru ve görüşleri almak istiyorum. Buyurun Sayın Cihan Terzi.

TERZİ – Kayıt dışı ekonomi ve büyüme olarak panelin konusunu görünce, kayıt dışı ekonomi ile büyümenin birlikte inceleneceğini düşündüm. Belki de ekonometrik modellerden bahsedileceğini düşünerek geldim. Gerçekten hayal kırıklığına uğramış durumdayım. Kayıt dışı ekonomi ile büyüme arasında alakadar bir konu ortaya konulmadı. Verginin kayıt dışında kalması, ekonominin büyümesini hızlandırıyor mu, yoksa yavaşlatıyor mu, vergi oranlarının düşürülmesinin bir etkisi olur mu, bunlar konuşulmadı. Daha çok kayıt dışı ekonomiden sorumlu Maliye Bakanlığı'dır denildi ve geçildi. Bütün Avrupa ülkelerinde bir kayıt dışılık söz konusudur. Bu kayıt dışılık idareye bağlı olsa, bunlardan bir

tanisinin idaresi iyi olur. Bu işler biraz daha iyi yürüyebilirdi. Ama yapısal nedenler var ortada, tarım kesiminin halen % 40'larda olduğu bir ekonomide biz kayıt dışılığı birden bire nasıl önleyebiliriz. Tarım kesimini kontrol altına alabiliyor muyuz? Tarım kesiminden gelecek ürünleri kontrol altına alabiliyor muyuz?

DÜNDAR – Sayın Terzi tarım kesiminin % 40'ı derken istihdam açısından mı söylüyorsunuz?

TERZİ – Hayır nüfus açısından. Diğer bir açıdan bakalım Türkiye'deki küçük işletmelerin çapı ne kadar, büyük işletmelerin çapı ne kadar. Bugün binlerce küçük işletmenin olduğu bir ortamda, nasıl olurda ekonomiyi kayıt altına alabilirsiniz. Fiyat kontrolleri yok, başka kontroller olabilir. Asgari ücret bir kontrol mekanizmasıdır veya başka şeylerde olabilir. Kurallar söz konusu değil, gümrük duvarları söz konusu değil. Bütün bunlar yapısal olarak kayıt dışı ekonomiyi besleyici konulardır. Ben Maliye Bakanlığı'na bu kadar yük yüklenmesine hayret ediyorum. Özel hukuk doğru mu çalışıyor, diğer kurumlar doğru mu çalışıyor. Kayıt dışı ekonomideki çeşitli kurumların yapısal sorunların etkisi nedir. Ekonometrik olarak ortaya konulabiliyor mu. Dünya Bankasının, IMF'nin, yurtdışındaki kurumların, üniversitelerin binlerce çalışması var. Ama Türkiye'de doğru dürüst bir çalışma yok. Kimisi ekonominin % 70'nin kayıt dışı olduğunu söylüyor, kimisi ise % 30'unun kayıt dışı olduğunu söylüyor. Kayıt dışılığın nedeninin Maliye Bakanlığı olduğunu söylemenin büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyorum. Bugün Maliye Bakanlığı vergi reformu ile birlikte kayıt dışılığı, kayıt altına alabilmek için bir reform hareke-

ti başlattı. Biraz önce faizlerden vergi alınması eleştiriliyor, belki eleştirilebilir. Ama bu vergi reformunun içerisinde götürülüşün kaldırılması, hayat standardının kaldırılması gibi konularda var.

DOĞRUSÖZ – Hayat standardı getirildiği zaman da reform denmişti.

TERZİ – Belki o gün için reformdu, fakat bugün için olmayabilir. Bugün faktör gelirlerinin faiz ve kira % 20'sini elde ediyor. Ama ödediği vergi % 10. Bugün vergi sisteminde büyük bir çarpıklık var. Bunları vergilendirmeye kalkana da niye vergilendiriyorsunuz deniliyor. Fakat diğer taraftan da eleştiriliyor. Vergi reformu başlatılırken bütün kurumlardan rapor alındı. Bu raporlar günlerce tartışıldı. Maliye Bakanlığı'nın yanından geçerken bütün ışıkların yandığını görmemiz mümkündür. Maliye Bakanlığı'nda çalışanların bir çoğu yurt dışında master yapmıştır. Böyle bir ortam içerisinde hiçbir kuruluşun suçu yokken, Maliye Bakanlığı nasıl suçlu olabilir. Bu vergi reformunun eksik yanları olabilir. Ama biz hep eleştiriyoruz. Şurası da iyidir diyen niye çıkmasın.

DÜNDAR – Katkılarından dolayı Sayın Cihan Terzi Bey'e teşekkür ediyorum. Kayıt dışı ekonominin, ekonomik büyümedeki etkileri konusunda yapılan analizleri yeterli bulmadığını söylediler. Şimdi sözü Sayın Sayım Turhan Bey'e veriyorum. Buyurun Sayın Turhan.

TURHAN – Ben 26 yıllık firma sahibiyim. Şimdi benim soracağım soru acaba dinleyicilerin tamamını veya çoğunluğunu ilgilendiriyor mu. Bu güne kadar bir kuruluş vergi borçlusu kalmadım. Ama anlayamadığım birşey var.

Nefretle kınıyorum bunu yapanlara ve bize uygulayanlara. O da şu, verginizi filanca günün akşamına kadar ödeyeceksiniz... Ya trafik sıkıştı bankaya yetişemediniz, ya da adaminiz yolda bir kazaya uğradı vergi dairesine yetişemedi. Ayın 25. günü vergiyi veremediniz. Bir gün sonraya kaldı, ne ödüyorsunuz % 15 farklı. Bunu değil devlet, illegal bir örgüt bile yapmaz. % 15 farklı ödüyorsunuz. Paranız var mı, yok mu bunu hiç kimse sormuyor. Ben medeni bir ülkede de vergi mükellefi oldum, hem çalışan, hem de işveren olarak. Fakat böyle birşey görmedim. Bunun mantığı var mı, lütfen beni ikna edin. Eğer ben ikna olmazsam -bu eğitim düzeyimle, bunca yıllık hizmetimle- diğer daha tecrübesiz, eğitim düzeyi daha aşağıda olan insanlar nasıl hoşgörü ile bakabilirler bu duruma. Teşekkür ediyorum.

DÜNDAR – Sayın Turhan Bey'e teşekkür ederiz. Şimdi sözü Sayın Cemil Kıvanç Bey'e veriyorum. Buyurun Sayın Kıvanç.

KIVANÇ – Efendim ben bu konuşmalardan çok istifade ettim. Ama öyle düşünüyorum ki, şu anda Türkiye'de büyük bir ihtimalle yüzlerce ortamda bu tür konuşmalar, bu tür sorunlar tartışılıyor, konuşuluyor. Herkes de çözüm arıyor. Çözüm, üç arkadaşımızın konuşmalarının satır aralarında belirdi ve ifade edildi. Bir sorun çıkıyor ortaya, Türkiye'de birçok sorun var. Bu sorun kayıt dışı ekonomi ve büyümeyle ilgili. Bu sorunların cevabı aslında biliniyor. Üç arkadaşımızda çözüm niteliğinde gayet güzel şeyler söylediler. Zaten dinleyiciler arasında da mutlaka bunların çözümünü ortaya koyabilecek çok değerli arkadaşlarımız var. Ancak bir sorun var. Türkiye'de bu çözümü gerçekleştirecek bir siyasi otorite nedir, kim

bunu yapacak. Sayın Altuğ az önce söyledi, bu mesele rejim meselesine doğru gidiyor. Bu son derece önemli bir meseledir. Eğer siyasi rejim meselesine gidiyorsa bütün bu sorunların çözümünü gerçekleştirebilecek bir sistemi ortaya koyacak yönetim gerekir. Gözümün önünde de Türkiye Yöneticiler Vakfı var. Sorumluluk taşıyan bir yönetim Türkiye'de bu çözümlerin esas sorumlusu olması lâzım, bu yok ortada. Asıl tartışmaların arkasında bu soru var. Bu soruyu sorduğunuz veya ortaya attığınız zaman kim bu, kimse yok, sorumlu yok. Dolayısıyla biz saatlerce, günlerce bu sorunları tartışmamız mümkün. Ama hiçbir manası yok.

Ben bir üniversite Öğretim Üyesi olarak, artık bıktım.Yeni bir tabir var geyik muhabbeti diyorlar. Çok hoşuma gidiyor o tabir. Her yerde geyik muhabbeti yapıyoruz. Kim çözecek bu işi, diyorlar ki demokratik bir sistemde parlamentodur. Hangi parlamento, bugün Türkiye'nin parlamentosu bitmiştir, hükümeti bitmiştir, yargısı bitmiştir. Bir veya iki tane müessesesi kalmıştır. Eskiden üniversitede buna dahildi, o da bitti. Üniversiteler karşı çıktığı zaman laf dinlenirdi, artık o da bitti. Şimdi bir tek sözü dinlenen müessese var, ordu. Niye çünkü silahlı. Benim silahım olmadığı için, sadece dilim ve kalemim var, fazla etkili olamıyor. Ama ordu istediği zaman, silahı olduğu için bazı sorunların çözümüne ya doğrudan doğruya el atıyor veya yol açıyor. Silahlı kuvvetleri bir tarafa koyalım. Peki parlamento içinde çözmeye kalkıştığımız zaman karşımıza ikinci bir soru çıkıyor. Sayın konuşmacıların az önce özetlediği kısır bir döngü var. O kısır döngüyü bir yerden kırmak için bu parlamento nasıl hareket edecek. Birincisi

siyasal partiler kanununu, ikincisi ise seçim kanununu değiştirmesi lazım, değiştirmeyeceklerdir. Sayın Altuğ çok güzel açıkladı. Çünkü kaynaklarını kuruturlar. Eğer böyle devam ederse kim çözecek. Halk sandıkta bunu çözme iktidarına sahip değildir. Bu soru Türkiye'nin 21. yüzyıla girmeden cevaplaması gereken en önemli sorudur.

DÜNDAR – Efendim Sayın Kıvanç Beye teşekkür ederim. Şimdi sözü Sayın Kamil Şatiroğlu Beye veriyorum. Buyurun Sayın Şatiroğlu.

ŞATIROĞLU - Benim sorum Sayın Fuat Süren tarafından soruldu. Kendisinin acil bir işi çıktığı için, benim sormamı istedi. Sorum şu, hükümet olarak kayıt dışı ekonomiyi kayda almıyorsunuz. Acaba kayıt dışı ekonomiyi tümüyle yok etmeyi göze alabilir misiniz? Böyle bir kayıt dışı ekonomi tümüyle durdurulduğu takdirde işsizlik sonucunda sosyal patlama gibi birtakım ciddi sorunlar doğabileceği şeklinde. Sorum bu kadar, teşekkür ediyorum.

DÜNDAR – Sayın Şatiroğlu'na çok teşekkür ediyoruz. Şimdi sözü Sayın Uğur Pasiner Beye veriyorum. Buyurun Sayın Pasiner.

PASİNER - Efendim değerli konuşmacılara teşekkür ediyorum. Hakikaten güzel konular aktardılar. Yalnız bu konuşmalarda şuna dikkat ettim. Hükümetlerin veya Maliye'ninde politika olarak yaklaşımı, vergileri arttırma veya vergiyi yaygınlaştırma ve devamlı bir vergi alma peşinde. Nereden olursa olsun ama bir şekilde vergi alma. Vergi sonunda söylenen; efendim kamu kesimi borçlanma gereği var. Bu borçlanma gereğini aşağıya çekebilmek için vergi gelirlerini arttırmamız lâzım. Peki kamu kesiminin kendini disipline etme-

si, kamu kesiminin kendisine vergi olarak gelen bu kaynağını düzgün harcamasını kimse konuşmuyor, kimse söylemiyor. Biraz önce Sayın Altuğ Amerika Başkanından bahsetti. Ben de yurt dışı gezilerimde Amerika'da bulunduğum sürelerde Amerikan Başkanlarının halka hitap ettikleri zaman devamlı duyduğum şey, "ben bunu Amerikan vergi mükelleflerine bu harcamayı nasıl anlatırım" şeklinde idi. Siz ilk önce toplanan verginin harcama yerlerini, vergiyi size veren insanlara anlatma şeklini bulacaksınız. O insanları insan yerine koyacaksınız ve ondan sonra bu insanlardan vergiyi talep edeceksiniz. Yoksa insanlardan haksız vergi talep ederek, bireyleri nefsi müdafaaya mecbur bırakmayacaksınız. Bugün enflasyon muhasebesi uygulanmamaktadır. Yapılan vergi alımları tamamıyla gelir vergisi değil, servet vergisidir. Bunun kimse üzerinde durmamaktadır.

İlk önce devlet olarak üç kağıtçı olmayacaksınız. Devlet olarak, Maliye olarak mükellefin karşısında düzgün, hakkını arayan veya mükellefi bir müşteri olarak kabul eden haksız para almayım düşüncesi içinde olan bir tavır içinde olacaksınız. Bunu yapmadığınız müddetçe kesinlikle ve kesinlikle bu vergi gelirlerini arttıramazsınız. Bireyler sizinle mücadele eder ve bunun sonunda bireyler kazanır ve kayıt dışı ekonomi kayıt dışında kalmaya devam eder. Şimdi Sayın Terzi'nin konuşmasına değiniceğim. Kayıt dışı ekonomi maalesef ve maalesef bugünkü şartlarda bu ekonomik mucizenin, bu ekonomik dinamizmin bir sebebidir.

Bütün Batılılar ekonomi ile ilgili olarak yazdıklarında, Türkiye nasıl oluyor da 20 yıldır kronik enflasyon altında hala büyümesini devam ettiriyor.

Hala Türkiye'de bu sistem iflas etmiyor diye hayret ediyorlar. Bunun altında kayıt dışı ekonominin dinamizmi yatıyor. Ama öbür taraftan baktığınızda toplum bu kayıt dışı ekonomi nedeniyle, kayıt dışı ekonominin getirdiği, maddiyonun bir yüzünde kayıt dışı ekonominin dinamizmi, diğer tarafta toplumun süratle bozulan ahlaki değerleri var. Bu bir tercih meselesi, kayıt dışı ekonomi ile bireyler gidelim ama ahlakımız yerlere düşsün. Dolayısıyla biz ahlaki öne geçirmeliyiz, kayıt dışı ekonomiyi mutlaka disiplin altına almalıyız. Ama ne yaparsanız yapın devlet kendini disipline etmezse, devlet bu harcamaları bir şekilde kontrol altına almazsa hiçbir şekilde ne vergi toplayabilirsiniz, ne de kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına alabilirsiniz. Benim söyleyeceklerim bu kadar. Bu konuda değerli konuşmacılar daha ziyade verginin alınma ve verginin yaygınlaştırılması, çeşitlendirilmesi konularına girdiler. Bence biraz da harcama kalemleri, bunları nasıl disipline alırız, bütçe disiplinine nasıl gidilebilir, nasıl sağda solda fon adı altındaki paralar bütçe disiplinine sokulabilir biraz da bunlara değinmek lâzım geldiğini düşünüyorum, teşekkür ediyorum.

DÜNDAR – Sayın Pasiner'e konuşmalarından dolayı çok teşekkür ediyorum. Ben şöyle anladım, iyi ki kayıt dışı ekonomi var, yoksa o da çarçur olacaktı. Verseydik vergiyi o da gidecekti. Şimdi ben Sayın Konuşmacılardan bu soruların cevaplarını alayım. Bu sefer sözü Sayın Doğrusöz'den başlatmak istiyorum. Buyurun Sayın Doğrusöz.

DOĞRUSÖZ – Gelen soru ve yorumlar içerisinde benimle ilgili olanlara cevap vereyim. Bunlardan birisi Sayın Turhan Beyin sorduğu verginin ayın

25'inden sonra 26. günde ertesi gün nasıl % 15 oluyor dedi. Bir yerde vadeyi kesmek zorundasınız. Ama şöyle olabilir, ilk on gün için % 5, ikinci on gün için % 10 aşamalı birşey olabilir. Ama ben konuşmamın hiçbir yerinde Türk vergi sisteminin adil bir sistem olduğunu söylemedim. Dolayısıyla dediğimiz gibi bir yöntem yapılabilir.

DÜNDAR – Bu konu Türkiye'de tartışıldı. Çok düşük bir faiz aldığınız takdirde bu defa da vergi, bir kredi kaynağı olarak kullanılıyor.

"vergi idaresi ve vergi uygulamalarındaki zaafımız, otoritenin kaybolmuş olmasındandır; vergi tasarıları siyasi partiler muhalefette iken hazırlanır, iktidarda iken vergi tasarısı hazırlanmaz; vergi reformu olağan dönemlerde yapılır, olağanüstü dönemlerde yapılmaz"

DOĞRUSÖZ – Sayın Cihan Terzi Maliye Bakanlığı'nı niye bu kadar suçluyorsunuz dedi. Bütün kayıt dışı ekonomiyi Maliye Bakanlığı'na ihale ettiniz gibi bir anlam çıkardım. Ben en azından kendi konuşmam için söyleyeyim. Mevcut yasa olarak faaliyette bulunan mevcut birimlerin vergilendirilmesine ilişkin olarak konuşmamı sunduğum için dolayısıyla muhatap

olarak Maliye Bakanlığı'nı alacaktım. Herhalde Sağlık veya Kültür Bakanlığı'nı almam güç olurdu. Mevcut vergi sistemini eleştireceksem, hedefim yine Maliye Bakanlığı olacaktır. Ama oradaki Sayın Bürokratları veya Maliye Bakanlığı'ndaki kişileri kesinlikle suçluyor veya bunun sorumlusu olarak gösteriyor değilim.

Ben Maliye Bakanlığı'nın üst düzey yönetimindeki çoğu kişiyi yakinen -başta Gelirler Genel Müdürü olmak üzere- tanıyorum. Ben gece saat 01:30'da rahmetli Sayın Altan Tufan Gelirler Genel Müdürü iken Ulus'daki binaya çay içmeye gitmiş kişiyim. Orada Sayın Kılıçdaroğlu, Sayın Rıdvan Selçuk ile gece saat 04:00'e kadar da çalışmışlığım var. Onların nasıl çalıştığını, nasıl insan üstü bir gayret ile çalıştığını; hatta sabahleyin eve gidip gömleğini değiştirip tekrar mesaiye gelen Daire Başkanlarını ben yakinen biliyorum. Vergi almak bürokratin işi değildir. Bürokratin ötesinde onu aşan siyasetçinin işidir, siyasi idarenin işidir. Benim suçlamamda Maliye Bakanlığı derken; Maliye Bakanı'nı, hükümet politikasını eleştirdim. Vergi olayı siyasi bir iştir. Zaten Anayasamız niye siyasi ödevler içerisinde düzenlenmiş? İşte bu yüzden düzenlenmiş. Yoksa bürokrat az çalışıyor, çok çalışıyor, az okuyor, çok okuyor, meselesi değildir. Mutlaka Maliye Bakanlığı'nda birtakım şeyler tartışılıyor, oluşturuluyor.

Fakat bir kanun tasarısının da, ben biraz daha demokratik hazırlanması gerektiğine inanıyorum. Çeşitli kesimlerin görüşleri alınabilir, yansıtılabilir. Ama tasarı herhalde meclise sunulmadan önce yapılması gerekir diye düşünüyorum. Bu bir reformdur, değildir. Bu o kadar da önemli değil. Size göre

hazırladıkları tasarılar vergi reformu adını verdi. Akademik olarak adlandırılması bence ikinci derecede bir sordur. Bence bunun tartışması daha demokratik yapılabilirdi. Öyle bir tartışma platformu yaşadık ki, bu tasarıda herkesin elinde başka tasarı vardı. Herhalde sekiz çeşit Maliye Bakanlığı'nın yasa tasarısı olmaz. Maliye Bakanlığı her tartışmadan, her oturumdan sonra yetkililer açıklama yapıyor. Bizim tasarılarımız bu şekilde değil, son metin bilahare açıklanacaktır. En sonunda şöyle birşey de oldu; Servet beyanı var mıydı, yok muydu tartışıldı. En sonunda Bakan böyle birşey yok dedi. Sizin elinizdeki tasarıya taslaklar temize çekilirken sehven yazılmıştır dedi.

Böyle bir ortamda vergi yasa tasarısı tartışılmaz. Vergi yasa tasarıları, siyasi partilerin ekonomik modelleri, vergi modelleri, hukuk politikaları, vergi politikalarının muhalefette iken oluşması lâzım. Şu anda bakıyorum, hiçbir siyasi partide bu yok. İktidara geldikten sonra bir reform çabaları oluşturmaya başlıyor. Bu da bana yanlış geliyor. Siz reform adı altında veya başka bir isim altında bir tasarı hazırlarsanız ve mevcut kanunlardan da hareketle kişiye % 60 vergi yükü getirirseniz, siz üç aylık dönemler itibarıyla 20 günde bilanço çıkaracaksınız dersiniz, sonra bu bilançoya elde etmediğiniz gelirleri de yazacaksınız, onunda vergisini ödeyeceksiniz dersiniz, neticede tabii ki buna bir tepki doğacaktır, tabii ki bir karşı çıkış olacaktır. Bu da bence son derece doğaldır. Bu karşı çıkışın doğal olarak muhatabı da Maliye Bakanlığı olacaktır. Bu nedenle Sayın Terzi gereksiz bir alınganlık gösterdi. Teşekkür ediyorum.

DÜNDAR – Sayın Doğrusöz'e teşekkür ediyorum ve sözü Sayın Alkin'e veriyorum. Buyurun Sayın Alkin.

"vergi almak bürokratin işi değildir, bürokratin ötesinde onu aşan siyasetçinin işidir, siyasi idarenin işidir; bu güne kadar tüm maliye bakanları hazırladıkları tasarılar vergi reformu adını verdiler"

ALKİN – Bakanlıkta çalışan arkadaşlarımızı, mezunlarımızı, dostlarımızı kınamak mümkün değil. Onların nasıl çalıştığını biz biliriz. Ancak eski üstatların, eski maliyecilerin bir kuralı vardır. Vergi reformu olağanüstü dönemlerde yapılmaz. Öyle yangından mal kaçırır gibi vergi reformu olmaz. Bu tasarı kamuoyunda tartışılmamıştır. Komisyona indikten sonra Sayın Bakan televizyon kanallarını dolaşa dolaşa izahatta bulunuyor. Fakat iş işten geçti. Vergilemenin ekonomik prensiplerini ihmal ederseniz bunun çok önemli olumsuz etkileri olacaktır. Kendi ödediği faize devletin vergi koyması demek faizi o vergi kadar yukarı itmesi demektir. Vergilemede yansıma diye birşey var. Şimdi burada hocalık ukalalığına dönmeyelim. Yansımayı hesaplamayan vergi tasarısı olur mu?

Ortada harcama reformu diye de bir söz dolaşıyor. Bir devlet para aldığı vatandaştan daha müsrif ise, para almadığı vatandaş vergi almak için kayıt

içine sokması ekonominin tahribi demektir.

Kayıt dışı ekonomiyi ister kınayın, ister kınamayın ortada bir gerçek var. Hatta böyle bir devlet denk bütçede bile enflasyon yaratır. Çünkü denk bütçe için alınan vergi acaba vatandaşın cebinde kalsaydı nasıl kullanılırdı, devlet aldığında nasıl kullanılır? Eğer devlet mükelleften daha müsrif ise, aldığı vergi ile bütçeyi denkleştirse bile enflasyonu uyarır. Önce devlet kendine çeki düzen versin, mükelleften daha müsrif olmadığını kanıtlasın, ondan sonra da dilediği vergiyi salsın, dilediği kayıt dışı kesimi kayda alsın. Ama şu anda Türkiye'de devlet mükelleften daha müsriftir. O yüzden de maalesef hiç çağdaş bir görünüm olmadığı halde, kayıt dışı ekonominin şu an Türkiye ekonomisine zararı değil, yararı vardır. Ama bu vergiden kaçan mükellefin değil, devletin ayıbıdır.

DÜNDAR – Sayın Alkin gelişmiş ekonomilerin, bir kapitalist evresinden geçtiğini biliyoruz. Acaba kapitalizmin o döneminde kayıt dışı ekonominin kalkınmada itici gücünden istifade edilmiyor mu?

ALKİN – Gayet tabii. Mesela, geçen yüzyılda vergi sistemi bir ölçüde düzgün olan ülkelerde bile mükellefin ne kadarını kapsayabilir.

DÜNDAR – Çok teşekkür ediyorum Sayın Alkin ve son olarak sözünüz Sayın Altuğ'a veriyorum. Buyurun Sayın Altuğ.

ALTUĞ – Türkiye'nin modeli kayıt dışı ekonomi ile kalkınma modelidir. Modeliniz bu ise bu modelden şikayet etmeye hakkınız yoktur. Büyüme meselesi 24 Ocak 1980 yılından bu ya-

na ihracatımız 2.5 milyar dolardan, 30 milyar dolara çıkmıştır. Demek ki 12 kat arttı. Para değerindeki değişme binlerce kat olmuştur. Kayıt dışı ekonomi ihracatın lokomotifini olarak sunuluyor. Haburdan giren petrol, benzin istasyonlarında ucuz benzin bulunur diye satılıyor. Haksız rekabet devam ediyor. Haksız rekabetin olduğu yerde de, haklıktan söz edemezsiniz. Kayıt dışı ekonomi ile kalkınma modelini tercih ettiyseniz, kara paradan söz edemezsiniz, kara paradan şikayet edemezsiniz, uyuşturucudan, fuhuştan, terörden şikayet edemezsiniz. Bunların hepsi kayıt dışı ekonominin sonuçlarıdır. Bu sonuçlarla beraber yaşamayı öğreniyoruz. Belki de rejim arayışı dediğimiz şeyin altında da bu var. Uyuşturucu Türkiye'de önemli bir gelir kaynağı, uyuşturucuların alkışlandığı bir ortam ve gurur duyulan bir ortam oluşuyor. Çünkü sosyolojik olarak yeni bir sınıflama ortaya çıkıyor. Bir, alümlüh götürönlör, iki büyük götürönlör üç orta götürönlör, dört küçük götürönlör. Alümlüh götürönlör, büyük götürönlörleri becerisizlikle suçluyor. Büyük götürönlörleri, orta ve küçük götürönlörleri becerisizlikle suçluyor. Bu sefer aile yapısı bozuluyor. Babası bürokrasinin üstünde ise, bizim pederde iş yok eve ekmek getirmiyor diyor. Öbür adam çeşitli kanallardan götürüyor. Tüketim kalıpları değişiyor, birçok ortam oluşuyor. Bu ortamları olumlu kabul etmek mümkün değil.

Eğitimde aynı şeyi görüyorsunuz. Mavi gökyüzü ticareti başlıyor. Dünyanın hiçbir yerinde insanlara işsizlik sertifikası vermek için yarışma sınavları açılmaz. Türkiye'de yarışma sınavları açılıyor. Çünkü insanlara iş bulamadıkça, işsizliği koltuk ambarına alıyorsunuz öğrenci diyorsunuz, asker diyorsunuz

nuz. Gençleri umutla halletmeye çalışıyorsunuz. Dolayısıyla bu sistemde Türkiye Cumhuriyeti'nin veya bu anlayışta kayıt dışı ekonominin kalkınma modeli olarak benimsenmesi ve işletilmesini savunan anlayış içerisinde olan bir rejimde mutlaka İbrahim Tatlıses'e müzikteki ustalığı ile değil, kayıt dışı ekonomiye katkıları dolayısıyla devlet nişanı ile ödüllendirilmesi gerekir. Neden dersiniz; Beykoz'da, Kavacık sirtlarında hemen hemen bütün gecekonducuların altında dikiş makinaları var, atelyöler var, fason çalışma var. Buralarda 8 ile 12 yaş arasında çocuklar çalışıyor. Bu çocuklar yemeklerini evde yapıyorlar, gelip giderken yol paraları yok. Bir tek sermayeleri var. O da İbrahim Tatlıses kaseti. Kaseti durdurduğunuz anda üretim bitiyor. Ben bunları bizzat yaşıyorum. Türkiye'nin sermayesi, işte bu ucuz emek dediğimiz hadise. Kayıt dışı ekonomi, ucuz emek, çocuk çalıştırmak. Alman firması senden mal alırken sözleşme yapıyor, bazı şartlar istiyor. Çocuk çalıştırmayacaksın, sigortasız işçi çalıştırmayacaksın. çevre kurallarına uyacaksın v.s. Çünkü dünyada rekabet anlayışı değişti. 2005 yılından sonra bütün gümrük duvarları kalkıyor. Sosyal damping diye bir müessese oluşuyor. Pakistan'da 13 yaşındaki çocuklar ipek halı dokudukları için, Batılı Pakistan halısını almıyor. Çünkü istismar edilmiş çocuğun emeğini karşısında görmek istemiyor, böyle bir anlayış var. Bir tarafta düzenlilik var, bir yandan küçük Amerika olalım diyoruz, öbür yandan da düzensiz olalım diyoruz. Düzensizlik neyi getiriyor; bütçe açıklarını, israfi, yokluğu getiriyor, enflasyona karşı insanların korunmasında farklılıklar getiriyor. Böyle bir anlayış olur mu?

Sanayici, enflasyondan arındırılmış kazanç üzerinden vergilendirilmiyor. Ama faiz geliri olandan, enflasyondan arındırılmış kazanç uygulanıyor. Mükellefler arasında ayırım yapıyorsunuz. Çünkü amacınız üretimi arttırmak falan değil. Adamın parası var, hastamı adam; işçi çalıştıracak, yatırım yapacak, istihdam sağlayacak, işçiyle uğraşacak, devletle uğraşacak, mal aldığı adama uğraşacak, bu adama deli derler. Zaten Türkiye'de bir adama sanayici ol demek, beddua et demektir. Halbuki dualarımız kayıt dışıya yönelik olmalı. Kayıt dışılığı her yerde tatbik etmeliyiz. Evlilikte, tapuda, bankalarda kayıt dışılığı tatbik etmeliyiz. O zaman, bu kayıt dışılığı meselesini savunmak bana göre oldukça zor. Bunun nimetleri varmı? Bunun nimetlerinden kimler istifade ediyor? Kayıt dışı ekonomide ortaya çıkan büyümeden kimler pay alıyor? Büyüme kime yansıyor? Alt gelir grubuna mı yansıyor? Üst gelir grubuna mı yansıyor? Bu gelir dağılımındaki adaletsizliği daha fazla arttırıyor mu, arttırmıyor mu? Büyüme ile kayıt dışı arasında kuşkusuz bir bağlantı var. Ama kimler büyüyor, temel sorun burada. Büyük götürenler büyüyor. Enflasyondan arındırılmamış vergi, servet vergisidir. Bu konuda çok uzun çalışmalarım var. Kayıt dışı ekonomi, birilerinin verimliliğini arttırıyor. İşçinin elinden, cebindeki paranın satın alma gücünü düşürerek parasını alıyorsunuz.

Şu anda elimde vergi reform taslağı var. Bakınız ne yazıyor, aynen okuyorum. Düzeltilmemiş birinci taslak, gizli ve kişiye özel, Maliye Bakanı'nın izni olmadan çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Susurluk raporunun dağıtıldığı bir yerde, vergi reform tasarısı dağıtılmıyor. Bana bunu Hakiş Konfederasyonu Başkanı görüş almak için verdi. Biz herhal-

de bu işten anlamıyoruz, senelerce Maliye Bakanlığı'na, Başbakanlığı da danışmanlık yaptım. Bunu bana Konfederasyon Başkanı verdi, üzüntü duydum. Demek ki, iyi kötü bu işi bilenlere bunu sormamak lâzım. Zaten iktisat iktisatçılara emanet edilecek kadar kolay bir iş değildir derler. Belkide vergi tasarıları da bilenlere emanet edilecek kadar kolay değildir denilebilir. Birazcık da olsa devlet bu kayıt dışıdan alıyor. Çok ilginç, devlet kendi malının hursuz. Memura yüklenmiş, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele ve mal bildirim kanunu var. Memurdan servet beyanamesi alıyorsunuz. Çünkü memurlar çok götürüyorlar, onlar da çok götüren sınıfına ait. Memurun mal bildirim ile rüşvet vereni yakalayacaksınız. Ondan sonra da onu cezalandıracaksınız. Kaçakçıyı ihracatçı yapacaksınız, mafyacayı sanayici yapacaksınız. Bütün yatırım alanları kirlenecek, ondan sonra da herhalde biz bu kirlilikten mutluluk duyuyoruz. Ben de mutluluklar diliyorum, teşekkür ederim.

DÜNDAR – Teşekkürler Sayın Altuğ. Herşeyi dinledik, dürbünün hangi tarafından baksak birşey gözüküyor. Bu Nasrettin Hoca'nın dediği gibi, sende haklısın sende haklısına çıkıyor. Bu belkide işin doğasından geliyor. Sonunda Sayın Kıvanç'ın dediği gibi, iş ülkenin yönetimine gelip dayanıyor. Çağdaş devlet anlayışında, çağdaş devlet fikrinin ortaya çıkması lâzım. Bunun da adresi belli, demokratik yöne-

tim tarzı. Demokratik yönetim tarzının birtak vazgeçilemez unsuru var. O da içinde ciddi bir seçim olayının olmasıdır. Seçimsiz bir demokratik modelin, demokratik olması mümkün değildir. Seçimlerin demokratik olmayışı nedeniyle herşey tıkıyor. Biz bugün sağlık, eğitim, yönetim veya mahalli idareleri v.s. konuşsaydık hep aynı adreslere gelecektik. Ben bir parçada politika içinde bulunduğumdan öz eleştiri yapıyorum. Ama burada Sayın Kıvanç'a bir serzenişim var. O da şu; hem soruna ve çözüme evet diyoruz, hem de işi birilerine havale etmişiz. Türkiye'de politika ile kim uğraşiyor. Türkiye'de politikanın içinde 60 - 70 bin kişi var. Biz dışarıda kalanlar -ben değilim, halen vaktimin bir bölümünü veriyorum- misafir gibi devamlı eleştiride bulunuyoruz.

Dolayısıyla model, demokratik yönetim tarzından geçiyorsa hepimiz elimizi o taşın altına sokmak zorundayız. Aktif politika yaparız, aktif politika yapamıyorsak aktif politika yapanları destekleriz. Doğruluğun hakim olması için elimizden geleni yaparız. Sayın Altuğ'un söylediği gibi, bu iş rejime kadar gider. Bunu bir kader olarak kabul etmemiz mümkün değil. Bunu bir kader olarak kabul etmek, bence mistik anlamın dışında muhteşem bir tembelliğin ifadesi olur. Bu toplumda buna müstehak değildir. Efendim hepinize tekrar teşekkür ediyorum, bizi onurlandırdınız, çok değerli fikirler aldık.

Görüşler

Doç. Dr. SUAT OKTAR

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Avrupa Birliği'nin Ortak Parası EURO

Maastricht Anlaşması'yla kurulması öngörülen Avrupa Para Birliği'nin üçüncü aşaması, ortak para birimi Euro'nun 1 Ocak 1999'dan itibaren kullanılmaya başlanmasıyla gerçekleşmiş olacaktır. Euro'nun işlev parası kimliğini kazanmasıyla Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkeler egemenlik sembolü para basımı hakkını kaybedeceklerdir⁽¹⁾.

Ortak para Euro'nun yasal çerçevesi Aralık 1996 Dublin Zirvesi'nde onaylanan iki yönetmelikle belirlenmiştir. Bu yönetmelikler şu hükümleri içermektedir.

– Euro 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren sabit bir parite üzerinden katılımcı üye ülkelerin tek para birimi olacaktır,

– Üye ülkelerin ulusal para bi-

rimleri 2002 yılına kadar yasal olarak dolaşımında kalmaya devam edecekler,

– 1999 ve 2002 yılları arasındaki geçiş döneminde Euro'nun kullanımı zorunlu olmamakla birlikte, kullanımı başlangıç tarihinden itibaren yaygınlaştırılacaktır,

– Euro'yla birlikte para politikası ve finans piyasaları ortak para birimini esas alacaklardır,

– 1999 yılından itibaren bankalar cari hesaplar, çekler ve kredi kartları dahil olmak üzere Euro cinsinden çok çeşitli finansal hizmetler sunacaklardır,

– Ulusal para birimine atıfta bulunan her yasal belge üzerindeki ulusal para ibaresi Euro'ya atıfta bulunulmuş gibi kabul edilerek geçerli sayılacaktır.

EURO TAKVİMİ

1-3 Mayıs 1998: Avrupa Komisyonu tarafından hangi ülkelerin parasal birliğe katılacakları belirlenecek,

1 Haziran 1998: Avrupa Merkez Bankası kurulacak,

1 Ocak 1999: Ekonomik ve Parasal Birlik start alacak,

Üye ülkelerin para kurları birbirine bağlanacak,

Avrupa Birliği'nin tek parası olarak Euro'nun kullanılmasına başlanacak,

4 Ocak 1999: Ortak para politikasına geçilecek,

Tüm piyasalar düzenlenmiş olarak açılacak,

1999-2001: Ulusal banknotlar ve madeni paralar ödeme aracı olmaya devam edecekler,

1 Ocak 2002: Euro banknot ve madeni paralarının sisteme girişi,

1 Ocak - 30 Haziran 2002: Euro ve ulusal paraların maksimum dolaşımında kalma süresi,

1 Temmuz 2002: Euro'nun tek geçerli para olarak işlerlik kazanması.

Kaynak: *The Wall Street Journal*, (February 4, 1998).

Hazırlanan geçiş senaryosuna göre, Euro'nun piyasaya çıkmasından sonra bile, diğer para birimleri daha bir süre dolaşımında kalarak kullanılabilirler. Zira Euro banknotlarının ve madeni paraların basımı ve hazırlanması üç yılı bulacaktır. Bu durumda, Avrupa Birliği sınırları içerisinde nakit para trafiğinde Euro'nun kullanımını en geç 2000 yılı ortalarında başlayabilecektir.

I – EURO VE ULUSLARARASI FİNANS SİSTESİ

Avrupa Para Birliği'nin 1999 yılından itibaren gerçekleşmesiyle birlikte Avrupa Merkez Bankası⁽²⁾, tamamen Euro'ya dayalı bir para politikası izleyecek ve para politikası operasyonlarını sadece Euro'yla yapacaktır. Ecu sepeti ortadan kalkacak ve bunun yerini bire bir esasına göre Euro alacaktır.

Avrupa Merkez Bankası, Euro'nun değerinin korunmasından doğrudan zorunlu olacaktır. Hedef, Euro'nun en az Alman Markı kadar istikrarlı olmasının sağlanmasıdır. Bu hedefi realize etmek amacıyla da, Maastricht Anlaşması'nda gerekli olan koşullar belirlenmiş ve bu yönde düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Nitekim fiyat istikrarını korumayı öncelikli görev edinmiş Avrupa Merkez Bankası siyasi otoriteden bütünüyle bağımsız olacaktır. Bu çerçevede, Avrupa Merkez Bankası'nın hiçbir şekilde üye ülkelere kredi vermesi söz konusu değildir.

Euro'nun istikrarlı ve güvenilir bir para haline gelmesi, ona, uluslararası para olma özelliğini kazandıracağı gibi, uluslararası finans ilişkilerini de köklü biçimde etkileyecek ve değiştirecektir. Her şeyden önce, Euro'nun yasal ödeme aracı olmasıyla IMF'nin hesap para birimi olan Özel Çekme Hakları (SDR)'nin yeniden düzenlenmesi gerekecektir. Halen ÖÇH'nin % 40'ını ABD doları, % 21'ini Alman markı, % 17'sini Japon Yeni, % 11'ini Fransız Frankı ve % 11'ini de sterlin oluşturmaktadır. ÖÇH içerisinde Euro'nun ağırlığını bir ölçüde yine kendisinin uluslararası döviz piyasalarındaki işlem hacmi belirleyecektir.

Tahminlere göre, güçlü bir Euro, ÖÇH içerisinde en az yüzde 30'luk bir paya sahip olacaktır⁽³⁾.

Euro'nun rezerv ve işlem para olma yönünde güç kazanması bekenbilir. Çünkü Euro böyle bir potansiyele fazlasıyla sahiptir. 1970'lerin başından bugüne uluslararası resmi rezerv varlıkların bileşimi büyük ölçüde değişmiştir. ABD doları 1973 yılında Merkez Bankası rezervlerinin % 76'sını oluştururken, bugün bu oran % 60 düzeyine gerilemiştir. Buna karşılık aynı dönemde Avrupa paralarının toplam içerisindeki payı yüzde 14'den % 20'ye çıkarak ciddi bir artış göstermiştir. Her ne kadar kısa dönemde Avrupa Para Sistemi'ne geçiş belirsizlikleri ve Avrupa'da döviz işlemlerindeki azalma nedeniyle dolara olan talebin artması beklenmekle birlikte, uzun dönemde Euro, ülkelerin rezerv ve işlem amacıyla ellerinde tutmak isteyecekleri para olduğundan doların birçok işlevini elinden alabilecektir⁽⁴⁾. Dolayısıyla Euro, Merkez Bankası rezervlerinin daha büyük bir bölümünü oluşturacaktır. Gerçekten de, Euro alanına katılan ülkelerin Merkez Bankalarındaki döviz rezervlerinin yerli aktiflere dönüşecek olması, ülkelerin uluslararası döviz rezerv miktarını azaltacaktır. Yapılan tahminler Avrupa Birliği'nin döviz rezervlerinin üçte bir oranında azalacağı yönündendir⁽⁵⁾. Ne var ki, dünya döviz spot piyasasındaki işlemlerin % 72'sinin dolarla yapıldığı dikkate alındığında, doların hâlâ aranan para olma özelliğini taşıdığı açıktır. Üstelik yüksek enflasyon yaşayan ülkelerde para ikamesi (dolarizasyon) devam ettikçe, dolar bu gücünü koruyacak gibi görünmektedir. Özellikle yerli paradan kaçışın yaşandığı Latin Amerika

ülkeleri için bunu söyleyebilmek mümkündür.

Euro işlem parası olarak da, rezerv para olmadaki süreci yaşayacaktır. Yani Euro güvenilir ve istikrarlı olduğu sürece, işlem parası olma gücünü kazanabilecektir. Yapılan araştırmalar, Birlik üyesi ülkelerin özellikle büyük şirketlerin Euro'yu kendi ticari faaliyetlerinde kullanacaklarını ortaya koymuştur. Euro'nun kullanımının coğrafik olarak kısa zamanda genişlemesi beklenmektedir. Bir kere, Avrupa Birliği'ne üye olmaya çalışan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri bu parayı kullanmaya hazırdır. Bu ülkelerin Avrupa Birliği ile olan ticaret hacimleri giderek artmaktadır. Öte yandan Euro, CFA bölgesinde hakim para olan Fransız Frankının yerini alacak ve bu bölgede yaygın biçimde kullanılacaktır. Zira Avrupa Para Sistemi'yle dolaylı ilişkiler içerisinde olan CFA bölgesi ülkeleri paralarını Euro'ya bağlamaları durumunda, hem döviz kuru riskini düşürebilecekler hem de Avrupa Birliği bölgesi ile ticari ilişkilerini geliştirebilecekler⁽⁶⁾.

Öte yandan, Euro'nun güçlü bir para halinē gelmesi uluslararası yatırım tercihlerini etkilerken; aynı zamanda finans piyasaları üzerinde de önemli etkiler yapabilecektir. Euro'nun kullanılmasıyla, Avrupa'nın finans piyasalarının entegrasyonunun güçlenmesi yönünde büyük fırsatlar doğacaktır. Güçlü bir Euro, uluslararası özel ve kamu yatırımcılarının portföylerinde yer almaya ve uluslararası finans işlemlerinde kullanılan paraları ikame etmeye başlayacaktır. 1980 yılından bu yana Avrupa paralarının tahvil portföylerindeki payı önemli ölçüde artmıştır. Şimdi tek

paraya geçişle birlikte, portföy yatırım işlemlerinin Euro cinsinden yapılacağı tahvil piyasasının kurulacak olması, tahvil portföy yapısının Euro lehine değişmesine yol açacaktır. Şayet entegrasyon sağlanır ve etkinlik artırılabilirse, Avrupa menkul piyasaları ABD piyasalarıyla hem hacim hem de etkinlik yönünden rekabet edebilecektir. Nitekim yeni tahvil piyasası hacim itibarıyla uluslararası ikinci büyük piyasa konumuna gelecektir⁽⁷⁾. Zira, Birlik üyesi ülkelerin tüm yeni borçlanma tahvillerinin ihracı bu piyasa kanalıyla ve Euro'ya endekslili olacaktır. Şayet Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Avrupa Para Sistemi'ne katılmaları kesinleşirse, Euro-tahvil piyasasının hacmi dünyanın en büyük tahvil piyasasının yaklaşık % 60'ına ulaşacaktır.⁽⁸⁾ Euro, Avrupa Para Sistemi'ne sınırlı sayıda ülkenin katılması halinde bile, finans piyasalarının etkinliğini artıracaktır.

Özellikle finansal derinlik Euro'ya yatırımı uyarabilir. Nitekim, gelecekte finans piyasasında derinliğin ve likiditenin artması, Euro'yu, finansal varlıklarını çeşitlendirmek isteyen yatırımcılar için çekici kılacaktır⁽⁹⁾. Üstelik, finansal ürün çeşitlendirmesine gidilmesinin yanısıra, sınır ötesi sermaye işlemleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılması da uluslararası fonları piyasaya çekebilecektir. Gerçekten de Avrupa finans piyasasının büyümesi ve derinleşmesi sadece yatırım sermayesi için cazip olmakla kalmayacak; aynı zamanda Euro cinsinden sınır ötesi borçlanmaların artmasını da sağlayacaktır⁽¹⁰⁾. Daha da önemlisi, Euro'yla birlikte Avrupa sermaye piyasasının para birimleri arasındaki parçalanmışlığın ortadan kaldırılması

mümkün olacak ve geniş yatırım fırsatları doğacaktır.

Tüm bu gelişmeler dikkate alındığında Euro, uluslararası finans piyasalarında ABD doları için ciddi bir rakip durumuna gelecektir. Ancak Euro'nun lider rezerv ve yatırım parası olarak doların yerini alması sadece rekabet için söz konusu olabilecektir; yoksa günlük işlemlerde bütünüyle doları ikame etmesi düşünülemez⁽¹¹⁾. Ne var ki, bu gelişme, verimli bir rekabetin yaşanmasına neden olacaktır. Bundan da kazanan en başta dünya para sistemidir.

Euro'nun gerek rezerv gerekse işlem itibarıyla uluslararası para gücünü kazanması kısa dönemde değilse bile, uzun dönemde güçlü bir olasılık olarak görülmektedir. Halen güçlü bir altyapının varlığı, bu olasılığı artırmaktadır. Üstelik Euro'nun istikrarında en az Bundesbank kadar bağımsız bir Merkez Bankasının sorumlu olacak olması Euro'nun en büyük güvencesidir⁽¹²⁾. Bu bakımdan Avrupa Merkez Bankası'nın yürüteceği para politikası burada temel belirleyici faktör durumundadır. Bir başka deyişle, Euro'nun uluslararası para sisteminde hakim bir rol oynayabilmesi, onun istikrarına çok yakından bağlı olacaktır⁽¹³⁾.

II – AVRUPA PARA SİSTEMİNE GEÇİŞ VE UYUM SORUNU

Parasal bütünleşmenin gerçekleşmesi için Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ekonomik performanslarının birbirleriyle uyumlu olması esastır. Bunun için Maastricht Anlaşması, üye ülkelerin ekonomik ve parasal birliğe katılmak için yerine getirmeleri gereken bazı koşullar öngörmüştür. Üye

ülkelerde bütçe açıklarının GSYİH'nin % 3'ünü ve kamu açıklarının GSYİH'ya oranının da % 60'ı aşmaması temel kriterdir. 1993 yılından bu yana üye ülkeler kamu maliyesini kontrol altına alma yönünde büyük çaba göstermişlerdir. Ancak halen bu kriterlerden uzak ülkeler söz konusudur. Nitekim Yunanistan 1999 yılı başına yetişmek için bütçe açığını azaltmak şansına sahip olamayacak kadar bu kriterden uzaktır. Bu, parasal birliğin önünde ciddi bir engeldir. Bu bakımdan ancak uyum kriterlerini gerçekleştirmiş ülkelerin parasal birlik içerisinde yer almaları gerekir.

Para birliğine katılacak ülkeler, Avrupa Komisyonu tarafından Mayıs ayında 1997 yılı ekonomik verileri ve 1998 yılı bütçeleri baz alınarak belirlenecektir. Bundan amaç, gelecekte bir uyumsuzluğa hatta bir dağılım sürecine yol açmadan kalıcı ve sağlam koşulların oluşturulmasıdır. Ancak Maastricht Anlaşması'nda yer alan bir istisnai hüküm bu konuda endişe yaratmaktadır. Uyum kriterlerinin tutturulamaması halinde, bu kriterlere oldukça yaklaşmış ya da istisnası olarak gerçekleşmiş oranların gözetilecek olması, ülkeyi pekala üye yapmaya yetecektir⁽¹⁴⁾. Bu nedenle, normatif değerlendirmelerle sağlanacak bir defalık iyileştirmelerin, çok fazla yarar sağlayamayacağı öne sürülmektedir. Nitekim, İngiltere Merkez Bankası (Bank of England)'ın Başkanı, "uyum kriterlerini gerçekleştirmiş ülkelerin dahil olduğu genişlemiş bir Avrupa Para Sistemi'nin riskleri artıracak"ı söyleyerek konuya tepki göstermiştir⁽¹⁵⁾.

Avrupa Birliği'ne katılmaya aday ülkelerin ekonomik performansları

dikkate alındığında, uyum sürecinin tam anlamıyla gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır. Birkaç yıl öncesine kadar adaylığına kesin gözle bakılan ülkelerin ekonomik performansları bugün tartışılır bir noktadadır. Almanya, Euro'nun arkasındaki en büyük güç olmasına karşın, bu ülkede halkın önemli bir bölümü Euro'ya hiç sıcak bakmamaktadır. Kamuoyu araştırmaları, Alman halkının, bağımsızlığın sembolü ve prestij aracı olarak gördükleri para birimleri markı bırakıp tek paraya geçişi onaylamamaktadır. Kamuoyu baskısı her geçen gün de artmaktadır. Üstelik, Avrupa Para Sistemi'ne karşı olanların, Federal Alman Mahkemesi'ne Euro'ya geçişi durdurma kararını çıkarmak için yaptıkları başvurunun ardından akademik çevreler de kamuoyu baskılarına destek vermektedir. Nitekim Şubat ayı başında 155 Alman profesör yayınladıkları bir deklarasyonla Euro'nun birkaç yıl ertelenmesini talep etmişlerdir. Bu, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Alman tarihinin altından en fazla imza bulunan deklarasyonu olarak ülkede büyük ses getirmiştir⁽¹⁶⁾. Avrupa Birliği'nin lokomotifini olan bu ülke şimdi artan işsizlik ve giderek büyüyen kamu açıklarıyla ciddi sıkıntılar içinde bulunmakta ve bu durumun parasal birliğin istikrarını olumsuz yönde etkileyeceği öne sürülmektedir.

Tek para uygulamasına geçişin karşısında olanlar ya da bu geçişin henüz olgunlaşmadığını savunanlar bununla sınırlı değildir. Avrupa Birliği'ne üye diğer ülkelerde de benzer görüşler çeşitli platformlarda sık sık gündeme getirilmektedir. En son İsveç'in Davos kentinde düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda parasal birliğin gerçekleşmesine ilişkin be-

lirsizliklerin bulunduğu ve bunları ortadan kaldıracak girişimlerin yetersiz kaldığı ifade edilmiştir⁽¹⁷⁾.

Endişeler daha çok reel ekonomi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Euro'nun Birlik üyesi ülkelerin ekonomilerinde radikal değişiklikler yaratacağı kabul edilmekle birlikte, değişikliklerin işgücü ve mal piyasalarının esnekleştirilmesi yönünde önlemlerle desteklenmemesi durumunda, birçok ülkede yüksek oranlı işsizliğin kaçınılmaz olarak yaşanacağı dile getirilmiştir. Bunun için piyasalardaki mevcut katılıkların yumuşatılmasının gerektiğine dikkat çekilmektedir. Burada özellikle işgücü piyasasında verimlilik artışının sağlanması önemlidir. Zira gelişmişlik düzeyleri farklı ülkeler arasında görülen verimlilik farklılıkları reel ücretlerin düşmesine, dolayısıyla işsizlik artışına yol açabilecektir. Şimdi Birlik üyesi ülkeleri en çok düşündüren konu da budur.

Halen uyum sorununu en fazla yaşayan ülke Yunanistan'dır. Avrupa Birliği ülkelerinde enflasyon ortalaması % 2 dolayında bulunurken, bu oranın bu ülkede % 3'ün üzerine çıkması beklenmektedir. Fiskal uyumu realize etmek ise daha güç görünmektedir. Danimarka, Finlandiya, İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda'nın dışında bütçe açıklarının GSYİH'ya oranını % 3'ün altına indirebilen ülke yoktur. Diğer ülkeler bu kritere bir ölçüde yaklaşmış durumdadır. Tek istisnası yine Yunanistan'dır⁽¹⁸⁾. Bu ülkenin bütçe açıklarının referans oranına yaklaşması 2000 yılından önce mümkün değildir.

Ne var ki, bu olumsuzluklara karşın, Avrupa Para Birliği'nin bu aşamada ertelenmesi de mümkün görün-

memektedir. Kaldı ki, Maastricht Anlaşması, bu yönde bir karara cevaz vermiş de değildir. Bu karar, anlaşmada öngörülmediğinden, herhangi bir erteleme kararı için Birlik üyesi tüm ülkelerin onayı gerekmektedir. Üstelik, erteleme kararı, üyelik için gerekli koşulları gerçekleştirmeye çok yaklaşmış olan ülkelerin istikrar politikalarına olan güvenini sarsabilecektir.

Son Söz

Avrupa Para Birliği'nin gerçekleşmesi yolunda şimdiye kadar önemli mesafeler alınmıştır. Ancak halen bazı sıkıntıların varlığı da açıktır. Avrupa Birliği ülkelerinin ekonomik performansları tümüyle kötü olarak değerlendirilemez. Üstelik daha da düzelleceğine ilişkin olumlu sinyaller de gelmektedir. Ancak para birliği, "her şey deva mucize bir ilaç" olarak görülmemelidir. Parasal bütünleşme, Birlik ülkelerinde işsizlik sorununu ortadan kaldırmayacağı gibi; var olan sorunlara da kısa zamanda çözüm getiremeyecektir. Ne var ki, bütünleşme olgusu, ekonomik globalleşmeden kaynaklanan potansiyel zararların azaltılmasını ve sorunların çözümünü yönünde etkin ve güvenilir bir ekonomik ilişkiler ağıнын yaratılmasını sağlayacaktır.

DİPNOTLARI

1. Ancak tek para uygulamasına Avrupa insanının içten katılacağını söylemek kolay olmayacaktır. Çünkü, Avrupa'lı insanın kendisini önce doğduğu ülkenin, sonra da Avrupa'nın bireyi olarak gördüğü ve "ulusal kimliği yaratan ulusal paranın" ortadan kaldırılmasının kolay kabul edilemeyeceği öne sürülmektedir. Bkz. Horst Feldman, "Economic and Political

Risks of European Monetary Union", *Intereconomics*, Vol. 32, No. 3, (May/June, 1997), s. 108.

2. Avrupa Merkez Bankası'yla ilgili olarak geniş bilgi için bkz. W. F. Duisenberg, "From the EMI to the ESCB: Achievements and challenges", *Deutsche Bundesbank / Auszüge Aus Presseartikeln*, Nr. 52, (vom 18 September, 1997), s. 7-10; Vendelin Hartman, "The European Central Bank and Its relationship with European national central banks", *Deutsche Bundesbank / Auszüge Aus Presseartikeln*, Nr. 49, (vom 3 September, 1997), s. 3-6 W. F. Duisenberg, "The European System of Central Banks: "A Profile", *Deutsche Bundesbank Auszüge / Aus Presseartikeln*, Nr. 62/24 (October, 1997), s. 8-10. Suat Oktar, "Avrupa Para Birliği İçinde Kurumsal Bütünleşme: Avrupa Merkez Bankası", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl 32, Sayı 7, (Temuz 1995), s. 45-52.

3. Frans-Josef Rose, "The Euro and the World Monetary System", *Intereconomics*, Vol. 32, No. 5, (September/October, 1997), s. 221.

4. Arzu İmren, "Euro, doların yerini alabilir mi?", *Finans Dünyası*, (Eylül, 1997), s. 86.

5. Alfred Aphotle ve diğerleri, European Monetary Union: The countdown is running, Desdner Bank AG, 1997, s. 86.

6. Fransz-Josef Rose, a.g.m., s. 224.

7. Ancak, onbeş ülkeyi kapsayacak bir Avrupa Birliği içerisinde ihraç edilmiş tahvil, hisse senedi ve banka varlıkları birarada dikkate alındığında finans piyasasının büyüklüğü 27 trilyon doları aşmaktadır. Avrupa finans piyasası bu büyüklükle, varlıklarının piyasa değeri 23 trilyon doları bulan ABD piyasasını geride bırakmaktadır. Alessandro Prati ve Garry j. Schinasi, "What Impact Will EMU Have on European Securities Markets?", *Finance and Development*, Vol. 34, No. 3, (September, 1997), s. 47.

8. Otmar Issing, "The Euro: Its Future Role in the International Financial System", *Deutsche Bundesbank / Auszüge Aus Presseartikeln*, Nr. 62/24, (Oktober, 1997), 6.

9. Hans Tietmeyer, "Continuity and change: European monetary policy on the way to a single currency", *Deutsche Bundesbank / Aus-*

züge Aus Presseartikeln, Nr. 55, (vom. 26 September, 1997), s. 2.

10. Eleştirel bir tartışma için bkz. P. N. McCauley ve W. R. White, "The Euro and European Financial Markets", BIS Working Papers No. 41, Basle, (May, 1997), s. 18-20.

11. Hans Tietmeyer, "New Money for the old world", *Deutsche Bundesbank / Auszüge Aus Presseartikeln*, Nr. 54, (vom 26 September, 1997), s. 4.

12. Bundesbank'ın bağımsızlığı için bkz. David Marsh, The Most Powerful Bank: Inside Germany's Bundesbank, Times Books, 1992, Otmar Issing, Central Bank Independence and Monetary Stability, Institute of Economic Affairs, London, 1993, Suat Oktar, "Bağımsız Merkez Bankacılığın Saygın Örneği: Bundesbank", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Vol. 33, Sayı 6, (Haziran, 1996), s. 37-44.

13- Otmar Issing, a.g.m., s. 5.

14. Agence Europe, Treaty on European Union, (Maastricht Treaty), (February, 1992), Madde 104 c.

15. The Financial Times, (January 30, 1998), s. 8.

16. John Laughland, "Germany Finally Gets an EMU Debate", *The Wall Street Journal*, (February 17, 1998), s. 6.

17. Nicholas Bray, "Euro Expected to Bring Radical Changes", *The Wall Street Journal*, (February 2, 1998), s. 5.

18. Yunanistan'ın kamu borçlarının GS-YiH'ya oranı % 110' ve kısa dönem faiz hadleri, % 12'nin üzerindedir. Bu veriler Maastricht kriterlerinin çok üzerinde olup, bu performansıyla Yunanistan'ın Avrupa Para Birliği'ne katılması beklenemez. Ancak, Yunanistan gerek tarihi bağlar gerekse stratejik konumu itibarıyla Avrupa için çok önemli kabul edilmekte, bu ülkeye ekonomideki dengesizlikleri düzeltecek ve performansını yükseltecek koşulları sağlaması için yardım edilmesi ve gerekli kolaylıkların sağlanması gerektiği savunulmaktadır. Robert A. Mundell, "Currency Areas, Common Currencies, and EMU", *The American Economic Review Papers and Proceedings*, Vol. 87, No. 2, (May, 1997), s. 216.

Alo Garanti'de
havale bedava, e.f.t. bedava!
Bütün işlemler bedava.

Repo. Döviz alım satımı. Hazine bonusu alım satımı.
Yatırım fonu alım satımı. Vadeli, vadesiz mevduat hesabı açma.
Kredi kartı ödemeleri. Kredi kartı ekstre isteği. Elektrik, telefon,
su fatura ödemeleri. Uzman görevlilerin yardımı, gülen ses.
Hepsi bedava. Yılın her günü, günün her saati. Bir telefonla.

Bireysel işlemlerinizi için: (0 212) 630 30 30
Şirketinizin işlemleri için: (0 212) 630 40 40

GARANTİ

ŞubeSiz® Bankacılık

Başka bir arzunuz?

Görüşler

Yrd. Doç. Dr. NİHAT AYDENİZ

Dicle Üniversitesi Diyarbakır Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi

Modern Endüstri İşletmeleri İçin Uygulanacak Bir Esnek Üretim Sistemi, Tesis Planlamasında İzlenecek Strateji ve Adımlar

Günümüzde tüketici zevk ve tercihleri ile teknolojiadaki değişiklikler, pazarların bölümlere ayrılarak rekabet edilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Gerek yurtiçi, gerekse uluslararası arenada çok yoğun bir rekabet ortamında bulunan işletmeler; gelecekte rakiplerine üstünlük sağlayacak rekabet koşulları ile ilgili tutumlarında, kendi çıkarları ile ilgili öncelikleri araştırmalıdır.

Bugün modern işletmelerce kullanılan eski fikirlere sahip olarak üretimde bulunan birçok üretim tesisi bulunmaktadır. Halbuki teknolojiye meydana gelen hızlı gelişme ve değişim sonucunda arz ve talepte de büyük değişiklikler olmaktadır. Çağımızdaki hızlı bilgi değişimi sonucunda da zorunlu olarak talepler daha esnek bir yapıya kavuşmaktadır. Artık

işletmeler bu esnekleşen talepleri yerinde karşılayacak ve müşteri tatmini sağlayacak yeni üretim sistemlerini uygulamak ve bunun için de üretim tesislerini yeni üretim sistemlerine uygun olarak planlayıp dizayn etmek durumundadırlar.

Ayrıca günümüzde belirli bir iş için gerek duyulan ve sadece o işe özgü ürünler bile gerek ülke, gerekse uluslararası talebi hayli esnek bir yapıya ulaştırmıştır. Böyle esnek bir talebi ise ancak esnek bir üretimle karşılamak mümkün olacaktır.

İŞ ATÖLYELERİNİN ROLLERİNDE AZALMALAR

Bugünün tüketicileri tarafından talep edilen çeşitli ürünler, geleneksel bir şekilde küçük grup sürecinde veya bir iş atölyesinde üretilmektedir.

Bu iş atölyelerinde küçük çapta çeşitli ürünler ele alınabilmekte, ancak genellikle geniş hacimlerde ürünler tasarlanamamaktadır. Ayrıca yüksek üretim maliyetleri sonucunda, iş atölye süreçlerinden gelecekte bir ürün maliyeti, genellikle sürekli bir akış sürecinden yirmi kez daha büyük olabilmektedir (Hayes, Wheelright, 1993, 45).

Gelecekte işletmeler on iki ile on sekiz aylar arasında değişen kısa ürün yaşam dönemleri yerine, daha uzun ürün yaşam dönemlerine kendilerini alıştırmak zorundadırlar. Çünkü artık tüketiciler, daha çok özel belirli gereksinimlerini karşılayabilecek ürünleri sürekli olarak talep etmektedirler. Bu nedenle işletmeler, tüketici tercihlerinin nicelik ve niteliklerinde az bir artışa neden olabilen ürün çeşitlerini üretmek durumundadırlar (Koelsch, 1986, 36).

Günümüzde hızlı bir şekilde değişen pazar yerleri için, yığın üretim fiyatlarına yaklaşan geniş ürün çeşitlerinin üretilmesini sağlayabilecek yeteneğe yeni üretim sistemlerine gerek vardır. Bu konuda üreticiler için, yüksek maliyetli olupta yüksek esnek olmayan iş atölyelerindeki üretimler yerine, önemli ölçüde esnekliğe sahip ve daha düşük maliyetli üretimi gerçekleştirecek bir Esnek Üretim Sistemi (EÜS) araştırılması yapılmalıdır (Tekin, 1996, 2/279). Çoğu tesis için bu, beklenenden çok daha fazla ve hepsi bir defada yapılması gereken büyük ve geniş çaplı bir değişikliği gerekli kılar. Mantıklı ve akla uygun bir yaklaşımla kurulacak bir EÜS uygulama aşamalarını hafiflettiyerek kolaylaştırmak için geliştirilecek bir ayrıntılı planın;

a) Çalışma tarzlarını, süreç ve işlemleri düzenleyecek tarzda geniş kapsamlı ve entegre edilmiş şekilde olması,

b) Tesislerde uygulanacak geniş kapsamlı planların amaçlarını sürekli bir şekilde açıklıkla yerine getirilmesini gözönünde bulunduracak, nitelik ve özelliklere sahip olması gerekir.

Mantıklı bir ilerleme ile bir EÜS harekete geçirilerek bir iş atölyesi tarafından hücresele üretilen yapılmaması sağlanabilecektir. Bu yaklaşım iş atölyelerinin büyük bir değişikliklerle karşılaşmalarından ziyade, onlara sorunların safhalarını çözmeye bir fırsat sağlayabilecektir.

HÜCRESEL ÜRETİM

Hücresele üretimde, parça ailelerinin üretimi için sorumlu olan güvenilir alet ve makinelerin yoğun, sık gruplar halinde fabrika yeri içinde fiziki yerleşimleri söz konusudur (Greene, Sadowski, 1994, 89). Bu gruplar veya aileler, kısım ve parçaların üretimlerindeki temel benzerliklerinden hareket edilerek oluşturulurlar. Parçaların, malzeme veya üretim gerekleri, ihtiyaçları ya da geometrik özelliklerinin benzerliklerine göre şifreleme, kodlama ve sınıflandırılmasında grup teknolojisi kullanılmaktadır (Hyer, 1994, 55).

Malzeme taşıma ve işleme tarzı maliyetleri ve benzer makineye ihtiyaçları ile birlikte parça ailelerinin planlanması tarzının, bu yoğun hücre içerisinde tesis etme zamanlarını da azaltmış olacaktır. Aynı zamanda bu sistemde malzeme ve mamüllerin işlem süreci içerisinde yerleştirilme zamanları ve stok seferlerine olan gereksinimleri de azalmaktadır. Parça-

ların aileler içerisinde üretilmelerinde gerekli olan aletlerin belirli hücrelerde biriktirilmesi ile alet depolama, taşıma ve kontrol yöntemleri basitleştirilir. Bu nedenle malzeme taşıma ve işleme tarzı ile alışılmış çalışma yöntemleri hücresel üretimde kolaylaştırılır (Black, 1993, 40).

Hücresel üretimde ayrıca kalite ve işçi motivasyonunun sık sık geliştirilmesi sonucunda, gerekli olan işçilerle üretimin bir makinede yapılması yerine, büyük hacimlerde çok daha fazla ürünlerin arka arkaya üretilmesini sağlayacak birden fazla makine gruplarında gerçekleştirilmesi mümkün olabilecektir. Hücresel üretim ile hücrelere acele ve çabuk isteklere karşılık verebildiklerinden, dağıtım başında bulunma zamanları azaltılabilecektir. İşlemleri programa koymada özenli ve tedbirli davranılarak, hücrelere kolay ve pürüzsüz malzeme akışı sağlanabilecektir.

ESNEK ÜRETİM SİSTEMİ (EÜS)

Bir hücresel üretim sistemi otomasyonu bir esnek üretim sistemi (EÜS) içinde sonuçlanabilir. Şimdiki durumda EÜS maliyetleri, teknolojik yenilik ve sorunlarının uygulanması ile onların kullanımı sınırlandırılmıştır. Gelişen teknoloji ve azalan maliyetler EÜS içinde küçük ve orta ölçekli işlemlere ulaşmayı beraberinde getirecektir.

Bir EÜS de malzeme işleme tarzı, robotikler ve bilgisayar yardımı ile işlem planlama ile hücresel üretimi tamamlamak için teknolojik bilgi kullanılır. EÜS ürün ve işlem dizaynındaki değişikliklere acele bir şekilde tepki gösterebilir. Bir EÜS mantıklı ürün

programlama ve yük dengelemede alışılmış çalışma yöntemine gerçek zaman sağlayan bilgisayar kontrol merkezini kapsar. Bir EÜS hücre üretiminden malzemelerin hareketlerine, makinelerin yüklenip yüklenmediğinden robotiklerle azalan zamanda alınan değişik alet ve donatılara kadar, otomatik depolama ve yeniden ele geçirip düzeltme sistemleri ile otomatik olarak yönetilen araç sistemlerini içine alıp birleştirebilir.

EÜS'de bilgisayar yardımı ile işlem planlama ile iş programları ve makine talimatları oluşturulur. Bir kompleks içinde ürünlerin çok yönlü işlem planlamasında, her bir makinenin yeteneği gözönünde bulundurularak, her bir parti üretimi için gerekli makine ihtiyaçlarını kolaylıkla kapsayan hücre yerleşim planlamaları için büyük ölçüde ayrıntılı bilgiler gerekmektedir. Kaliteli bir bilgisayar yardımı ile işlem planlamada bu kısımlarda, parti üretimlerinde gerekli makineler ile çok yıllar çalışmış olan özel uzmanlar tarafından geliştirilerek harekete geçilecek veri temelleri oluşturulur.

Ayrıca EÜS'de kullanımı gerekli olan ve otomatik olarak yönetilen araç sistemleri, geleneksel nakledicilere göre daha esnek ve sürücü idaresindeki taşıma sistemlerinden oldukça daha etkindir. EÜS ile bilgisayar kontrolü altındaki hücre üretimlerinde, depolardan kısımlara aletlerle sabit donatıların akış düzeninin uyumlaştırılmasında, otomatik depolama ve düzeltme sistemleri ile otomatik yönetilen araç sistemleri arasında ortak bir yüzey gerçekleştirilebilmektedir. Böylece hücre içinde aletler ve sabit donatılar ile robotlar malzeme işleme tarzında önemli bir rol oynamaktadırlar.

EÜS HÜCRESEL ÜRETİMİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

Bir EÜS geliştirilmesinde ilk adım grup teknolojisinin yerine getirilmesidir. Grup teknolojisi (GT), hücresel üretimin yerleşim düzenlemesi için sağlanacak temel kadar, mühendislik kayıtlarının da düzenlenip organize edilmesi için bir çevre, çatı ve iskelet oluşturur (Shunk, 1988, 76). Parti ailelerinin belirlenmesinde alışılmış bir yöntem olarak, grup teknolojisi tarafından elde edilen bilgi ve veriler kullanılmaktadır. GT ile gerçekleştirilen bir hücre üretiminin etrafında temel olarak parti aileleri organize edilmiştir.

GT ile elde edilen bilgi ve verilerle parti sayılarının azaltılmasında bir fırsat sağlanabilir. Benzer veya aynı fonksiyonları yerine getiren kısımlar için çeşitli benzer tasarımların bulunması mümkündür. Kısımlarda bulunabilecek yeterli benzerlikler ile, tekrar yeniden tasarlanacak kısımlarda, bazı mevcut dizaynların elimine edilmesi olasıdır (Knayer, 1986, 25).

EÜS'DE GT YERİNE GETİRMEDE TERCİHLER

EÜS'de grup teknolojisinin yerine getirilmesi birçok yollarla başarılabilir. Temel bir metot, sözle ifade olunan kararların uygulanması, benzerlikler için plan ve proje çizimleriyle taslakların yeniden incelenip gözden geçirilebileceği idi (Black, 1993, 45). Bu metot için gerekli olan zaman, çoğu taslak ve projelerin firmalarca kullanılmasında, genellikle önlenmiş olacaktır. Eğer zaman faktörü kabul edilirse, az bir olasılıkla akla uygun parti ailelerinin üretilmesin-

de, firmaları onları kullanmaya teşvik etmeyecektir.

Grup teknolojisinin uygulanmasında ürün akış analizi daha iyi bir tekniktir. Bu metot ile, her bir kısım, parti üretiminde gerekli olan işlemler ve yöntemler üzerinde bir sistematik analiz yapılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle üretimin, partilerin ailelere bölünerek aralarındaki benzerliklerden yararlanarak gerçekleştirilmesi kararlaştırılmaktadır. Ürün akış analizinde, elde mevcut kaynaklar ve analiz edilmiş bilgi miktarları elle veya bilgisayar temeline dayalı olarak değerlendirilmektedir. Üretim bilgilerinin sistematik analizi ile daha yüksek oranda güvenilir ürün akış analizleri yapılabilir (Black, 1993, 46). Hücresel üretim ve gelecek tasarımlar için önerilecek üretim yöntemlerinin yerine getirilmesi için sağlanacak parti aileleri sonuçta yeterli olacaktır. Ürün akış analizi ile, yararlı dizaynlar için gerekli bilgilerde kısa düşüşler sağlanabilir. Analiz tekniğinde üretim ve tasarım için gerekli olan bu bilgiler sınıflandırılarak kodlanır (Shunk, 1988, 78).

Kodlama metodu, grup teknolojik bilgi düzenlemesi için geçerli olan en popüler bir yöntemdir. Standard kodlama sistemlerinin varlığına rağmen, çoğu gelişmiş işletmelerin gereksinimlerini en iyi karşılayan geleneksel sistemler olmuştur. Bu sistem içinde bir kısım kodlar, her bir parti için belirlenmiştir. Kod, kısım ve partiler hakkında dizayn ve / veya üretim bilgileri sağlamaktadır.

Aileler içinde partileri sınıflandırmak için kodlamaya izin verilmiştir. Bununla birlikte hazır dizaynlar aracılığı ile acele olarak araştırılan konular için belirlenen düşüncelerin, yeni di-

zaynlar da kullanımlarına da hazırlık sağlarlar. Bu kodlama kısmı içinde içerdiği bilgi miktarı ile teknik güçte yetenekli bir alet yapılabilir. Bu metodun uygulanması kadar maliyetteki etkisi de, bilgisayar donanımları ve bilgi saklama kısımlarındaki maliyetlerdeki azalmalarla görülebilir.

EÜS'DE ÜRETİM TESİSLERİNİN YENİDEN ORGANİZE EDİLMESİ

Bir sonraki gelecek adımda, EÜS yerine getirilerek bir hücrenel üretimin gerçekleştirilebilmesi için, tesis yeniden organize edilmelidir. Üretilcek olan parti ailelerinin pratik bir şekilde hücrenel üretime dönüşümleri önceden analiz edilerek belirlenmelidir. Bu işlemler tamamlandıktan sonra hücreler belirlenmelidir. Her bir hücrenin makine ve alet gereksinimleri ile her bir parti için tahmin edilmiş talepler öncelikle gözönüne alınmalıdır. Bunlar hücreler arasında iş yüklerini eşitlemek ve esneklik sağlamak için gelecekte gerekli olan ihtiyaçlardır (Black, 1993, 48).

Hücre dizaynları için önceden konulan kurallar, hücreler arasında makine paylaşımını teşvik etmiyordu. Bu sebepten dolayı, üretimin bütün hücrelerde tamamlanması için bazen ek makinelerin ilave edilmesi gerekli olacaktır (Burbidge, Dale, 1984, 128). Hücrenel üretimde kullanılan makineler, bir iş atölyesinde bulunan genel amaçlı makineler gibi aynı benzer olabilirler. Çalışan hücreler içinde bu makinelerin düzenlenmesi sonucu, değişen üretim olanaklarından geniş bir çeşitlilik içinde faydalanılarak, ılımlı tür hücrelerin dizaynları sınırlandırılabilir.

Öte yandan hücre çalışmasında fiziki yerleşim, üretilmiş olan partilere ve hücre içindeki makinelere bağlı olacaktır. "U" şeklinde biçimlendirilmiş makine düzenlemesinde, operatörlere, makinelerin oranları minimize edilenler tercih edilmelidir (Black, 1993, 47). Kendine yetecek şekilde hücreler korunarak, her bir hücre için gerekli olan aletler hücre içinde depolanabilecektir. Bu aynı zamanda değişen üretim planlarına uygun olacak tarzda onlardan daha hızlı bir şekilde hücrenin değişikliği algılamasına izin verecektir.

ESNEK ÜRETİMİN TAMAMLANMASI

Bir EÜS tamalanmasında son adım hücrenel üretim sisteminin otomasyonudur. Bu otomasyon ile işlemler düzeltilerek yerine konmalıdır. Ayrıca bu otomasyona geçişin basit ve kusursuz olarak meydana getirilmesi için, değişen her bir fikir, seçenek ve tercihler, incelenip araştırılarak gözden geçirilmiş ve öylece karar verilmiş olmalıdır. EÜS tamamlanmasında, hücrenel üretim için yeniden bir düzenleme yapılırken, onun kullanılabilirliği ve uygulanabilir olup olmadığının belirlenmesinde, verilecek kararların da araştırılarak incelenmesi gerekli olacaktır. Çoğu kez kısım dizaynları ve monte etme (kısımları birleştirme) teknikleri otomatik olarak uygulanamaz (Aronson, 1996, 76). Ancak çoğu zamanlar bir dizayn değişiminde bu tür problemler elimine edilebilir (Jelinek, Golhar, 1995, 35).

Bununla birlikte yeniden dizayn ve onun yerine getirilme maliyetlerine karşılık olarak, yeniden dizayn seçenekleri araştırılarak düşünülmüş olmalıdır. Çünkü tekrar dizaynların di-

ğer kısımlar üzerine çok güçlü etkisinin ne şekilde olacağı ve bunu tüketicilerin kabul edip etmeyecekleri de ayrıca düşünülmeli gereken önemli bir sorundur.

EÜS'DE İSTENEN ÜRÜN YÖNTEMLERİ

EÜS'de otomasyon, bazen bütün üretim problemleri için bir çare gibi görünmüş olmasına rağmen, çoğu zaman daha az bilinen özellikleri ile ele alınmıştır. Günümüzde kısımların esnek otomasyon istekleri göreceli özel bir zamanda, doğru yer ve yöneleim içinde sağlanmış olmalıdır. Otomasyon ile yapılması düşünülen ve başlangıçta alınıp kabul edilen işlemler için, özel eğitimler gerekli olmaktadır.

EÜS'DE MAKİNE İSTEKLERİ

Makineler hücre içinde toplanmalı, çeşitli gereksinimler ve istekler EÜS içinde tamamlanmış olmalıdır. Bunun için bütün makineler, hücrenin ihmal edilmiş geri kalan kısımlarına nakledilebilir tarzdaki işlemler için yetenekli olmalıdır. Bu nedenle günümüzde çoğunlukla hücre için gerekli makine, teçhizat ve donanımlarını, diğer imalatçıların kişisel bilgileriyle ifade etmeleri mümkün değildir (Williams, Tuttle, 1989, 42). Bunun için makinelerin birbirlerini etkileyen her bir hareketlerinin, birbirlerine göre ayarlanması gibi, her bir makinenin hücre içinde ne yapacağını öneren bir kontrol ünitesi gerekli olacaktır (Baer, 1986, 71).

Ayrıca hücrede ürün değişimlerine uyum sağlayacak, kendine yetecek şekilde yeniden değişik alet ve araçların tesis edilebilmesi gereklidir.

Bu ise, ya her bir makineye tahsis edilmiş aletler aracılığı ile, ya da hücrenin malzeme işleme yeteneğinden faydalanmak yolu ile başarılmış olabilir (Hyler, 1996, 18).

EÜS'DE MAKİNELERİN GÜVENİLİRLİĞİ

Otomasyonun tamamlanması ile, üretim tesislerinde kısımlar üretime hazır hale gelirler. Bir makinede hata meydana gelip, başarısızlık söz konusu olmadıkça üretime devam edilir. Üretimdeki bir hücrede tek bir makinenin dahi hata yapması durumunda, bu hücredeki üretim sık sık kesilecektir.

Bir hücrenin içindeki ve dışındaki malzeme taşıma tarzının güvenilirliği eleştirilebilir. Otomatik depolama ve yeniden düzeltme sistemi başarısız olduğu sürece, fabrika içindeki malzeme akışının tamamen durması veya otomatik yönetilen araçların yavaşlaması sonucunda, robotların hata yaparak başarısız olması durumlarının da ise tesis bütünüyle kapanabilir.

EÜS'DE MALZEME AKIŞI VE PLANLAMASI

Malzeme akışı vasıtasıyla üretim işleminin eleştirilerek bir kritiğinin yapılabilmesi, bir EÜS ile olabilir. Bu durumda stok işleminin çalışmasının minimize edilmesi ve üretimin karşılanma oranının maksimize edilmesi için tam zamanında planlama yapmaya gerek vardır. Bu ise, hücrelerde depolamayı minimize ederek, malzeme işleme tarzı ekipmanlarının kullanımının maksimize edilmesine yardımcı olacaktır. Ancak bunun için hücre içindeki malzeme akışı da yakinen

kontrol edilmiş olmalıdır (Lardner, 1995, 73).

Üretim gereksinimlerinde meydana gelen değişiklikler, ürün plan ve programlarının da güncelleştirilmesini gerektirirken, sistemin de tamamen bilgisayarlaştırılması gerekecektir. İdeal olarak arzu edilen şekilde sistem, birleştirilmiş maliyetler ile alternatiflerini birlikte gözönünde bulundurmalıdır. Ayrıca mevcut plan ve programlar EÜS uyumlaştırılırken, çok küçük çeşitli tercihler ile birleşik maliyetler de gözönünde hazır tutulabilmelidir (Seidman, Schweitzer, 1984, 356).

EÜS'DE ROBOTLARLA MALZEME İŞLEME

Malzeme işleme tarzı EÜS oluşturulan mekanik bir bağlantı, bir halka ve bir hattır. Malzeme işleme tarzında öncelikle bir hücre içinde işlerin, görevlerin kısımlar ve makineler arasında transfer edilerek aktarılması gerekmektedir. Bu da çoğu zaman sık bir şekilde ancak bir robot tarafından yapılmaktadır. Seçilen bir robotta, ödeme ve doldurma yükü kapasitesi ile dikkatlice doğru yere ulaşma faktörleri öncelikle gözönünde tutulmalıdır.

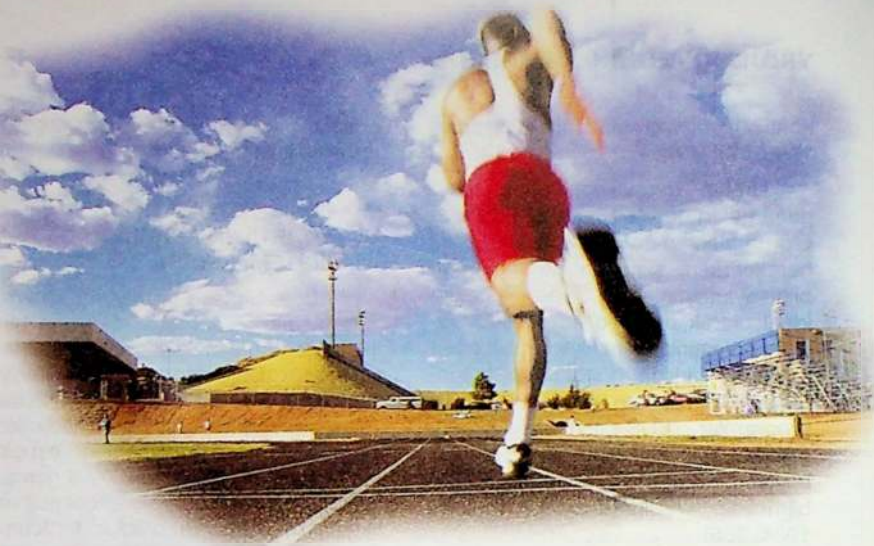
Mümkünse, hücre, bir makineden daha fazla yeteneği bulunan ve bir merkezde yerleştirilmiş robot veya robotlar içermelidir. Eğer bir robottan daha fazlası bir hücre içerisinde kullanılıyorsa, araya girerek müdahale etmekten dikkatlice kaçınılmalı olmalıdır. Alternatif olarak hazır her bir makine için bir robot tahsis edilerek hücre içine nakledilerek taşınan bir ilik halkası yolu ile bölümler arasında ro-

botların transferi ve değişimi gerçekleştirilebilir.

EÜS'DE OTOMATİK YÖNETİLEN ARAÇLAR SİSTEMİ (OYAS)

Küçük bir tesis veya yeri belirlenmiş bir alt sistem için, malzeme hücreden geleneksel nakledicilerle taşınabilir (Doll, Vonderembse, 1992, 60). Ancak, büyük ve geniş kompleks bir tesis için, bütün bu naklediciler hem çok maliyetlidir, hem de esnek değildir. Bu durumlarda OYAS geniş, yaygın bir kullanım alanı bulmuştur (Hyer, 1996, 28). Bu araçlar, bir fabrika içindeki rastgele yollar üzerinde malzemelerin taşınmasında bir esneklik sağlamak amacıyla, kendi sevk edilen araçlarla kaysız olarak otomatik bir şekilde rota belirlemektedirler.

OYAS ile mevcut olan çeşitli şekillerdeki işleme tarzından dolayı, hareket eden paletlerin ve sabit donatıların monte edilerek işleme hazır hale getirilmeleri sağlanır. OYAS'a rehberlik eden öncelikli iki temel araç vardır. Birinci metot, zemin üzerinde yansımaları düşünülen çizgilerin, yolların tablo ile resimlerle gösterilmesidir. Bu metotta önerilenler, daha düşük tesisat maliyeti ve araçların kolay bir şekilde yol değiştirmeleridir. Bazı tesislerde kir ve aşınma yoluyla yolların olumsuz etkilenmelerinden dolayı, bu araçların bu yollarda yönetilmeleri kabul edilemez. Alternatif olarak, tellerin ve elektrik tesisatı donanımının zeminde gömülerek gizlenmesi daha uygundur. Bu metotta yollar kir ve aşınmadan olumsuz etkilenmez. Ancak ilk baştaki tesisatta yapılacak değişiklikler hem güç ve zor, hem de daha çok maliyetli olacaktır.

Egebank'ta rakibiniz yok!

Egebank'ta yarış var, ama sizin rakibiniz yok...

Çünkü Egebank'taki yarış, hizmet yarışı.

Bu yarışta, tüm Egebank çalışanları,
size en iyi hizmeti vermek için çalışır.

Her şey sizin mutlu olmanız,

istediğiniz hizmeti hızla almanız için yapılır.

Egebank'taki yarıştan her zaman siz kazanılı

çıkarsınız, birincilik ipini siz göğüslersiniz.

Egebank'ın tüm Türkiye'ye yayılmış

şubelerinden biri size çok yakın.

Gelin, bugün konduğumuz olun.

İyi hizmet için kendisiyle yarışan bir bankada,
daha mutlu olduğunuzu göreceksiniz.

EGEBANK

çözüm merkezi

EÜS'DE OTOMATİK DEPOLAMA VE GERİ ALIP DÜZELTME SİSTEMLERİ (OD/GADS)

Fabrikanın son alanında tamamlanmış, bütünleşik, otomatik atölye eşya depoları yer alır. OD/GADS bazı zamanlar için kullanılırlar ki onlar, verilen iş ve görevleri tamamen otomasyon malzeme işleme tarzları ile, atölye otomatik dengesinin entegrasyonu yoluyla bütünleşmesini sağlarlar.

Erken OD/GADS bir veya daha çok sıralar halinde, depoda parmaklıklıklı rafların artan yükseklikte dizilişinden oluşmaktadır. Parmaklıklıklı raflarda depo malları ve parçaları kutular halinde stoklanmış olabilecektir. Otomatikleşmiş bir araçla aşağıya doğru seyreden dizi ve sıraların içindekiler, özel yerleşimlerden bir merkezde toplanmak üzere nakledilecek ve böylece iş istasyonlarında işler ve iş süreçleri karşılaşılabilecektir.

Bir OD/GADS otomatikleşmiş bir fabrika ile entegre bir tesis halinde olup, esas temel mekanizma muhafaza edilip alıkoyulmuş iken, kontroller ve işlemlerin genel biçimleri güncelleştirilmiştir. Fabrikadaki dengeler ile, yazılan kayıtları tutarak koruma ve girdi fonksiyonlarının bilgisayarlandırılmış ve birbirine göre ayarlandırılmış olmaları gerekir. Bu sistemde otomasyonu tamamlanan tesisin, fabrika EÜS sağlayan, malzeme işleme tarzı sistemi ile şimdiki durumu karşılaştırılmalıdır. Böylece kısım, parti ve bölümlerin temel gereksinimleri tam zamanında (JIT) ve daha küçük grupların OD/GADS sağlanış olacaktır.

Gerçekten doğru bir esnek işlem süreci ile stoktaki değişimler ve değişikliklerin sağlanabilmesi için, gerekli

olan bölümlerde korunan yerlerin ve mevcut alanların daha uygun kullanımları OD/GADS sonucunda mümkün olabilecektir. Bu problemleri minimize etmek için, geçici bir yerde işlem sürecinin genel biçimi, bütünüyle veya kısımlar itibariyle OD/GADS adapte edilmiş olabilmelidir.

Bölüm yerleşiminin bu genel biçimi ile mevcut kısım yerlerinin bir listeye geçirilmesi dolayısıyla, kendilerine sisteme girdiklerinde bu yerler tahsis edilip ayrılmış olacaktır. Bölümler GADS dolaylı, kısımların yerleşim yerlerine dikkat edilerek önem verilmiş ve depolama için elde hazır bekleyen üretim tesisi vasıtasıyla işlemler, sonuna kadar tamamen aktarım olarak izlenmiş olabilecektir.

EÜS'DE İNSAN ETKİLEŞİMİ

Tamamen otomatikleşmiş bir fabrikada bile, işlemlerin açıklıkla yürütülmesinde, insanlara ve fikirlerine olan ihtiyacın gözönünde bulundurulması gereği gayet açıktır. Otomatikleşmiş bir fabrikada işlem ve süreçlerinin kolay, düzgün bir şekilde, emniyetle sürdürülmesinde başarılı olabilmek için, kritik öneme sahip önleyici bakım ve onarıma ve onları izleyerek sağlayacak insan unsuruna gerek vardır (Olig, 1985, 318). Gerçekten insan sayısı, otomatikleşmiş fabrikalarda azaltılabilirse de, onların rolleri işletmelerde hâlâ ve daima kritik bir öneme sahip olacaktır. Bu nedenle de hüner, beceri ve ustalık düzeyi en yüksek seviyede olan insanlar, işletmelerde yer almalıdırlar.

Otomatikleşmiş makine ile insanların etkileşimi, güvenlik üzerine yeni bir pirim ve değer vermektedir. Bu uygulamalar sadece personel koru-

masına değil, aynı zamanda her bir yerde, her bir durumda ve konumda, her bir görevde otomatikleşmiş makinelerle yakınlık içinde çalışmaya ve insanlarla etkileşimlere fırsat verirler. Her ne kadar bu işlemlerin her biri otomatikleşmiş olmasa da, yine de fabrika içinde alıkonularak muhafaza edilmiş olacaktır.

Bir fabrikanın otomasyona geçmesi sonucunda, üretim işlemlerinde görevli personel sayısında doğrudan kesin bir azalmanın sağlanması gerekli olacaktır. Bununla birlikte, hüner, beceri ve ustalık yönünden nitelikli olan personel sayısında ise, sonuçta bir artış sağlanması gerekecektir.

Çalışan işçilerin otomasyon nedeniyle yerlerinin değiştirilmelerine rağmen, yine de bir çoğunun işten çıkarılmaları basit bir şekilde yapılabilir. Bunun sonucunda çoğunlukla işçi ilişkilerinde zorlanarak incinmeler, işgücü ve etkili üretimde geri kalmalar olacaktır. Bu uygulamaların devam etmesi durumunda ise, bunların güçlü ekonomik etkileri, hem yerel ekonomiyi, hem de bütün toplum ilişkilerini zorlayacaktır.

Bu nedenlerle bu uygulamayı yapanların, bu tür problemleri davet edip çağırılmaktan ziyade, işten çıkarılması gerekli personeli tutmak, artan ihtiyaçları tatmin edilerek personeli destekleyerek kullanmaya çalışmak için basiretli olarak ileriye görmeleri gerekmiş olacaktır. Toplum ve işgücü ile iyi ilişkiler sürdürülürken, şirket toplu yaşama biçimine uygun olarak toplumsallaşmış olan personele sahip olunmalı, mevcut işçilerden her zaman faydalanılabilecek şekilde yeniden eğitilmeleri sağlanmalıdır. Çünkü işletmeler, üretim işlemlerinin içe-

risinde yer almış ve ürünler ile işlemlere önceden aşına olan insanlardan daima her zaman yararlanacaklardır.

SONUÇ

EÜS oluşumuyla, küçük hacimli üreticiler için, ilerlemiş otomasyondan faydalanmaya bir fırsat sağlanmıştır. İlk adımda üretim tesisleri içinde hücresele üretimin gerçekleştirilmesinde gerekli olan, yeniden bir organizasyon programının yerine getirilip uygulanması için iyi bir plan yapılmıştır.

Başlangıçta hücrelerin oluşturulabilmesi için, yapısal bir çerçeve etrafında bir grup teknoloji programının yapılmasını sağlamak gerekir. Oluşturulan hücreler, işlemlerin daha büyük etki, tesir, yeterlilik ve kabiliyet derecelerine göre organize edilmeleri şartı ile, daha çok çalışmaya ve gelişmeleri incelemeye fırsat ve zaman sağlayarak izin vereceklerdir.

Hücresele üretim tekniği uygulamasında, işlemlerin yerinde, düzgün ve pürüzsüz bir şekilde yerine getirilmesi aşamalarında, organizasyona bağlı birçok problemler gündeme gelebilecektir. Yönetim bu durumda ekipmanların otomasyonu üzerine konsantre olabilir. Gözönünde bulundurulmuş potansiyel problem alanları ve otomasyon için elde hazır bulunan çeşitli tercihlerin yanısıra, ortaya çıkabilecek gizli tehlike ve güçlüklerle de değinilerek geliştirilmesi gereken üretim planlarının da yeterli esnekliği sağlayacak yapıda olup olmadıklarının araştırılıp incelenmesi gerekir.

Elbette potansiyel problemler için tek alan işgücüdür. Bununla beraber, planlanan işlemlerde gerekli olan işçilerin, değişikliklere uyum

sağlamaları için, işçi geliştirme ve eğitim programları oluşturularak, bu tür problemlerin minimize edilmeleri mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

1- ARONSON, R.B (1996), "Detroit is Getting Serious About Automated Manufacturing", Machine Design, January 9.

2- BAER, T (1986), "Autofact Report: Mapping the Factory", Mechanical Engineering, January.

3- BLACK, J.T (1993), "Cellular Manufacturing Systems Reduce Setup Time, Make Small Lot Production Economical", Industrial Engineering, Vol 15, No 11, November.

4- BURBIDGE, J.I., DALE, B.G (1984), "Planning the Introduction and Predicting the Benefits of Group Technology", Engineering Costs and Production Economics, Vol 8, No 1.

5- DOLL, W. J., WONDEREMSE, M.A (1992), "Flexible Manufacturing Systems Handling's Critical Role", Modern Materials Handling, September.

6- GREENE, T.J., SADOWSKI, R.P (1994), "A Review of Cellular Manufacturing Assumptions, Advantages and Desing Techniques", Journal of Operations Management, Vol. 4, February.

7- HAYES, R.H., WHEELRIGHT, S.C. (1993), "How to Realise the Benefits of FMS", The Production Engineer, October.

8- HYER, N.L (1994), Group Technology at Work, Society of Manufacturing Engineers, Dearborn, MI.

9- HYER, N.L (1996), "Integrated Manufacturing", Production Engineering, February.

10- JELINEK, M., GOLHAR, J.D. (1995), "The Keys to Automation: IBM Goes With The Flow", Computers in Mechanical Engineering, November.

11- KNAYER, M (1986), "Group Technology: A New Approach To Manufacturing", Industrial Engineering, September.

12- KOELSCH, J. R (1986), "Robots: The Keystone of Flexible Assembly", Production Engineering, February.

13- LARDNER, J.F (1995), "MRP II and JIT Combat Waste in Manufacturing", Modern Materials Handling, June.

14- OLIG, G.A (1985), "An Overview of An FMS System", IEEE Transactions on Industry Applications, March/April.

15- SEIDMANN, A., SCHWEITZER, P.J (1984), "Parts Selection Policy For A Flexible Manufacturing Cell Feeding Several Production Lines", IIE Transactions, December.

16- SHUNK, D.L (1988), "Group Technology Provides Organized Approach to Realizing Benefits of CIMS", Industrial Engineering, April.

17- TEKİN, Mahmut (1996), Üretim Yönetimi, Cilt 2, 3. Bası, An Ofset Matbaacılık, Konya.

18- WILLIAMS, V.A., TUTTLE, H.C (1989), "Spotlight on Flex Systems", Production, August.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE

İncelemeler-Yorumlar

"Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülst politikacı takımı, dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, ekonomik politikada kendilliklerinden hiçbir zaman bilmsel, ciddi politika ve tedbirlere başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Oysa devlet gemisi fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir."

Fiyat: 800.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Birbirdirek Mah. Suterazisi Sokak. No: 6/2; Sultanahmet – İstanbul
Telefon: (0212) 518 17 32 Fax: (0212) 518 66 43

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (NİSAN 1998)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi** (Milyar \$) (Son 3 Ay)	Faiz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Kredi
A.B.D.	3.8	1.4	4.1	5.3	-199.4	-166.4	5.81	8.50
Almanya	2.4	1.1	0.8	11.3	70.5	-4.2	3.42	5.00
Avustralya	3.6	-0.2	3.9	8.8	1.6	-13.3	5.00	8.75
Avusturya	1.3	1.0	5.0	7.0	-6.9	-6.0	3.36	6.50
Belçika	2.9	0.7	3.2	13.4	10.9	10.5	3.67	7.25
Danimarka	4.4	2.1	4.0	8.3	3.7	1.1	3.95	6.25
Fransa	3.2	0.7	2.9	12.5	29.8	40.2	3.38	6.55
Hollanda	3.6	2.2	3.3	6.1	16.7	23.1	4.50	5.25
İngiltere	2.9	3.4	4.5	6.2	-20.6	7.4	8.38	8.25
İspanya	3.6	1.8	3.1	21.9	-18.3	7.5	4.56	7.25
İsveç	3.3	1.2	3.7	8.8	16.9	7.3	4.25	5.12
İsviçre	2.0	0.4	1.3	5.7	0.3	20.9	1.19	3.13
İtalya	2.8	1.8	3.6	12.0	29.8	35.3	5.69	8.25
Japonya	-0.2	1.8	-0.5	3.3	103.8	97.0	0.46	1.63
Kanada	4.2	1.0	0.8	9.7	16.0	-12.2	4.50	6.50

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 3 Nisan 1998.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Borsada Gerginlikler Bitmiyor

Ocak ve Şubat aylarının beklenen canlılığı getirmemesi üzerine umutların Mart'a kalmış olduğu borsada, Mart ayı da durgunluk içinde geçmiş, küçük dalgalanmalar yaşayan borsa indeksi genelde yatay bir seyir izlemiştir. Sonuç olarak "31 Mart 1998 Salı" günü kapanış fiyatları itibariyle 3.259,06 puan olarak hesaplanan İMKB Ulusal-100 indeksinin Şubat ayı sonuna göre değer kaybı 13.15 puan ya da % 0.402 oranında gerçekleşmiştir.

Ay başında, Irak krizinin belli bir ölçüde askıya alınmış olması, koalisyon ortaklarının uyum içinde oldukları, erken seçimi düşünmedikleri ve icraate ağırlık verecekleri yönündeki açıklamaları, ayrıca Şubat ayı enflasyon rakamlarının düşük düzeyde gerçekleşmesi, piyasalara moral vermiş, faiz oranları 4-5 puan gerilerken, borsa indeksi de 3.400 puanın üzerine tırmanmıştır. Hazinesinin açtığı ihalelere katılım son derece yüksek düzeylere ulaşmış, vergi gelirlerinin de etkisiyle, Hazine, rahat bir dönem yaşamaya başlamıştır. Mart ayının ikinci haftasında yapılan Özelleştirme Yüksek Kurulu toplantısında 1998 yılı için iddialı hedeflerin ortaya konması ile birlikte borsa indeksinin de 3.550 puanı zorlamaya başladığı görülmüştür. Ancak, Özelleştirme Yüksek Kurulu toplantısında İş Bankası hisselerinin özelleştirme için belirlenen fiyatının piyasa fiyatının oldukça altında olması, piyasaya aniden satış baskısı getirmiş, İş Bankası hisselerinde başlayan düşüş diğer hisselerle de sirayet etmiştir. İş Bankası C tertibi senetlerin indekste önemli bir ağırlığa sahip olması, diğer hisselerin fiyatı düşmesine de indeksin gerilemesi sonucunu doğurmuştur.

Mart ayının ikinci yarısından itibaren, başbakan Mesut Yılmaz'la silahlı kuvvetler arasındaki söz düellosu gündemi oluşturmaya başlamış, 27 Mart 1998 tarihindeki Milli Güvenlik Kurulu toplantısının önemini arttırmış, adeta ikinci bir 28 Şubat sendromunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişmeye paralel olarak, CHP genel başkanı Deniz Baykal hükümete karşı üslubunu sertleştirmiş, ısrarlı bir biçimde, erken seçimin kaçınılmaz hale geldiğini ifade etmeye başlamıştır. Siyasi atmosferin gerginleşmesi her zaman olduğu gibi borsa üzerindeki olumsuz etkisini göstermiş, indeks 3.300 puan düzeylerine doğru gerilemiştir. MGK toplantısının yapılacağı hafta içinde, başbakanın gerginliği azaltıcı davranışlar sergilemesi, orgeneral Karadayı ile görüşmesi ve Deniz Baykal'la görüşme

Tablo 1
Mart Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi İndeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Ege Gübre	87.50	Tüpraş	34.15
Gübre Fab.	52.08	Tofaş Oto Fab.	33.52
Ege Bira	47.37	Transtürk Hol.	32.14
Bağfaş	38.57	Erciyas Bira	31.67
Güney Bira	35.82	Milpa	28.17
Good-Year	27.66	İhlas Holding	21.74
Çimsa	26.19	Vestel	20.63
Migros	24.64	Raks Elek.	20.00
Arçelik	16.67	Finansbank	19.44
Bolu Çim.	14.08	Uzel Makina	19.30
Kartonsan	13.73	Enka Hol.	18.18
Kordsa	13.40	Metaş	17.91

Tablo 2
Mart Ayının En Başarısız Hisseleri

Dergi İndeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Aktaş	-8.77	T. İş Bankası C	-29.73
T. Şişe Cam	-7.53	Medya Hol.	-26.76
Teletaş	-5.36	Hürriyet G.	-20.00
Anadolu Cam	-4.23	Trakya Cam	-16.36
Çukurova El.	-3.17	Tire Kutsan	-16.25
Pınar Süt	-2.08	Net Turizm	-15.15
Brisa	-2.00	Milliyet	-14.89
Gentaş	-1.75	Sifaş	-13.39
Konya Çim.	0	Alternatif B.	-12.68
Makina T.	0	Netaş	-12.50
T.D. Döküm	0	Otokar	-11.83
Yasaş	0	Sabah Yay.	-10.00

yapacağını açıklaması piyasaları biraz yumuşatmış, "27 Mart 1998 Cuma" günü yapılan MGK toplantısı da umulandan daha ılımlı bir havada geçmiştir. Toplantının ertesinde, Yılmaz ile Baykal arasında yapılan görüşme her ne kadar medya tarafından olumlu geçmiş gibi yansıtılmışsa da, Türkiye'nin artık kaçınılmaz bir erken seçime hazırlanmakta olduğu anlaşılabilir. Bu nedenle, ekonomik göstergeler olumlu da seyretseler, borsanın üzerindeki tedirginliği atması zor gözükmemektedir. Önümüzdeki kısa dönemde, Mart ayı enflasyon rakamlarının düşük çıkacak olması, üç aylık bilanço beklentileri ve uzun bayram tatilinin yarattığı takas süresi avantajıyla hisse senetleri piyasasında bir canlanma beklenmekteyse de, kanımızca bu iyimser havanın ardından piyasalarda yeni bir seçim havası- nın tedirginliği dolaşmaya başlayabilecektir.

Mart ayında Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi indeksindeki hisselerin performansı borsanın performansından yüksek olmuş, yine "31 Mart 1998 Salı" günü kapanış fiyatları itibariyle dergimiz indeksi 936.427,88 puana yükselerek önceki aya göre % 7.61 oranında artış göstermeyi başarmıştır. Dergimiz indeksi kapsamındaki 40 hissenin 8'i değer kaybetmiş, 4'ü değerini korumuş, 28 tanesi ise değer kazanmıştır. Mart ayının en başarılı ve en başarısız hisseleri Tablo 1 ve 2'de gözükmemektedir. Gübre ve Bira sektörleri ile Holding hisseleri Mart ayının popüler hisseleri olarak dikkat çekmektedir.

Sermaye Artırımı ve Halka Arzlar

Mart ayında şirketlerin sermaye artırımı faaliyetleri oldukça sönük geçmiş, yalnızca dört şirkette sermaye artırımı gerçekleştirilmiştir. Bu şirketlerin yaptıkları sermaye artırımı tutarları ile önceki ve yeni sermaye durumları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3
Mart Ayında Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Önceki Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Ceylan Giyim	185.000	-	-	536.500	290.00	721.500
Hürriyet	6.911.450	5.924.100	*	-	-	12.835.550
Kerevitaş	466.910	157.090	33.64	-	-	624.000
Tekstilbank	3.400.000	2.951.618	86.81	648.382	19.07	7.000.000

(*) Hürriyetdeki sermaye artırımı, 1997 yılı sonundaki 1.974.700 milyon TL. sermayeyi temsil eden hisse senetlerine, kâr payı karşılığı dağıtılan hisse senetlerini göstermektedir.

Tablo 4
Mart Ayında Kayıtlı Sermaye
Tavanı Arttırmaları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Tavan	Yeni Tavan
Altinyıldız	1.000.000	10.000.000
Anadolu Cam	8.000.000	24.000.000
Ardem	3.000.000	12.000.000
Aselsan	2.500.000	5.000.000
Bekoteknik	5.000.000	20.000.000
Bolu Çim.	6.000.000	20.000.000
Çarşı	0	5.000.000
Çelik Halat	1.000.000	5.000.000
Çimentaş	1.750.000	5.000.000
Dardanel	4.500.000	15.000.000
Demirbank	30.000.000	100.000.000
Deva Hol.	5.000.000	15.000.000
Dışbank	20.000.000	60.000.000
Emek Sig.	1.702.869	6.000.000
Enka Hol.	1.200.000	10.000.000
Frigo Pak	300.000	1.500.000
Göлтаş	600.000	20.000.000
Hektaş	2.000.000	5.000.000
Hürriyet G.	6.000.000	50.000.000
İzdaş	10.000.000	30.000.000
Kav	3.000.000	7.000.000
Koç Holding	16.025.550	50.000.000
Makina T.	3.500.000	15.000.000
Mardin Ç.	1.121.040	8.000.000
Pınar Su	346.500	1.500.000
Raks El.	500.000	15.000.000
Rant Leasing	1.000.000	7.000.000
Sabah Yay.	5.000.000	25.000.000
Taç Y.O.	500.000	2.000.000
Toprak Factoring	0	5.000.000
Toprak Fin. K.	0	4.000.000
Tukaş	2.000.000	4.000.000
Tüpraş	30.000.000	100.000.000
T.D. Döküm	3.600.000	15.000.000
Ünye Çim.	2.500.000	15.000.000
Yaşarbank	50.000.000	100.000.000

Tekstilbank'da rüçhan hakları kullanılmış olup, hisseler halen bedelsiz hakları üzerinde olarak işlem görmektedirler. Kerevitaş Gıda'nın sermaye artırımında ise; artırılan 157.090 milyon TL tutarındaki hisselerin tamamı, mevcut ortakların rüçhan hakları tamamen kısıtlanarak Nürnberg/Almanya'da yerleşik Schöller Holding GmbH & Co. KG. Firmasına tahsis edilmiş ve Toptan Satışlar Pazarında 65 milyon DM karşılığında satılmıştır. Bu satış fiyatına göre, hisselerin tanesi 50.000 TL'nin üzerinde bir bedelle satılmış olmaktadır.

Mart ayında en büyük hareketlilik şirketlerin kayıtlı sermaye tavanı artırımlarında gözlenmiş, Tablo 4'de yer alan 36 şirketin kayıtlı sermaye tavanı artırım talepleri SPK tarafından onaylanmıştır. Kayıtlı sermaye tavanı artırımlarının ardından sermaye artırım kararlarının gelmesi beklenmektedir.

Yeni halka arzlar açısından da Mart ayı, yılın ilk iki ayına göre daha hareketli geçmiş, 3 yeni şirketin hisseleri borsa ulusal pazarında işlem görmeye başlamışlardır. Böylece borsada hisseleri işlem gören şirket sayısı 262'ye yükselmiştir. Tablo 5'de Mart ayında halka yeni arz edilen şirket hisselerinin borsada ilk işlem görme tarihleri ve baz fiyatları verilmiştir.

Tablodaki şirketlerin ikisi Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı olup, geçen yıl işlem görmeye başlamış olan Alarko ve Vakıf Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları'ndan sonra, borsada işlem gören GMYO'ların sayısı 4'e yükselmiş olmuştur. Ülkemiz koşulları dikkate alındığında, yüksek değer artışı sağlamaları beklenen GMYO'lardan, Vakıf GMYO gerçekten de geçen yıl içinde yatırımcılarına önemli oranda kazanç sağlarken, Alarko GMYO'nun aynı oranda kazanç sağlayamadığı ve fiyatının düşük kaldığı dikkati çekmiştir.

12 Aylık Bilançolardan Bazı Finansal Oranlar

Şirketlerin mali tablolarının borsaya ulaşmasının tamamlanması Mart ayının ortalarını bulmuş, bu mali tablo verilerinden yararlanarak hesaplanan bazı finansal oranlar Tablo 6 ve 7'de verilmiştir. Tablolarda oranları verilen 100 şirket,

Tablo 5
Mart Ayında Halka Arzlar

Şirket	İlk İşlem Günü	Baz Fiyat
EGS GMYO.	18 Mart Çarşamba	6.750
Osmanlı GMYO	25 Mart Çarşamba	1.350
Van Entegre Et	12 Mart Perşembe	4.500

1998 yılı başı itibariyle İMKB Ulusal-100 indeksine esas teşkil eden şirketlerle, Ulusal-100 indeksi kapsamında bulunmamakta birlikte dergimiz indeksi kapsamında yer almakta olan şirketlerin toplamından oluşmaktadır. Bankalar ile, hesap dönemleri farklı olan Doğan Holding ve Medya Holding hariç tutulmuş, böylece örnek kütledeki şirket sayısı 100 ile sınırlandırılmıştır. Geçen yıllardaki uygulamalarımıza paralel olarak, yıl sonuna kadar yapılacak tüm benzer analizler için bu 100 şirketten oluşan örnek kütleimiz sabit tutulacaktır.

Tablo 6'nın ilk sütununda şirketlerin cari oran (CARİ) değerleri verilmiştir. Bu oran; dönen varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesiyle hesaplanmakta ve şirketlerin kısa vadeli borç ödeyebilme kapasitelerini ölçmektedir. Tabloda yer alan 100 şirket için ortalama CARİ değeri 3.46 hesaplanmıştır. Eczacıbaşı Yatırım hariç tutulduğunda, ortalama değer 1.92'ye gerilemektedir. Bu değer in oldukça makul olduğunu söylemek mümkündür. Eczacıbaşı Yatırım dışında sırasıyla en yüksek CARİ değerine sahip şirketler Alarko Holding, Sabancı Holding, Net Holding, Transtürk Holding, Koç Holding, Petkim ve Köytaş diye sıralanırken, Milpa, Tüpraş, Marmaris Martı otel, Erciyas Bira, Çukurova Elektrik, Egeser Giyim, Nergis Holding, Egs Dış Ticaret ve Tansaş, 1'in altında CARİ değerleriyle borç ödeme gücünü çekebilecek şirketler olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 6'nın ikinci sütununda görülen BORÇ değerleri ise, şirketlerin kısa ve uzun vadeli toplam borçlarının, aktif toplamlarına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Makul borçlanma düzeyinin % 40-60 aralığı olduğu kabul edilecek olursa, tabloda 1000 şirket için hesaplanan % 49.22 değeri oldukça uygun bir borçlanma düzeyine işaret etmektedir. Borçlanma düzeyi % 20'nin altında kalan şirketler; Sabancı Holding, Net Holding, Koç Holding, Alarko Holding, Eczacıbaşı Yatırım, T. Şişe Cam, Petkim, Transtürk Holding ve Enka Holding şeklinde sıralanmakta, cari oranı yüksek şirketlerle büyük bir ortaklık arz ettikleri gözlenebilmektedir. Öte yandan, Sifaş, Egeser Giyim, Tansaş, Tofaş Oto Ticaret, Nergis Holding, Tüpraş ve Egs Dış Ticaret % 80'in üzerinde borç düzeyleriyle finansal riski yüksek şirketler olarak göze batmakta, bu şirketlerin çoğunun 1'in altında CARİ değerine sahip buldukları dikkat çekmektedir.

Tablo 7'de; hisse başına kâr rakamları (HBK) ile fiyat/kazanç oranları (FK) ve piyasa değeri/defter değeri oranları (PDD) yer almaktadır. Tabloda yer alan tüm bu oranların hesaplanmasında, şirketlerin 1997 yıl sonu sermaye rakamları esas alınmış, yıl başından bu yana yapılan sermaye artırımlarının FK ve PDD değeri üzerinde yapabileceği etkiler arındırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 7'nin ilk sütununda yer alan HBK değerleri, 1997 yılı vergi sonrası net kâr rakamlarının, hisse senedi sayısına bölünmesiyle elde edilmişlerdir. Tablo'da, hisse başına 5.000 TL'den fazla kâr elde etmiş 14 şirket bulunmakta, bunların 7'sinin kârı 10.000 TL'yi aşmakta, Usaş'ın hisse başına kârı 100.000 TL'nin üzerinde çıkmaktadır. 100 şirket için hesaplanan HBK ortalaması 3.818,06 TL ol-

Tablo 6
Şirketlerin Likidite ve Borçluluk Oranları

Şirket	Cari	Borç (%)	Şirket	Cari	Borç (%)
AKAL TEKS	1,63	54,00	KAV	2,03	21,60
AKÇANSA	1,26	33,30	KENT GIDA	1,26	66,90
AKSA	2,81	31,90	KEPEZ ELEK.	1,55	64,30
AKSIGORTA	2,17	53,90	KOÇ HOL.	3,48	6,70
AKTAŞ	1,69	70,80	KONYA ÇİM	1,78	26,60
ALARŞO HOL.	5,96	9,00	KORDSA	1,37	64,10
ANADOLU CAM	1,17	77,50	KÖYTAŞ	3,44	53,50
ANA GIDA	1,53	54,70	MAKİNA T	1,48	52,10
ANA İSUZU	2,98	33,10	MARDİN ÇİM	2,41	26,60
ARÇELİK	2,66	51,90	MARMARİS M.O.	0,80	28,60
ARDEM	2,32	44,90	MARSHALL	1,69	40,00
ASELSAN	1,24	66,30	METAŞ	1,12	46,70
AYGAZ	2,07	40,80	MIGROS	1,11	79,10
BAĞFAŞ	1,95	53,00	MİLLİYET	1,64	59,70
BATIÇİM	2,86	39,10	MİLPA	0,74	53,40
BEKO ELEK.	1,36	69,10	MUDURNU TAV.	1,02	59,90
BOLU ÇİM	1,75	21,00	NERGİS HOL.	0,96	87,00
BOSCH FREN	2,09	42,70	NET HOL.	5,18	3,30
BOSSA	1,72	53,20	NET TURİZM	1,20	68,70
BRİSA	2,19	32,30	NETAŞ	2,34	42,20
ÇELEBİ	1,88	44,80	OLMUKSA	2,29	29,60
ÇELİK HAL.	1,79	46,10	OTOKAR	1,40	67,60
ÇEMTAŞ	1,34	34,20	OTOSAN	2,16	41,40
ÇİMSA	1,42	32,20	PETKİM	3,46	19,10
ÇUKUROVA	0,82	68,60	PETROL OF.	2,19	51,70
DARDANEL	1,06	75,90	PINAR SÜT	1,20	67,70
DEVA HOL.	1,41	47,80	RAKS ELEK.	1,48	66,20
DÖKTAŞ	1,43	62,40	SABAŞ YAY	1,62	58,80
ECZ İLAÇ	1,72	57,20	SABANCI HOL.	5,72	2,40
ECZACIBAŞI	156,33	9,10	SARKUYSAN	1,70	41,30
EGE BİRA	2,52	48,30	SASA	1,46	43,70
EGE GÜBRE	1,43	68,00	SİFAŞ	1,21	81,30
EGE SERAMİK	1,55	66,30	TANSAŞ	0,99	82,40
EGESER GIYİM	0,94	82,20	TAT KONS.	2,67	48,40
EGS DIŞ TİC.	0,98	94,90	TELETAŞ	2,01	45,10
ENKA HOL.	2,64	20,00	TİRE KUT	2,68	23,40
ERC BİRA	0,80	73,90	TOF.OTO FAB.	1,70	50,80
ERDEMİR	1,82	59,90	TOF.OTO TİC.	1,11	83,20
GENTAŞ	2,60	22,40	TRAKYA CAM	2,32	39,50
GLOBAL M.D.	1,71	55,90	TRANS HOL.	4,44	19,40
GOOD-YEAR	1,30	62,70	TURÇAS	2,84	31,00
GÖLTAŞ	2,55	24,10	TÜPRAŞ	0,77	93,70
GÜBRE FAB.	1,54	65,40	T.D.DÖKÜM	1,87	61,80
GÜNEY BİRA	1,11	51,40	T.H.Y.	1,22	51,20
HEKTAŞ	1,40	49,30	T.ŞİŞE CAM	1,85	10,80
HÜRRIYET G.	2,30	36,40	USAŞ	1,95	50,50
İHLAS HOL.	1,03	79,40	UZEL MAKİNA	2,20	45,20
İZMİR D.Ç.	2,96	32,00	VESTEL	1,17	79,20
İZOCAM	2,42	55,00	YASAŞ	1,17	54,80
KARTONSAN	2,80	22,20	YATAŞ	1,95	48,80
			ORTALAMA	3.46	49.22

makla birlikte, Usaş hariç tutulduğunda ortalama 2.826,51 TL'ye, Kepez Elektrik'le Bosch Fren de ortalama dışı tutulursa, 2.199,76 TL'ye kadar gerilemektedir. Bu üç şirket dışında, Çukurova Elektrik (25.915,59 TL), Otosan (19.209,97 TL), Bağfaş (13.470,74 TL) ve Petkim (11.308,75 TL) HBK değerleri 10.000 TL'nin üzerine çıkan diğer şirketler olmuşlardır. Tabloda yer alan şirketler arasında 1997 yılını zararlı kapatan iki şirket bulunmaktadır (Metaş ve Tüpraş) ayrıca 8 şirketin HBK değerleri de 200 TL'nin altında kalmaktadır. Metaş ile Tüpraş uzunca bir süredir bilançolarında kâr göstermeyi başaramamış vaziyettedirler.

Tablo 7'nin ikinci sütunundaki FK değerleri, "27 Şubat 1998 Cuma" günkü kapanış fiyatlarının HBK değerlerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Bilindiği gibi bu değerlerin düşüklüğü, hisse fiyatının ucuz kalmış olduğunun ve cazip bir alım fırsatı oluşturduğunun göstergesidir. Global Menkul değerler (2.51), Milpa (5.10), Sasa (5.26), Mardin Çimento (5.31), Aksa (5.50), Yasaş (5.84), Gentaş (5.87) ve Çemtaş (5.92), bu açıdan en cazip hisseler olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan; Enka Holding (109.13), Erciyas Bira (117.51); THY (152.47), Erdemir (413.95) ve Anadolu Cam (548.93) elde ettikleri düşük kârlara karşılık çok yüksek fiyatlarla işlem görmektedirler. Bu 5 şirket ortalama dışı tutulduğunda, Tabloda 100 şirket için hesaplanmış olan ortalama FK değeri (29.06), 16.46'ya gerilemekte, borsadaki şirket hisselerinin cazip fiyatlara sahip olduklarına işaret etmektedir.

Tablonun son sütununda yer alan PDD değerleri ise "27 Şubat 1998 Cuma" günü kapanış fiyatlarının, hisse başına düşen özvarlık değerlerine oranlanmasıyla elde edilmişlerdir. Bu oran değerinin düşüklüğü de cazip alım fırsatlarına işaret edebilmektedir. Tablodaki firmalar için hesaplanmış ortalama değer (5.28), yüksek PDD değerine sahip Enka Holding (50.99) ve Tüpraş'ın (39.23) hariç tutulmasıyla 4,47 gibi bir düzeye gerilemektedir. Düşük PDD değerleriyle cazip alım fırsatı oluşturan hisseler; İzdaş (0.63), Transtürk Holding (0.65), Deva holding (0.98), Bossa (1.17), Sabah Yayıncılık (1.22), Milpa (1.23), Global M.D. (1.23) ve Akal Tekstil (1.25) gibi gözükmektedir. Öte yandan çok yüksek FK değerine sahip hisselerin bir kısmının PDD kriteri açısından çok pahalı gözükmemelerinin sebebi, söz konusu şirketlerin son dönem iyi bir kâr elde edememiş olmalarına karşın sağlam bir özvarlık birikimine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

İndekslerde Değişiklik

Borsa Yönetim Kurulunun "23 Mart 1998" tarihli toplantısında alınan karar uyarınca; 1 Nisan - 30 Haziran 1998 döneminde İMKB Ulusal-100 indeksine esas teşkil edecek hisse senetleri revize edilmiş ve 6 hisselerin indeks kapsamından çıkarılarak, yerlerine yeni 6 hissesinin dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. İndeks kapsamından çıkarılan ve dahil edilen hisseler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 7
Hisse Başına Kâr, Fiyat/Kazanç ve Piyasa Değeri /
Defter Değeri Oranları

Şirket	HBK	FK	PDD	Şirket	HBK	FK	PDD
AKAL TEKS.	939,32	6,49	1,26	KAV	164,82	21,84	2,63
AKÇANSA	1 236,26	25,08	4,70	KENT GIDA	2 613,13	8,90	3,91
AKSA	2 180,23	5,50	2,63	KEPEZ ELEK.	34 479,60	16,53	14,39
AKSIGORTA	623,44	21,65	6,04	KOÇ HOL	885,66	42,34	12,59
AKTAŞ	5 026,52	28,35	21,61	KONYA ÇİM	394,16	8,37	1,84
ALARKO HOL	1 260,01	30,95	9,11	KORDSA	2 205,92	10,99	4,33
ANADOLU CAM	6,47	548,93	2,86	KÖYTAŞ	845,10	9,70	1,69
ANA GIDA	2 505,14	6,79	2,44	MAKINA T.	192,91	8,42	1,26
ANA İSUZU	1 819,65	9,62	4,98	MARDİN ÇİM	1 185,87	5,31	1,90
ARÇELİK	1 817,45	9,90	3,86	MARMARIS M.O.	266,62	10,50	1,50
ARDEM	2 246,98	7,90	3,70	MARSHALL	2 865,06	10,47	2,93
ASELSAN	1 056,28	9,09	1,65	METAŞ	-1 749,72	-3,83	1,93
AYGAZ	1 839,78	16,03	5,05	MIGROS	4 690,80	36,77	19,03
BAĞFAŞ	13 470,74	12,99	5,26	MİLLİYET	519,40	18,10	4,57
BATIÇİM	3 193,25	6,50	2,92	MILPA	696,72	5,10	1,23
BEKO ELEK	1 282,49	7,17	2,70	MUDURNU TAV	676,23	8,58	1,90
BOLU ÇİM	537,88	6,60	1,56	NERGİS HOL	849,05	31,80	9,62
BOSCH FREN	31 968,08	12,20	5,59	NET HOL	249,39	20,05	1,32
BOSSA	202,95	9,85	1,17	NET TURİZM	1 502,83	10,98	3,55
BRİSA	1 600,43	7,81	3,15	NETAŞ	5 074,50	17,34	6,67
ÇELEBİ	4 938,63	17,01	10,38	OLMUKSA	478,48	19,02	2,58
ÇELİK HAL.	559,19	10,19	2,37	OTOKAR	403,02	57,69	8,12
ÇEMTAŞ	548,98	5,92	1,50	OTOSAN	19 209,97	6,90	4,77
ÇİMSA	805,74	13,03	3,18	PETKİM	11 308,75	12,60	2,68
ÇUKUROVA	25 915,59	24,31	17,38	PETROL OF.	3 106,34	15,13	8,89
DARDANEL	175,61	15,94	1,81	PINAR SÜT	1 053,54	11,39	2,78
DEVA HOL.	17,59	83,87	0,98	RAKS ELEK.	6 640,76	8,28	1,62
DOKTAŞ	230,53	31,67	3,39	SABAĞ YAY.	282,07	10,64	1,22
ECZ İLAÇ	525,78	18,54	2,62	SABANCI HOL.	273,16	45,76	5,66
ECCACIBAŞI	213,27	32,82	2,45	SARKUYSAN	2 536,63	6,31	2,51
EGE BİRA	375,27	63,29	8,27	SASA	1 807,76	5,26	2,35
EGE GÜBRE	384,88	14,55	2,22	SİFAŞ	373,17	15,01	2,54
EGE SERAMİK	481,93	7,78	1,34	TANSAŞ	4 280,38	28,03	15,45
EGESER GIYIM	2 381,08	7,56	2,46	TAT KONS.	443,42	18,94	3,16
EGS DIŞ TIC.	1 026,30	25,82	6,88	TELETAŞ	2 806,60	9,98	5,76
ENKA HOL.	1 007,98	109,13	50,99	TİRE KUT.	219,41	36,46	3,90
ERC BİRA	255,30	117,51	9,88	TOF.OTO FAB	1 066,26	8,25	2,62
ERDEMİR	68,85	413,95	1,89	TOF.OTO TIC	916,24	38,75	12,11
GENTAŞ	2 429,64	5,87	2,36	TRAKYA CAM	244,23	56,30	6,11
GLOBAL M D.	1 515,65	2,51	1,23	TRANS.HOL.	41,64	33,62	0,65
GOOD-YEAR	9 879,86	9,51	5,16	TURCAS	548,75	9,18	2,28
GOLTAŞ	5 040,97	6,45	2,31	TÜPRAŞ	-972,70	-21,08	39,23
GÜBRE FAB	927,65	12,94	2,21	T.D.DOKÜM	859,29	10,12	2,75
GÜNEY BİRA	597,41	28,04	6,13	T.H.Y.	283,67	152,47	7,79
HEKTAŞ	499,60	6,91	1,63	T.ŞİŞE CAM	342,31	44,83	7,40
HURRIYET G.	8 225,74	6,03	3,26	USAŞ	101 981,98	6,67	6,27
İHLAS HOL.	1 381,69	16,65	3,09	UZEL MAKİNA	4 304,41	6,62	4,96
İZMİR D.Ç.	76,89	21,46	0,63	VESTEL	1 902,74	8,28	3,69
İZOCAM	720,82	9,16	1,94	YASAŞ	6 501,86	5,84	2,70
KARTONSAN	1 977,31	6,45	2,04	YATAŞ	1 955,15	6,01	2,51
				ORTALAMA	3.818,06	29,06	5,28

Tablo 8
İndeks Kapsamında Değişiklik

Çıkan Hisseler	Giren Hisseler
Bosch Fren	Bolu Çimento
Ege Seramik	Dardanel
Gentaş	Ege Bira
Konya Çimento	Kerevitaş
Tire Kutsan	Kristal Kola
Transtürk Hol.	T.D. Döküm

Ancak, Borsa Yönetimince "27 Mart 1998 Cuma" günü yapılan bir açıklamayla, borsa tarafından istenen bazı koşulları yerine getirmediği gerekçesiyle, "25 Mart 1998" tarihinden itibaren Metaş hisselerinin indeks kapsamından çıkarıldığı ve yerine T.D. Döküm hisselerinin dahil edildiği belirtilmiştir. Bu durumda, Nisan başından itibaren, indekse dahil edilecek hisse senetlerine, T.D. Döküm yerine yeni bir hissenin ilave edilmesi gerekmiş, "31 Mart 1998" günü yapılan açıklama ile, Alarko Sanayi hisselerinin de indekse dahil edildiği bildirilmiştir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Ocak	6793.38	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72	66641.02	121282.26	482009.45	970038.69
Şubat	7402.13	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74	72135.19	148672.55	481567.26	870185.89
Mart	6957.24	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97	94874.84	178248.67	449760.66	936427.88
Nisan	7054.56	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41	109201.43	174945.81	419157.76	
Mayıs	8438.48	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45	112502.77	166514.22	468188.27	
Haziran	7573.16	8275.36	12297.79	26303.88	52300.27	116528.07	193595.07	526546.21	
Temmuz	10664.47	7533.47	11754.44	24501.68	59216.98	128087.60	176955.20	568012.42	
Ağustos	10166.14	7950.10	11314.53	27193.90	69147.24	110555.47	183969.42	579112.78	
Eylül	10907.66	6913.80	10310.15	33729.97	68630.14	98538.52	207830.76	779779.25	
Ekim	10596.87	6835.47	9077.97	34444.97	66413.15	114393.38	238854.42	849700.62	
Kasım	6955.17	10214.39	9344.20	44519.48	74373.54	96196.98	267385.51	839360.91	
Aralık	6750.24	11048.39	9744.28	51099.56	71525.29	96450.06	277923.68	956310.79	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1994 (Milyon TL)	1995 (Milyon TL)	1996 (Milyon TL)	1994 (Net)	1995 (Net)	1996 (Net)	Mart 1997	Ocak 1998	Şubat 1998	Mart 1998
1	AKTAŞ	-	1 000 000	-	929 662	3 231 685	-	-	1 100 00	162 500	160 000	142 500	130 000
2	ANADOLU CAM	24 000 000	3 055 000	161 647	153 595	328 300	60	39	29 00	2 750	3 750	3 550	3 400
3	ARÇELİK	30 000 000	10 125 000	1 107 368	3 010 177	8 705 597	26	35	50 00	16 250	19 000	18 000	21 000
4	BAĞFAŞ	2 000 000	200 000	445 728	300 947	667 192	120	100	170 00	30 500	160 000	175 000	242 500
5	BOLU ÇİMENTO	20 000 000	4 356 083 744	201 300	554 630	1 222 117	27,80	31,44	41 65	4 400	4 000	3 550	4 050
6	BRİSA	25 000 000	7 441 875	750 626	2 469 222	6 829 680	33	110	322 00	62 000	13 500	12 500	12 250
7	ÇELİK HALAT	5 000 000	997 150	39 071	108 686	349 676	20 30	27	48 50	8 700	7 200	5 700	5 900
8	ÇİMSA	10 000 000	4 212 000	614 748	670 379	1 138 237	740	115	39 00	20 250	11 000	10 500	13 250
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	5 000 000	500 000	8 736	538 409	5 446 640	10	130	967 65	197 500	690 000	630 000	610 000
10	DOKTAŞ	1 000 000	2 400 000	221 282	273 144	278 166	60	62 50	50 00	19 250	8 500	7 300	8 000
11	EGZİCİBAŞI YATIRIM	3 000 000	800 000	90 339	132 597	313 850	50	-	-	13 000	7 500	7 000	7 100
12	EGE BIRACILIK	4 256 582,4	1 097 296,2	1 149 526	1 217 144	1 056 326	100	-	35 00	33 000	25 250	23 750	35 000
13	EGE GÜBRE	500 000	432 000	125 783	97 480	71 402	200	37	28 00	7 600	5 300	5 600	10 500
14	EĞEĞİLİ DEMİR ÇELİK	20 000 000	6 336 000	2 234 869	8 786 278	6 109 443	24 66	65 26	45 37	16 750	32 000	28 500	30 500
15	GENTAŞ	600 000	449 280	-	257 981	539 035	-	-	-	9 000	16 250	14 250	14 000
16	GOOD YEAR	1 500 000	534 125	795 566	1 855 422	3 722 772	125	300	500 00	80 000	94 000	94 000	120 000
17	GÜBRE FABRİKALARI	2 500 000	576 000	250 101	114 913	508 765	20	10	40 00	14 750	13 250	12 000	18 250
18	GUNEY BİRA	1 000 000	1 097 296 2	260 492	434 383	600 596	85	80	55 00	9 500	23 750	16 750	22 750
19	HEKTAŞ	5 000 000	1 577 650	14 610	499 190	790 278	5,23	69 23	75 09	6 600	4 250	3 450	3 700
20	İZMİR DEMİR ÇELİK	30 000 000	8 300 000	280 445	54 452	247 950	10 50	-	-	2 150	2 250	1 650	1 675
21	İZOCAM	4 000 000	900 000	156 338	220 972	420 809	50	40	20 00	11 750	7 600	6 600	7 400
22	KARTONSAN	2 700 000	2 025 000	673 242	2 030 810	2 739 522	120	130	120 00	11 750	12 000	12 750	14 500
23	KAV	7 000 000	2 340 000	148 850	151 776	733 144	130	65	22 40	4 750	4 500	3 600	3 850
24	KOÇ HOLDİNG	50 000 000	16 025 550	3 294 193	3 702 432	6 676 864	65	15	15 00	32 500	47 000	37 500	33 500
25	KONYA ÇİMENTO	-	2 436 720	-	120 783	467 258	-	-	60 00	17 000	3 850	3 300	3 300
26	KORDSA	10 000 000	2 126 250	436 633	1 258 441	2 888 202	100	140	400 00	54 000	63 000	24 250	27 500
27	MAKİNA TAKİM	15 000 000	2 669 640 1875	18 734	50 016	242 291	2	6	25 00	2 700	2 050	1 625	1 625
28	MİGROS	4 000 000	945 000	395 144	716 101	1 345 346	220	40	50 00	130 000	197 500	172 500	215 000
29	MİLDURNU TAV	-	750 000	-	224 902	250 539	-	-	-	10 100	6 300	5 600	6 300
30	OLUKSA	2 000 000	1 270 500	225 547	587 737	26 058	45	110	-	4 700	9 100	9 100	10 000
31	OTOSAN	2 500 000	1 392 500	397 840	2 607 218	9 532 194	25	100	401 08	73 000	157 500	132 500	150 000
32	PETROL OFİSİ	20 000 000	7 000 000	2 924 574	4 027 689	10 575 635	93 19	144 34	272 85	71 000	49 000	47 000	47 500
33	PINAR SÜT	984 150	884 150	9 367	105 016	688 452	10	120	56 00	8 900	12 750	10 000	11 750
34	SARILUŞAN	10 000 000	1 134 000	575 334	887 118	1 821 319	150	100	90 00	13 500	17 750	16 000	16 500
35	TELETAŞ	10 000 000	2 000 000	(44 928)	552 445	1 705 621	-	75	30 00	17 500	33 000	28 000	26 500
36	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15 000 000	2 500 000	55 742	371 859	968 314	6,5	25	50 00	13 750	10 100	8 700	8 700
37	T. GARANTİ BANKASI	-	40 000 000	-	9 029 604	1 973 440	-	-	78 64	8 600	10 000	8 900	9 600
38	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	50 000 000	18 460 000	427 968	1 312 890	3 130 151	17	50	50 00	18 000	9 800	9 300	8 600
39	YAPI KREDİ B.	-	60 066 468	2 869 293	16 225 432	22 724 428	60	20	60 00	5 600	7 900	7 600	8 500
40	YASAŞ	972 000	324 000	215 515	66 892	885 980	200	17	232 00	18 500	40 500	38 000	39 000

SİZ DE ABONE OLUN!

«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ne abone olanlar,
«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ni önce okuyanlardır.

Adı Soyadı :

Firma Adı :

Adres :

Posta Kodu : Tel:

- Abone olmak istiyorum.
 Yeniden abone olmak istiyorum.
 Lütfen temsilcinizi gönderin (İstanbul'da oturanlar için).

«BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR» Aylık Dergi, 12 sayı için 1998 Yılı Abone Koşulları;

YURT İÇİ

6 Aylık: 3.000.000.- TL

1 Yıllık: 5.400.000.- TL

YURT DIŞI

6 Aylık 25 \$

1 Yıllık: 40 \$

Not: Öğrencilere % 40 indirim yapılmaktadır.

Abone bedeli (.....) TL, aşağıdaki işaretli banka hesabınıza havale edilmiştir.

T. İş Bankası
Cağaloğlu Şubesi
Hesap No: 256319

Akbank T.A.Ş.
Nişanca Şubesi
Hesap No. 10469-5

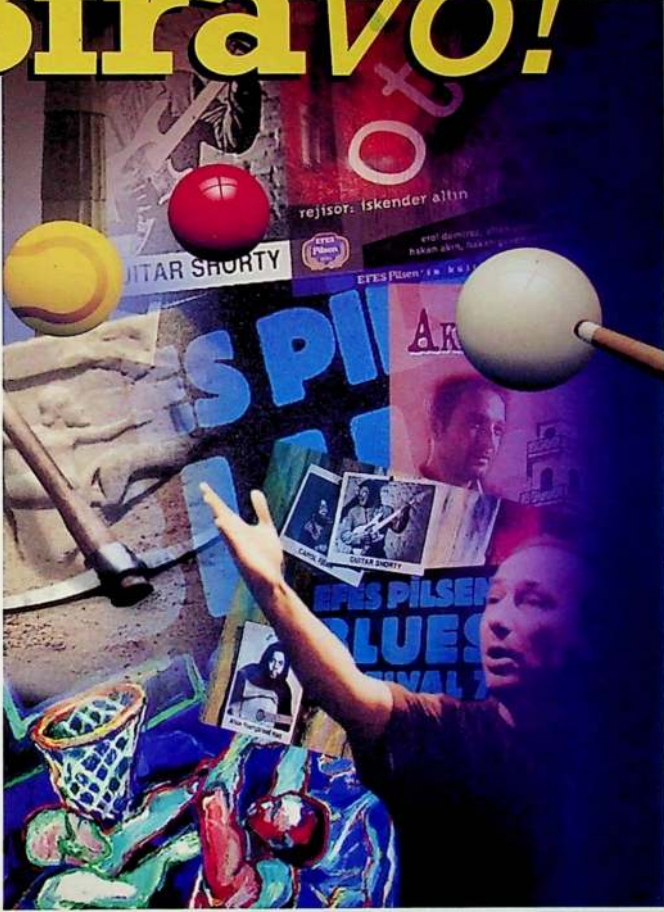
Yapı Kredi Bankası
Çemberlitaş Şubesi
Hesap No. 2269-9

Ziraat Bankası
Beyoğlu Şubesi
Hesap No. 768

T. Ticaret Bankası
Nuruosmaniye Şubesi
Hesap No: 21345

«EKONOMİK VE SOSYAL YAYINLAR A.Ş.» adına, abone bedeline ilişkin, bankaya yatırdığınız mabzuzun (ve öğrenci iseniz, öğrenci kimliğinizin) fotokopisini, yukarıdaki abone formu ile birlikte lütfen, «Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi; Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak, No. 6 / 2; 34400 Sultanahmet – İSTANBUL» adresine gönderiniz. Ya da şu numaraya Fax geçebilirsiniz: (0 – 212) 518 66 43 • Tel: 518 17 32

Biravo!

Efes Pilsen'in spora, kültüre, sanata verdiği destek artarak devam edecek... Sportmence yaşmanın, hayatı güzelleştirmenin, hayattan tat almanın heyecanını sizlerle paylaşmak için.

EFES Pilsen

Güzel bir dünyanın içeceği

“Hayatın iki yüzü”

... bazıları yalnızca bir yüzünü yaşar.

OYAK SİGORTA